

საქართველოში არსებული ეროვნებათშორისი და
რელიგიათშორისი ურთიერთობების
შეფასება რეზიონების მოსახლეობის მიერ

სოციოლოგიური კვლევის შედეგები

2010

წინამდებარე სოციოლოგიური კვლევა ჩატარდა ICCN-ის გენდერისა და უმცირესობების ქვე-პროგრამით, EED მიერ მხარდაჭერილი პროგრამის ”სამოქალაქო საზოგადოების გაძლიერება და უმცირესობათა ინტეგრაცია” ფარგლებში.

კვლევა მიზნად ისახავდა იმის გარკვევას, თუ როგორ აფასებს საქართველოს რეგიონებში მცხოვრები მოსახლეობა ეროვნებათშორისი და რელიგიათშორისი ურთიერთობების სფეროში ქვეყანაში დღეისათვის არსებულ მდგომარეობას.

სულ გამოკითხული იქნა 1100 პირი. კვლევა ჩატარდა ხუთ რაიონში (რაიონული ცენტრი და მიმდებარე სოფლები): ბოლნისი, მარნეული, ხაშური, ახალციხე და ახალქალაქი. გამოკითხვა ჩატარდა 2009 წლის ივლისში.

კვლევის სხვადასხვა ეტაპზე ICCN-ის თანამშრომლებთან, გიორგი ნიჟარაძესა და ნანა ბერეკაშვილთან ერთად მონაწილეობდნენ ფსიქოლოგები: ლუიზა არუთინოვი, მისი კვლევითი ჯგუფი (კვლევის ორგანიზება, მონაცემთა შეგროვება) და ელენე ჩომახიძე (მონაცემთა დამუშავება და ანალიზი).

ანალიზის სრული ტექსტი ქართულ ენაზეა დაწერილი, თუმცა მას ახლავს დასკვნები როგორც რუსულ, ისე ინგლისურ ენებზე.

**კონფლიქტებისა და მოლაპარაკებების საერთაშორისო
კვლევითი ცენტრი**

**საქართველოში არსებული ეროვნებათშორისი და
რელიგიათშორისი ურთიერთობების
შეფასება რეგიონების მოსახლეობის მიერ**

სოციოლოგიური კვლევის შედეგები

შეჯამება

წინამდებარე კვლევა მიზნად ისახავდა იმის გარკვევას, თუ როგორ აფასებს საქართველოს რეგიონებში მცხოვრები მოსახლეობა ეროვნებათშორისი და რელიგიათშორისი ურთიერთობების სფეროში ქვეყანაში არსებულ მდგომარეობას.

გამოკვლევის მეთოდების შეფასებისას ვხელმძღვანელობდით ორი კრიტერიუმით: (ა) შედეგების სიზუსტე და (ბ) გამოკვლევის ღირებულება. ეს კი ნიშნავდა, რომ საჭირო იყო:

1. გამოკვლევის შესაძლო ალტერნატიული სქემების განხილვა და მათი ვალიდურობისა და სანდოობის განსაზღვრა, რათა გამოკვლევა ყოფილიყო ეფექტური, ხოლო მისი ლოგიკა – დასახული მიზნის შესაბამისი;
2. თითოეული ამ სქემის ღირებულების განსაზღვრა.

რაც შეეხება გამოკვლევის ტექნიკას, დასმული მიზნიდან გამომდინარე (რომელმაც განსაზღვრა გამოკვლევის სტრატეგია), ვცდილობდით მთავარი ამოცანის (მიზნის) დაყოფას უფრო მცირე, სამუშაო ამოცანებად და კვლევის შესაბამისი მეთოდების შემუშავებას, ზემოაღნიშნული ორი ძირითადი კრიტერიუმიდან გამომდინარე. კვლევის მეთოდების შერჩევის შემდეგ დგება გამოსაკითხი რესპონდენტების არჩევისა და რაოდენობის განსაზღვრის, ანუ შერჩევის დაკომპლექტების პრინციპების დადგენის საკითხი. როგორც ცნობილია, არსებობს შერჩევითი ერთობლიობის დაკომპლექტების ოთხი ძირითადი გზა, რომელთაგანაც მხოლოდ ერთის – შემთხვევითი ტიპის შერჩევის – საფუძველია საკმარისად შემუშავებული, სხვა დანარჩენი გზა კი ხშირ შემთხვევაში ემპირიულად შესამოწმებელი ხდება.

ცხადია, რომ კარგი შედეგების მიღება ბევრად არის დამოკიდებული გამოყენებულ კითხვარზე. აქედან გამომდინარე, საჭირო იყო:

- ისეთი მეთოდების შერჩევა, რომლებიც საშუალებას მოგვცემდა, საჭირო ინფორმაცია მიგვეღო მინიმალურ დროში, რათა რესპონდენტებს არ გასჩენოდათ განცდა, რომ მათ ბევრ დროს ართმევენ;
- კითხვების ისეთი ფორმით ჩამოყალიბება, რომ რესპონდენტს გასჩენოდა განცდა, რომ მას რჩევას ეკითხებიან, რაც აგრეთვე აუმჯობესებს შედეგს;
- კითხვების ჩამოყალიბება მარტივი და გასაგები ენით, “გამაღიზიანებელი” და “სპეციალური” სიტყვების გამოუყენებლად;
- ე. წ. “დატვირთული”, “ორღულიანი”¹ კითხვების ცნობილი ეფექტის გათვალისწინება და, შესაბამისად, ასეთი კითხვების გამორიცხვა გაუგებრობის თავიდან ასაცილებლად;

¹ ამ ეფექტის ნათელსაყოფად მივმართეთ მარტივ მაგალითს. ვთქვათ, რესპონდენტს უსვამენ კითხვას: “როგორ აფასებთ ქვეყანაში არსებულ პოლიტიკურ და ეკონომიკურ სიტუაციას?”

- კითხვათა ორაზროვანი წაკითხვის გამორიცხვა – საკმარისი არ არის კითხვა ჩამოაყალიბო ისე, რომ შეიძლებოდეს მისი გაგება; კითხვა უნდა დაისვას ისე, რომ მისი ვერგაგება შეუძლებელი იყოს;
- კითხვების ისე ჩამოყალიბება, რომ ინტერვიუერის ჩართვის საჭიროება მინიმუმამდე იქნეს დაყვანილი – შედეგზე ინტერვიუერის პიროვნების ცნობილი გავლენის შესამცირებლად.

გათვალისწინებული იყო ის გარემოება, რომ, ჯერ ერთი, ღია ტიპის კითხვა, როგორც წესი, კარგ შედეგს იძლევა მაღალი ინტელექტუალური დონის მქონე რესპონდენტთა გამოკითხვისას. მეორეც, ღია კითხვა მნიშვნელოვნად ართულებს პასუხთა ფორმალიზების პროცედურას და საკმაოდ ხშირად წარმოქმნის დამატებითი, დამაზუსტებელი კითხვის დასმის საჭიროებას. სწორედ ამიტომ კითხვარის შემუშავებისას ვცდილობდით, შეძლებისამებრ გამოგვეყენებინა დახურული ან შერეული ტიპის კითხვები, ანუ კითხვები შესაძლო პასუხების ჩამონათვალთ, რომელთაგანაც რესპონდენტი ირჩევს მისი აზრის ამსახველ პასუხს (პასუხებს). როგორც ცნობილია, ასეთი ტიპის კითხვა მნიშვნელოვნად ამცირებს გამოკითხვის დროს, ამარტივებს პასუხების რეგისტრაციისა (რესპონდენტთა დროის ეკონომიასთან ერთად) და მონაცემთა დამუშავების პროცედურებს. მაგრამ, ამასთანავე, მნიშვნელოვნად იზრდება შემთხვევითი პასუხების რისკი და, რაც მთავარია, გამორიცხული არ არის ე. წ. “კარნახის” ცნობილი ეფექტი. ამიტომ ზოგიერთ შემთხვევაში, სადაც ეს აუცილებელი იყო, გამოყენებული იქნა კითხვის დასმის ღია ფორმა, რომელზეც თავისუფალი პასუხები მიიღება. ამ შემთხვევაში გამორიცხულია “ნაკარნახევი” ან რაიმე ასოციაციით გამოწვეული პასუხები, რაც მრავალმხრივი და დეტალური ინფორმაციის მიღების საშუალებას იძლევა და არსებითად აფართოებს მონაცემთა თვისებრივი ანალიზის შესაძლებლობას, თუმცა, რაღა თქმა უნდა, მნიშვნელოვნად ართულებს პასუხთა ფორმალიზების პროცედურას. იმის გათვალისწინებით, რომ, როგორც ითქვა, კითხვის ღია ფორმის გამოყენებისას საკმაოდ ხშირად წარმოიქმნება დამატებითი კითხვის დასმის საჭიროება, კითხვარში ჩართული იქნა დამაზუსტებელი კითხვებიც. აქვე უნდა ითქვას, რომ ყველა შემთხვევაში ძირითად და დამაზუსტებელ კითხვებს შორის ჩასმული იყო სხვა კითხვები – ისევე “ნაკარნახევი” პასუხების თავიდან ასაცილებლად.

სანდობის ასამაღლებლად გამოკითხვა ანონიმურად ჩატარდა. რესპონდენტებს ვთხოვეთ მხოლოდ სქესის, ასაკის, განათლების, ეროვნებისა და სარწმუნოების მითითება. მონაცემები დამუშავდა მათემატიკური სტატისტიკის კომპიუტერულ პროგრამათა პაკეტის (SPSS) მეშვეობით. მიღებული შედეგების სტატისტიკური დამუშავებისას პასუხთა განაწილების შემოწმებისა და ურთიერთშედარებისათვის გამოყენებულ იქნა პირსონის χ^2 კრიტერიუმი, ხოლო ცალკეული ქვეჯგუფების საშუალო არითმეტიკულით გამოსატული საშუალო მაჩვენებლებისა – სტიუდენტის t კრიტერიუმი.

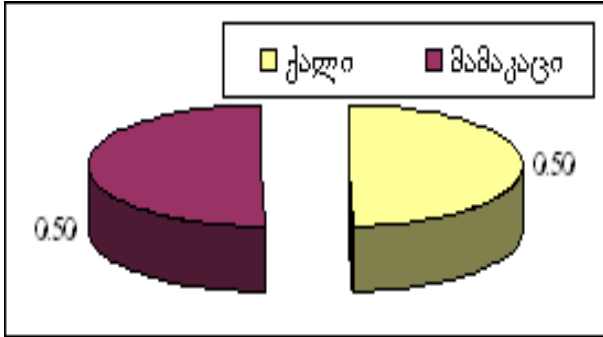
სულ გამოკითხული იქნა 1100 პირი (იხ. ნახ. 1-6). კვლევა ჩატარდა ხუთ რაიონში (რაიონული ცენტრი და მიმდებარე სოფლები): ბოლნისი, მარნეული, ხაშური, ახალციხე და ახალქალაქი. ამ რაიონების შერჩევა განაპირობა იმ გარემოებამ, რომ ხაშურში მოსახლეობის უმრავლესობა ქართველია, ახალქალაქში – სომეხი, ხოლო მარნეულში – აზერბაიჯანელი. ბოლნისში ცხოვრობენ, ძირითადად, ქართველები და აზერბაიჯანელები, ახალციხეში კი – ქართველები და სომხები.

გამოკითხვა ჩატარდა 2009 წლის ივლისში.

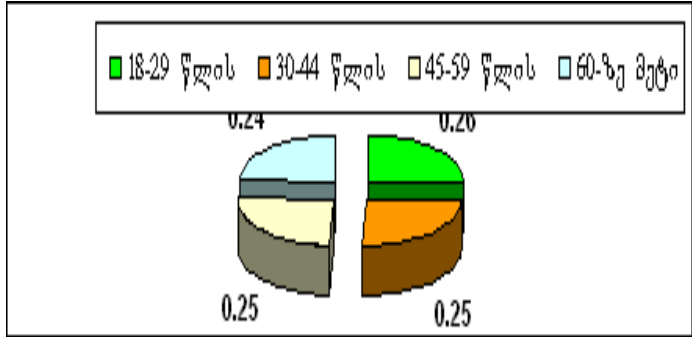
როგორც ვხედავთ, ამ შემთხვევაში რესპონდენტს მოეთხოვება ორი სხვადასხვა რამის შეფასება; ამდენად, გაუგებარია, რას შეაფასებს იგი: პოლიტიკურ სიტუაციას თუ ეკონომიკურს.

მონაცემები რესკონდენტთა შვსახებ

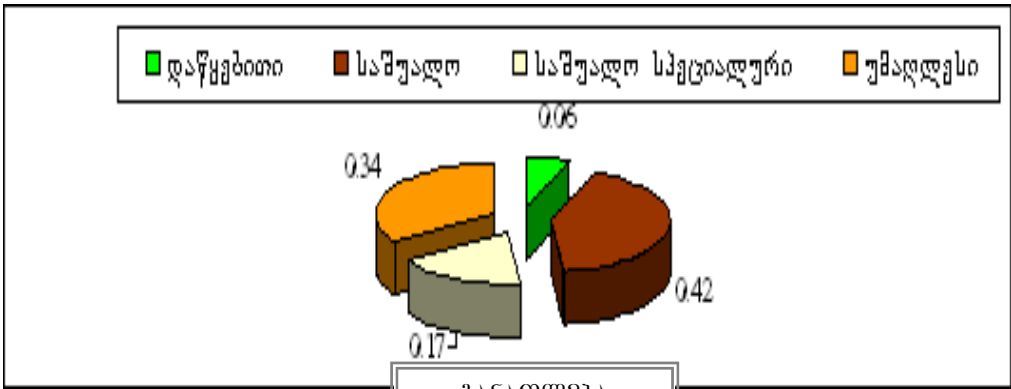
ნახ. 1

სქესი

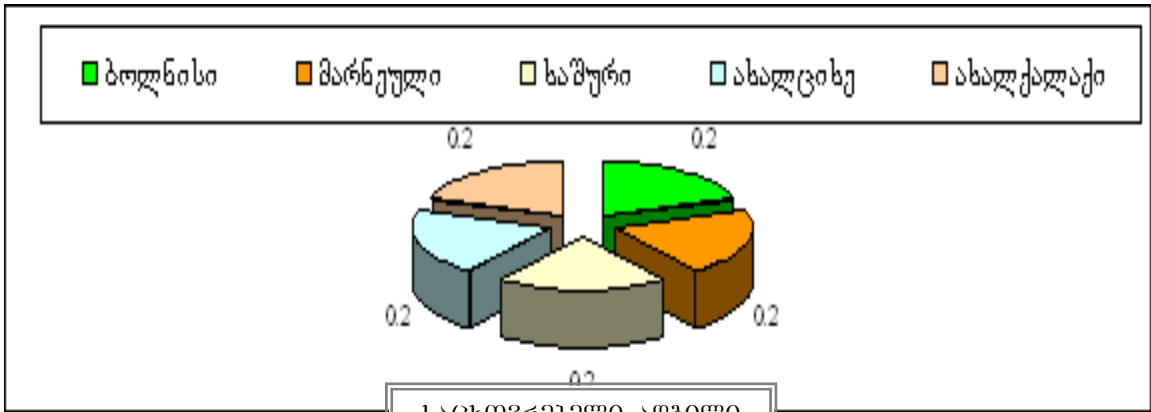
ნახ. 2

ასაკი

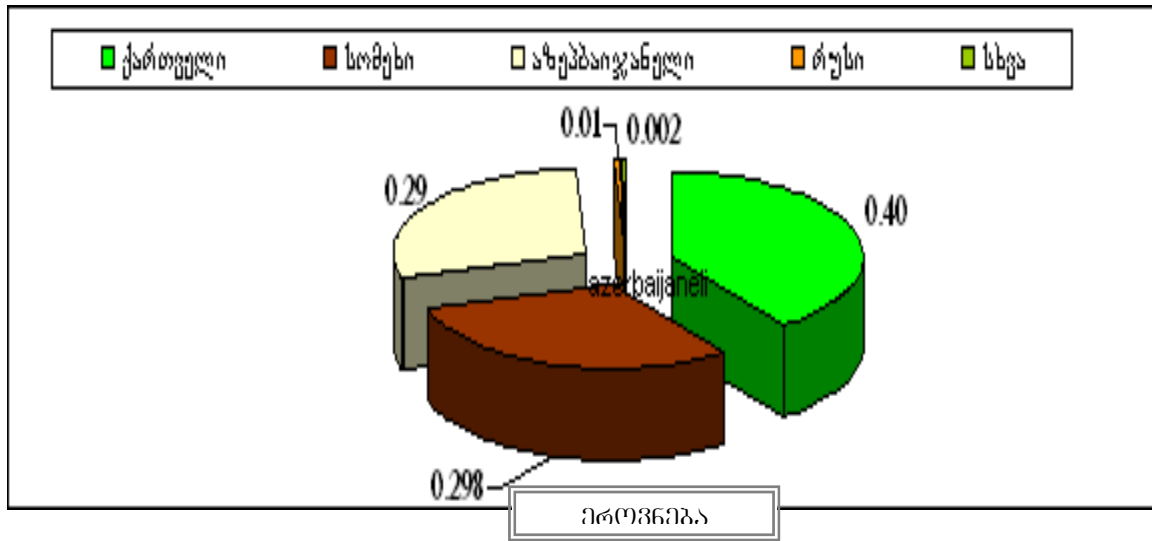
განათლება

ნახ. 3

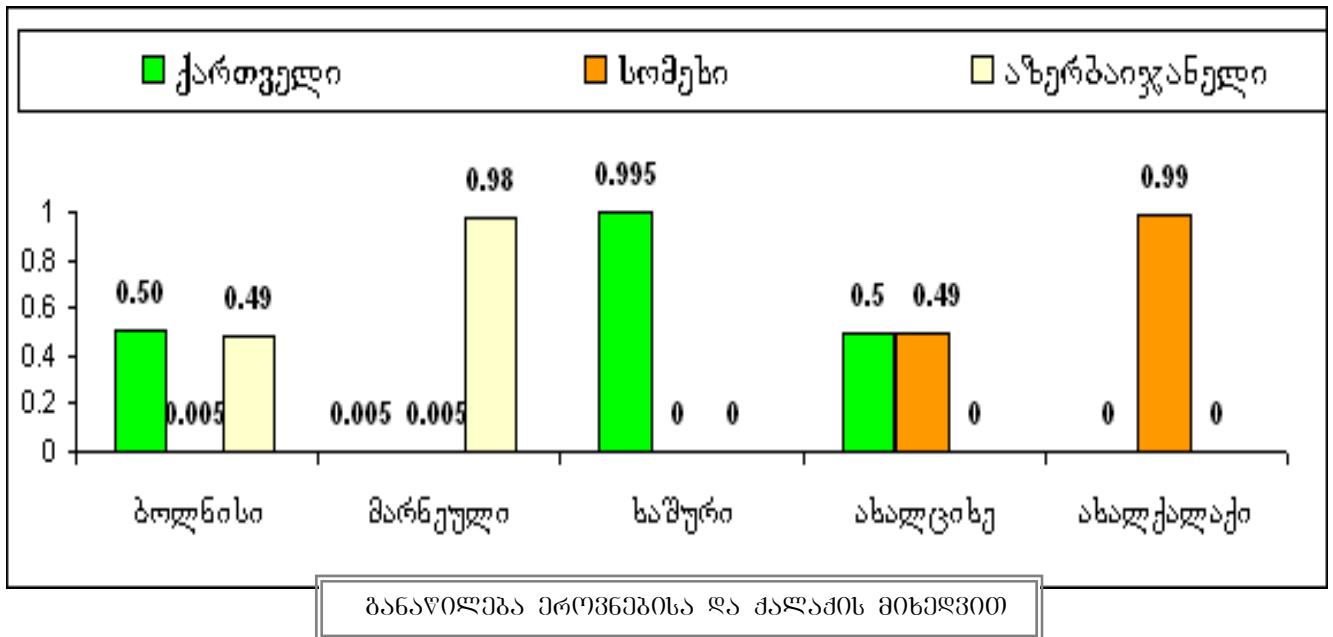

საცხოვრებელი ადგილი

ნახ. 4

ნახ. 5

ნახ. 6

1. ეროვნებათშორისი და რელიგიათშორისი ურთიერთობების შეფასება

კითხვარის პირველი კითხვის მიზანი იყო იმის გარკვევა, თუ როგორ აფასებენ რესპონდენტები ეროვნებათშორის ურთიერთობებს საქართველოში. პასუხების განაწილება კითხვაზე – “როგორ აფასებთ საქართველოში შექმნილ ეროვნებათშორის ურთიერთობებს?” წარმოდგენილია მე-7 ნახატზე. როგორც ვხედავთ, გამოკითხულ პირთა 52%-ის შეფასება დადებითია; 34%-ს მიაჩნია, რომ მდგომარეობა დამაკმაყოფილებელია, ხოლო რესპონდენტთა 12%-ს შეფასება უარყოფითია. აღსანიშნავია ისიც, რომ ამ კითხვაზე პასუხის გაცემა მხოლოდ 3%-ს გაუჭირდა, ანუ ამ საკითხზე უმრავლესობას ჩამოყალიბებული აზრი გააჩნია.

დემოგრაფიული ნიშნების მიხედვით გამოყოფილი ქვეჯგუფების მონაცემები ასახულია ნახ. 7-13. როგორც მასალის დამუშავებამ აჩვენა (ეს გრაფიკებზეც ნათლად აისახა), გენდერული განსხვავება ამ საკითხზე არ აღინიშნება ($\chi^2=8.007$; $p=0.526$). განსხვავება არც ასაკისა ($\chi^2=1.747$; $p=0.626$) და განათლების დონის ($\chi^2=17.157$; $p=0.144$) მიხედვით დასტურდება. სურათი, არსობრივად, ემთხვევა ზოგადს. მაგრამ გამოვლინდა განსხვავება საცხოვრებელი ადგილის ($\chi^2=81.584$; $p=0.000$), ეროვნებისა ($\chi^2=76.894$; $p=0.000$) და სარწმუნოების ($\chi^2=85.918$; $p=0.000$) მიხედვით გამოყოფილ ქვეჯგუფებს შორის. კერძოდ, ეროვნული უმცირესობის (სომხებისა და აზერბაიჯანელების) წარმომადგენელთა აზრი აშკარად განსხვავდება ქართველთა აზრისაგან: ამ უკანასკნელთა შორის მეტია იმ პირთა რიცხვი, ვინც არსებულ მდგომარეობას (ეროვნებათშორის ურთიერთობათა თვალსაზრისით) უარყოფითად აფასებს.

ანალოგიურია სურათი სარწმუნოების მიხედვით გამოყოფილ ქვეჯგუფებში, რაც მოსალოდნელი იყო, ვინაიდან გამოკითხულ აზერბაიჯანელთა დიდი უმრავლესობა მუსლიმია, სომეხთა – გრიგორიანელი, ხოლო ქართველთა – მართლმადიდებელი. ამიტომ შედეგებში, ტექსტი რომ არ გადავტვირთოთ, შედეგი წარმოდგენილია მხოლოდ ეროვნების ნიშნით.

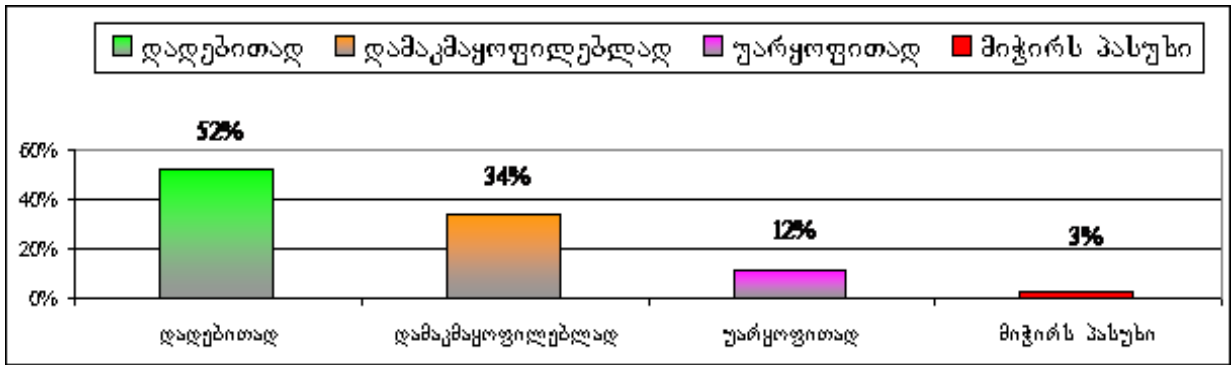
რაც შეეხება სურათს საცხოვრებელი ადგილის მიხედვით, უარყოფითი შეფასება ყველაზე მეტია ხაშურში, ანუ ისევ ქართველების მხრიდან.

ამრიგად, თუ განვაზოგადებთ მიღებულ შედეგს, შეიძლება ითქვას, რომ გამოკითხულ პირთა უმრავლესობა ეროვნებათშორის ურთიერთობათა თვალსაზრისით საქართველოს არსებულ მდგომარეობას აფასებს, როგორც დადებითს ან დამაკმაყოფილებელს. სომხებსა და აზერბაიჯანელებთან შედარებით ქართველებს შორის მეტია იმ პირთა რიცხვი, ვინც ამ კუთხით არსებული მდგომარეობა უარყოფითად შეაფასა. ამასთანავე, ამ საკითხზე თითქმის ყველას² ჩამოყალიბებული აზრი გააჩნია.

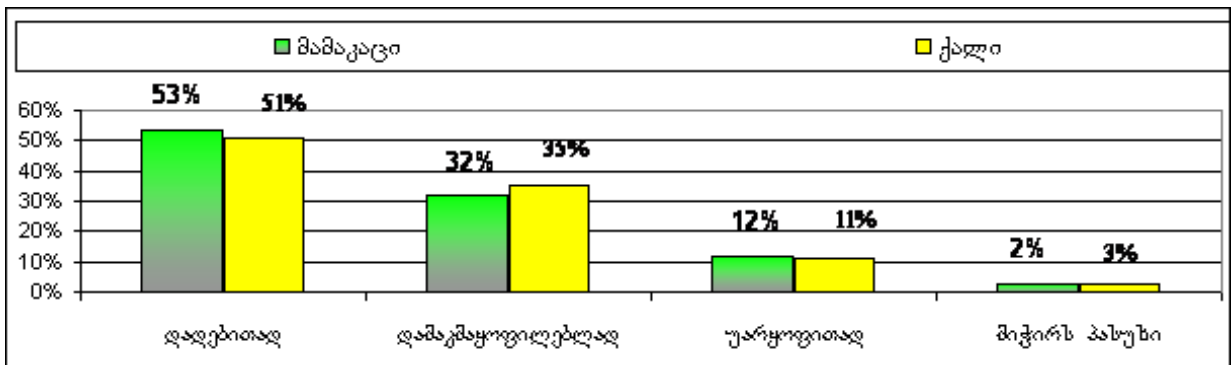
მეორე კითხვის მიზანი იყო იმის გარკვევა, თუ როგორ აფასებენ გამოკითხული პირები სხვადასხვა რელიგიურ ჯგუფებს შორის არსებულ ურთიერთობებს. მიღებული შედეგი წარმოდგენილია მე-14 ნახატზე. როგორც ვხედავთ, გამოკითხულ პირთა 42%-ის შეფასება დადებითია, 36%-ს მიაჩნია, რომ მდგომარეობა დამაკმაყოფილებელია, ხოლო რესპონდენტთა 16%-ს შეფასება უარყოფითია. ამ შემთხვევაშიც ძალიან მცირეა (5%) იმ პირთა რიცხვი, ვისაც ამ კითხვაზე პასუხის გაცემა გაუჭირდა, ანუ ამ საკითხზეც უმრავლესობას ჩამოყალიბებული შეხედულება აქვს.

როგორ აფასებთ საქართველოში ეროვნებათშორის ურთიერთობებს?

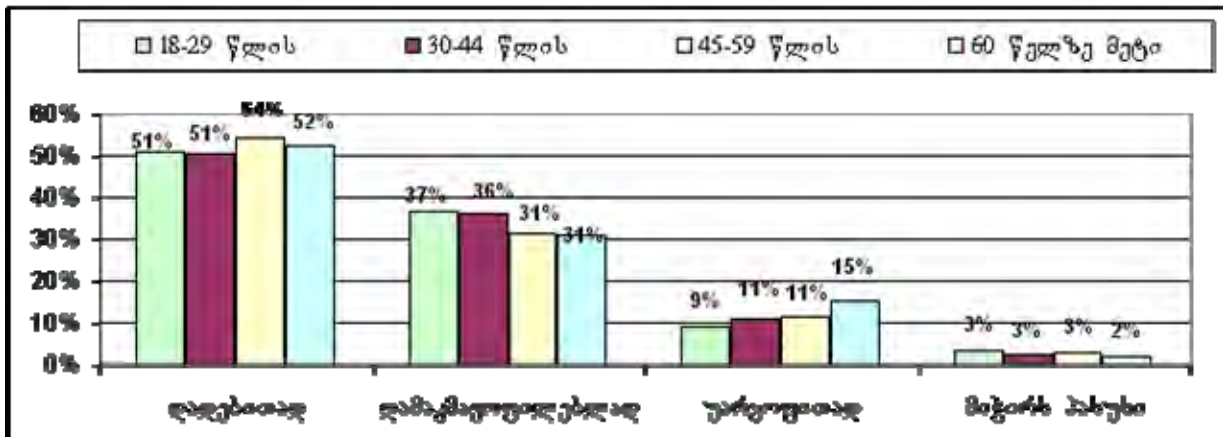
² განზოგადებული მაჩვენებელი 5%-ს არ აღემატება, ანუ შეიძლება გამონაკლისად მივიჩნიოთ.

ნახ. 7

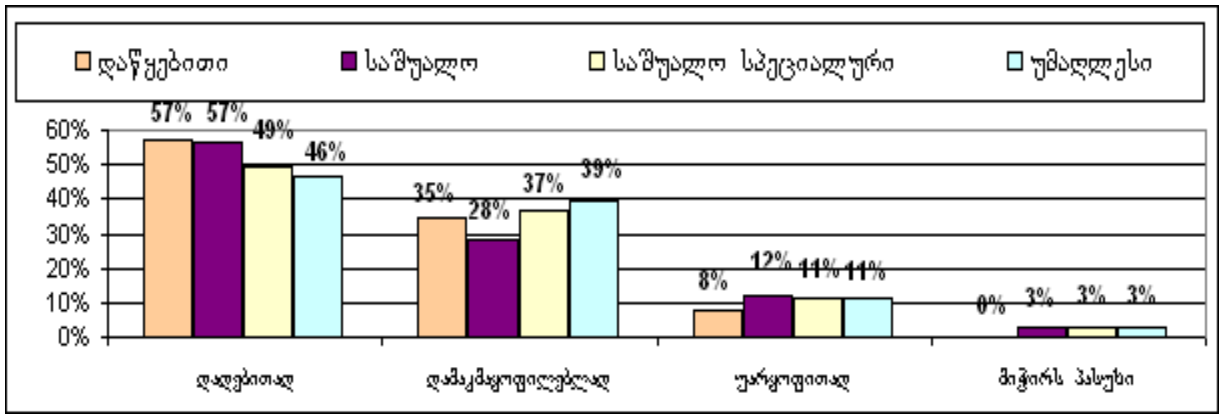

ნახ. 8

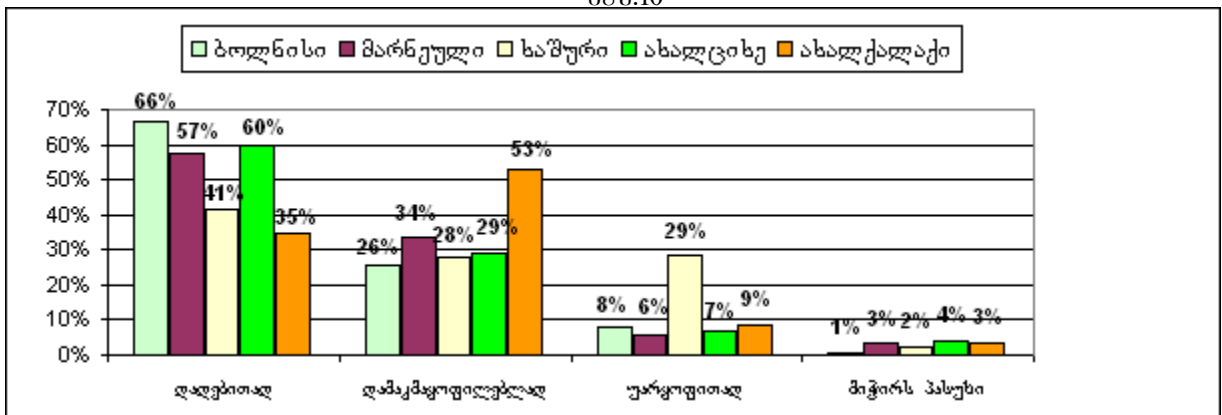

ნახ. 9

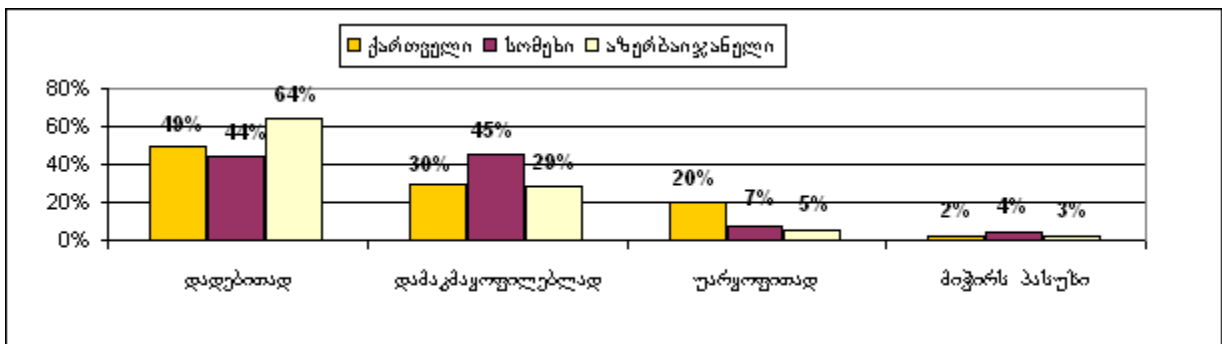

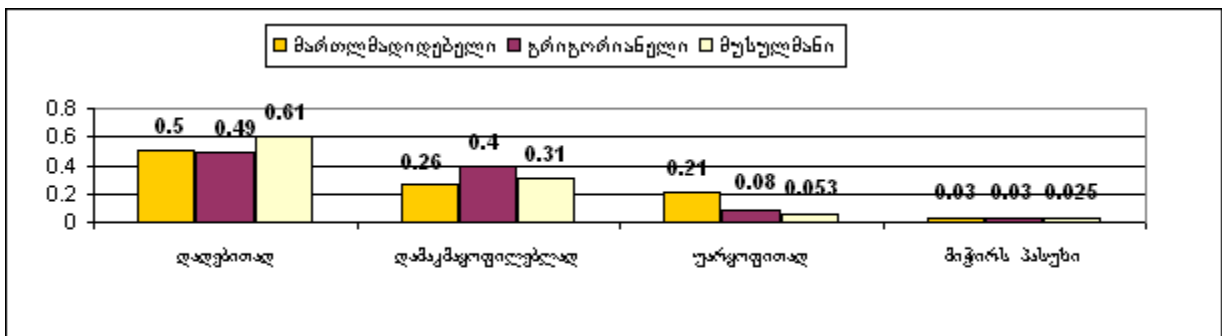
ნახ.10

ნახ.11

ნახ. 12

ნახ. 13

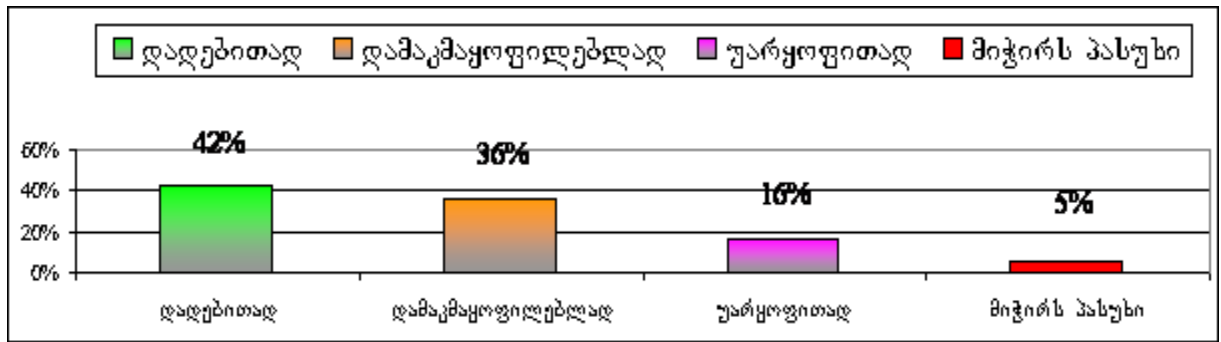
ისევ არ დასტურდება განსხვავება დემოგრაფიული ნიშნების მიხედვით გამოყოფილ ქვეჯგუფებს შორის, ანუ სქესის ($\chi^2=2.375$; $p=0.498$), ასაკისა ($\chi^2=6.423$; $p=0.208$) და განათლების დონის ($\chi^2=8.057$; $p=0.187$) მიხედვით (იხ. ნახ. 15-19). სურათი, არსობრივად, ემთხვევა ზოგადს. ამასთანავე, განსხვავება ეროვნებისა ($\chi^2=196.637$; $p=0.000$) და საცხოვრებელი ადგილის ($\chi^2=172.650$; $p=0.000$) მიხედვით ისევ სტატისტიკურად სანდოა. რაც მთავარია, მიღებული სურათი დაახლოებით ისეთივეა, როგორც პირველ კითხვაზე მიღებული. სახელდობრ, როგორც ეს მე-18 და მე-19 ნახატებიდან ჩანს, უარყოფითი შეფასება ქართველების (განსაკუთრებით – ხაშურელების; ამ ქვეჯგუფში ყველა გამოკითხული პირი ქართველია) მხრიდან გაცილებით უფრო ხშირია, ვიდრე სომხებსა და აზერბაიჯანელებს შორის. გარდა ამისა, შედარებით მაღალია ბოლნისის მაჩვენებელი, სადაც რესპონდენტთა ნახევარი ქართველია (იხ. ნახ. 6).

ამრიგად, შეიძლება ითქვას, რომ უმრავლესობა რელიგიათშორის ურთიერთობათა თვალსაზრისით საქართველოს არსებულ მდგომარეობას აფასებს, როგორც დადებითს ან დამაკმაყოფილებელს. სომხებსა და აზერბაიჯანელებთან შედარებით ქართველებთან შორის უარყოფითი შეფასება უფრო ხშირია. ამასთანავე, ამ საკითხზე უმრავლესობას ჩამოყალიბებული აზრი გააჩნია.

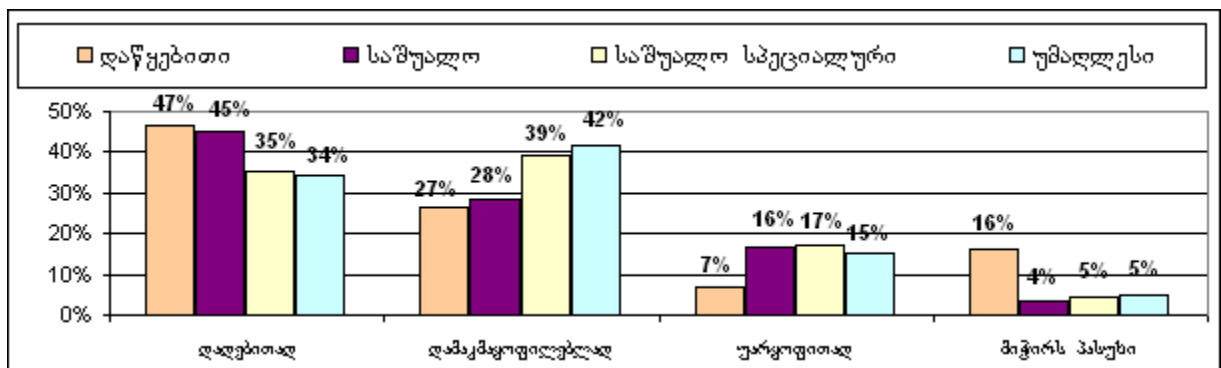
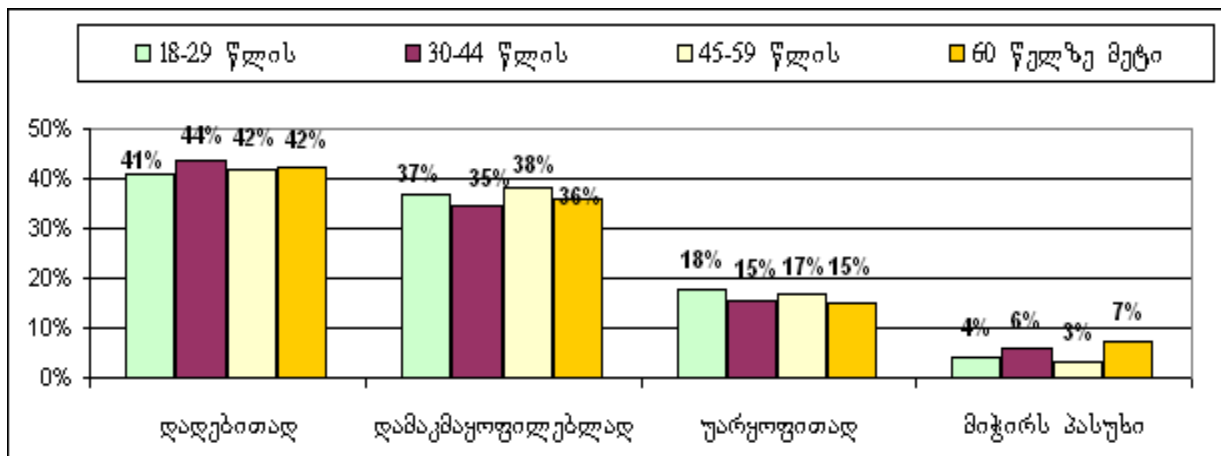
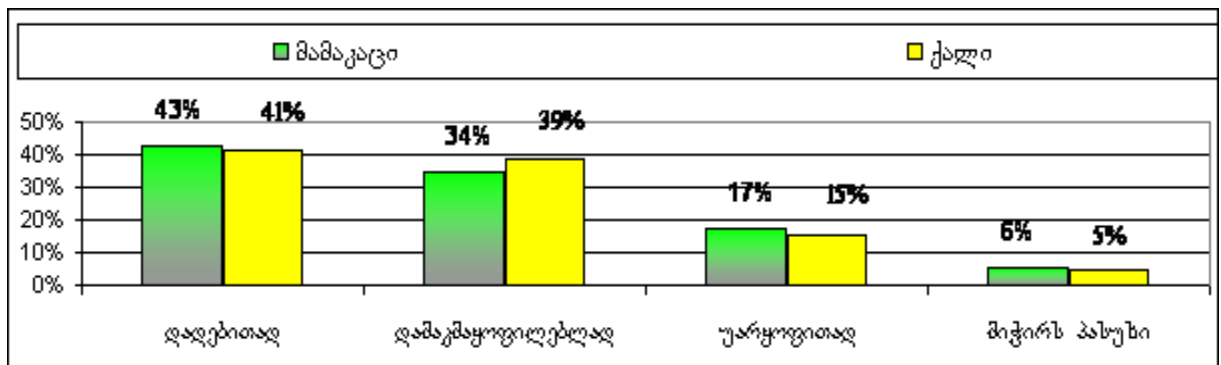
ამ ორ კითხვაზე (ეროვნებათშორისი და რელიგიათშორისი ურთიერთობების შეფასება) პასუხებთა განაწილების შედარებამ განსხვავების არარსებობა დაადასტურა ($\chi^2=7.259$; $p=0.168$). ეს კი ნიშნავს, რომ ეროვნებათშორისი და რელიგიათშორისი ურთიერთობები, ფაქტობრივად, გაიგივებულია. უნდა ითქვას, რომ არც ესაა, ალბათ, გასაკვირი. ქართველებს შორის საკმაოდ ღრმადაა ფესვადგმული სტერეოტიპი, რომლის თანახმადაც საქართველო სარწმუნოებამ (იგულისხმება მართლმადიდებლობა) იხსნა.

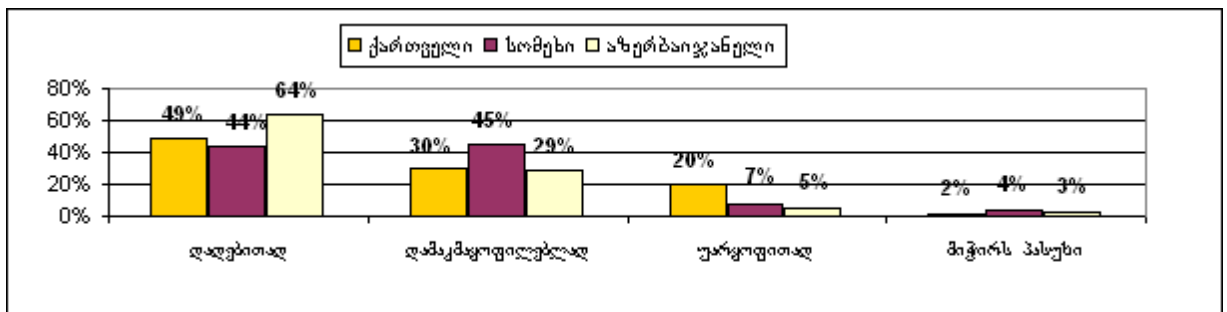
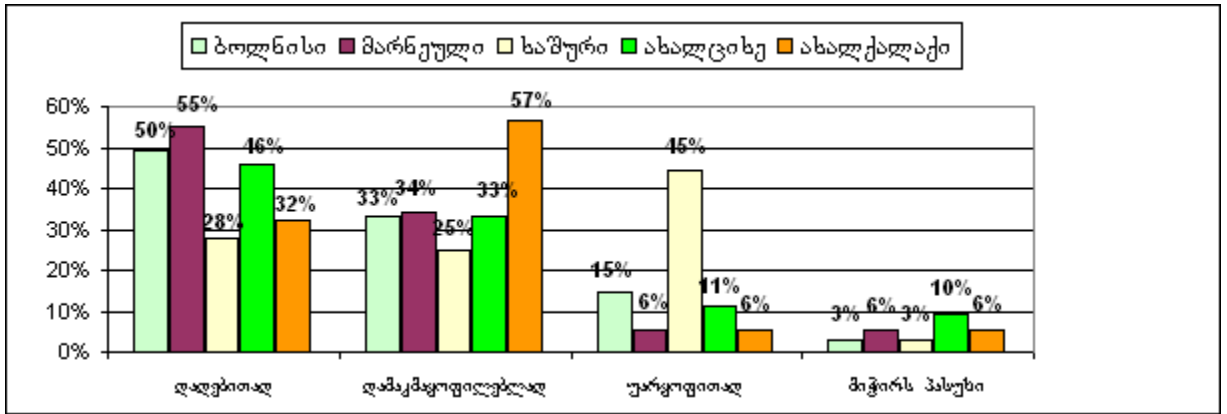
2004 წელს ჩატარებულმა ემპირიულმა კვლევამ დაადასტურა, რომ ქართველების უმრავლესობა ეთნიკურ და რელიგიურ ნიშნებს, ანუ ქართველობასა და მართლმადიდებლობას, მართლაც აიგივებს. იმ ეთნიკურ ქართველთა მიმართ, ვინც მართლმადიდებელი არ არის ან აღმსარებლობა შეიცვალა (ანუ სხვა დენომინაციებისა და სექტების მიმდევრების) გამოვლინდა შეუწყნარებელი, მტრული დამოკიდებულება; ისინი საზოგადოების უმრავლესობის მიერ გარიყული არიან [1; 2]. როგორც ჩანს, ასევე გაიგივებულია “აზერბაიჯანელობა” მუსლიმობასთან, ხოლო “სომხობა” – გრიგორიანელობასთან (ყოველ შემთხვევაში – საქართველოში მცხოვრებთა შორის).

როგორ ავსებთ საქართველოში სხვადასხვა რწმენის მქონე ჯგუფებს შორის შექმნილ ურთიერთობებს?

ნახ. 14

ნახ. 19

ბუნებრივად იბადება კითხვა იმის შესახებ, თუ რა იწვევს ეროვნებათშორის და რელიგიათშორის ურთიერთობების თვალსაზრით საქართველოში არსებული მდგომარეობის უარყოფით შეფასებას. ამ კითხვაზე გარკვეულ ინფორმაციას გვაძლევს კითხვარის მომდევნო კითხვაზე გაცემული პასუხები. კითხვა დაისვა შემდეგნაირად: გსმენიათ თუ არა უპატივცემულო გამონათქვამები თქვენი ეროვნების ხალხის, ტრადიციების ან ენის მისამართით საქართველოში მცხოვრები სხვა ეროვნების მოქალაქეებისგან? მიღებული შედეგი წარმოდგენილია ნახ. 20-25.

როგორც მე-20 ნახატიდან ჩანს, გამოკითხულ პირთა ნახევარი ამბობს, რომ ეროვნული ნიშნით ჩაგვრის ფაქტის შესახებ არც კი სმენია. ისინი, ვინც აღნიშნავენ, რომ ასეთი რამ ხშირად ხდება, აშკარად უმცირესობაში არიან – 10%. რესპონდენტთა დაახლოებით ერთი მეხუთედი (22%) აღნიშნავს, რომ ეს იშვიათად ხდება. ისევ არ გამოვლინდა განსხვავება დემოგრაფიული ნიშნების მიხედვით გამოყოფილ ქვეჯგუფებს შორის, ანუ სქესის ($\chi^2=5.830$; $p=0.120$), ასაკისა ($\chi^2=12.093$; $p=0.208$) და განათლების დონის ($\chi^2=9.217$; $p=0.348$) მიხედვით (იხ. ნახ. 21-25). სურათი, არსობრივად, ისევ ემთხვევა ზოგადს. რაც შეეხება ეროვნებასა და საცხოვრებელ ადგილს, განსხვავება სტატისტიკურად სანდოა ($\chi^2=47.946$; $p=0.000$ და $\chi^2=50.235$; $p=0.000$ შესაბამისად). აქაც მთავარი განსხვავება ისაა, რომ ქართველთა შორის შედარებით ნაკლებია იმ პირთა რიცხვი, ვინც მიუთითებს, რომ ეროვნული ნიშნით ჩაგვრის ფაქტების შესახებ არც კი სმენია.

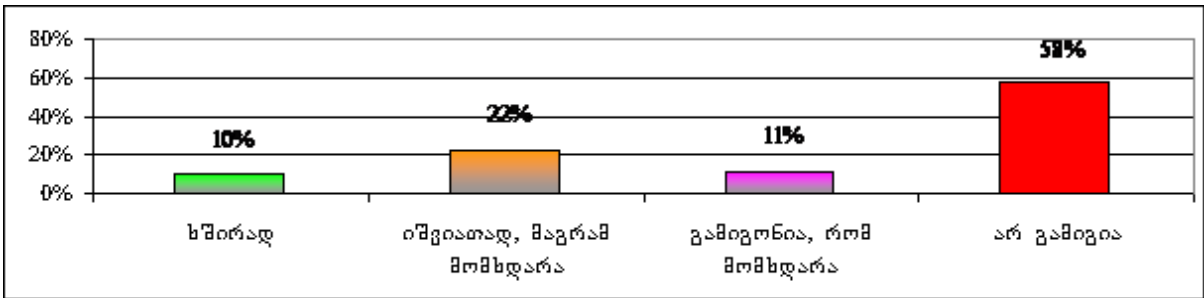
ამრიგად, გამოკითხულ პირთა ნახევარი ეროვნული ნიშნით ჩაგვრის ფაქტებს უარყოფს, ნაწილს ამის შესახებ მხოლოდ სმენია. შესაბამისად, შეიძლება ვივარაუდოთ, რომ სწორედ ესაა მიზეზი იმისა, რომ უმრავლესობა არსებულ მდგომარეობას აფასებს, როგორც დადებითს ან დამაკმაყოფილებელს. ცხადია, რომ სხვა მიზეზებიც უნდა არსებობდეს. ამ საკითხს ქვემოთ კიდევ ერთხელ შევეხებით.

ახლა კი განვიხილოთ კიდევ ერთი საყურადღებო შედეგი. როგორც უკვე დაურწმუნდით, არ აღინიშნება განსხვავება სქესის, ასაკისა და განათლების დონის მი-

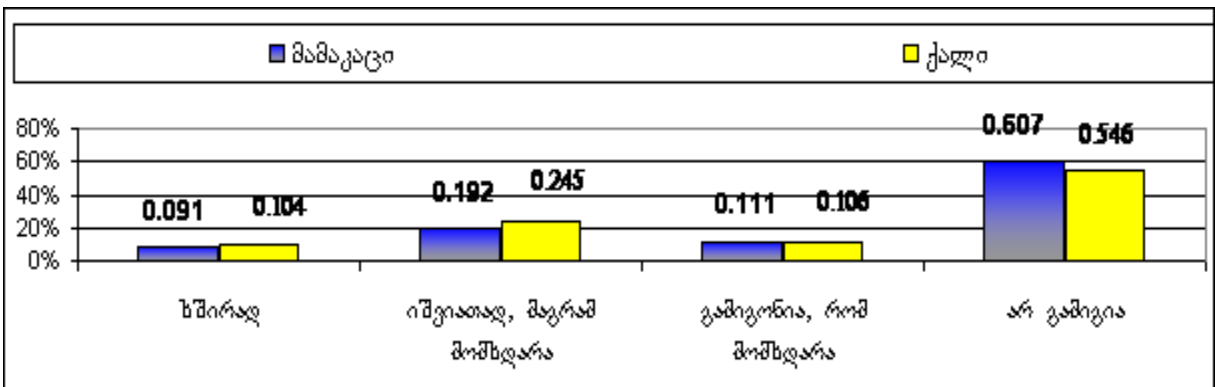
ხედვით, თუმცა განსხვავება ეროვნების, სარწმუნოებისა და საცხოვრებელი ადგილის მიხედვით სტატისტიკურად სანდოა. ამას დაემატოთ ისიც, რომ ზუსტად ასეთივეა სურათი კითხვარის ყველა კითხვის შემთხვევაშიც. ეროვნებისა და სარწმუნოების ნიშნებით შედეგების დამთხვევის ფაქტის ახსნა უკვე ვცადეთ. რაც შეეხება საცხოვრებელ ადგილს, აქაც შედეგს, ფაქტობრივად, ეროვნული კუთვნილება განსაზღვრავს: ამის გათვალისწინებით, ქვემოთ შედეგები წარმოდგენილია მხოლოდ ეროვნული ნიშნით გამოიჯნული ქვეჯგუფების მიხედვით, მით უფრო, რომ წინამდებარე კვლევის მიზნებიდან გამომდინარე, ასეთი მიდგომა ისედაც უფრო მიზანშეწონილია.

მაგრამ რატომ არ აღინიშნება განსხვავება სქესის, ასაკისა და განათლების დონის მიხედვით ცალკეული ეთნიკური ჯგუფების შიგნით? გარდა ამისა, აღსანიშნავია კიდევ ერთი ფაქტი: უმეტეს შემთხვევაში ახერხაიჯანელთა და სომეხთა ჯგუფების პასუხების განაწილებას შორის სტატისტიკურად მნიშვნელოვანი განსხვავება არ დასტურდება. ამრიგად, ჩნდება, ფაქტობრივად, ორი კითხვა: ჯერ ერთი, რატომ ხდება ისე, რომ ერთ შემთხვევაში ადამიანი მოქმედებს აზროვნებს, გრძნობს, როგორც უნიკალური, განუმეორებელი პიროვნება, მეორეში კი – როგორც რაღაც მთლიანის უნიფიცირებული, უპიროვნო ნაწილი? მეორე, რატომ არ დასტურდება, ფაქტობრივად, არსებითი განსხვავება ახერხაიჯანელთა და სომეხთა შეხედულებებს შორის?

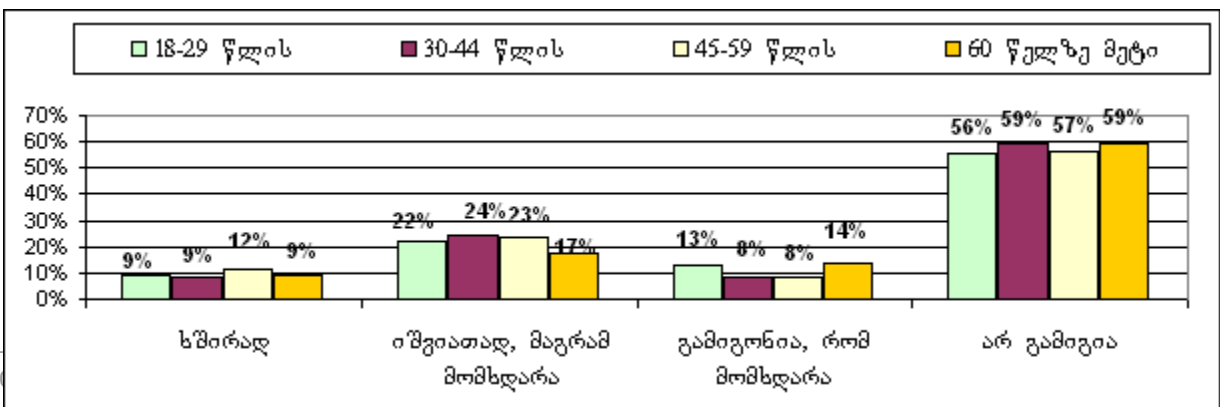
ყოფილა თუ არა შემთხვევა, რომ ბსმენიათ უპატივცემულო გამონათქვამები თქვენი ეროვნების ხალხის, ტრადიციების ან ენის მისამართით საქართველოში მცხოვრები სხვა ეროვნების მოქალაქეებისთან?

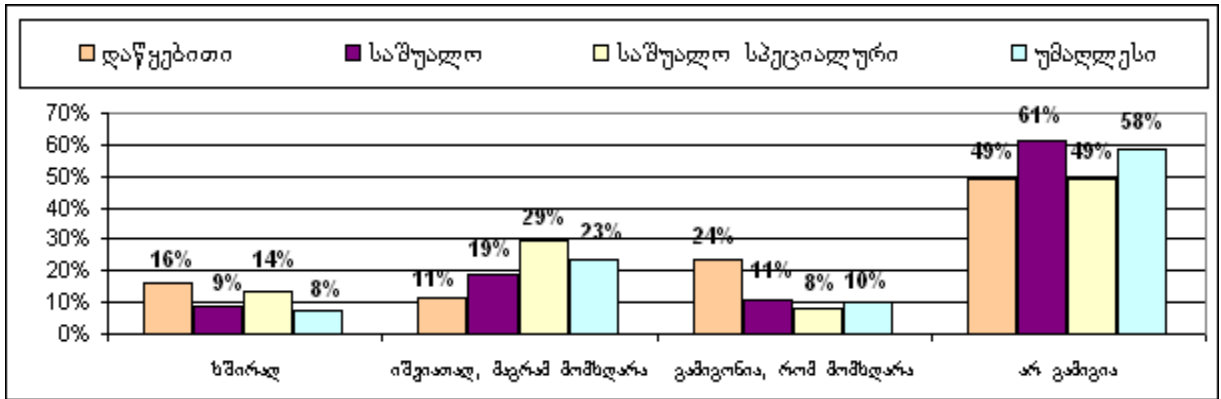
ნახ. 20

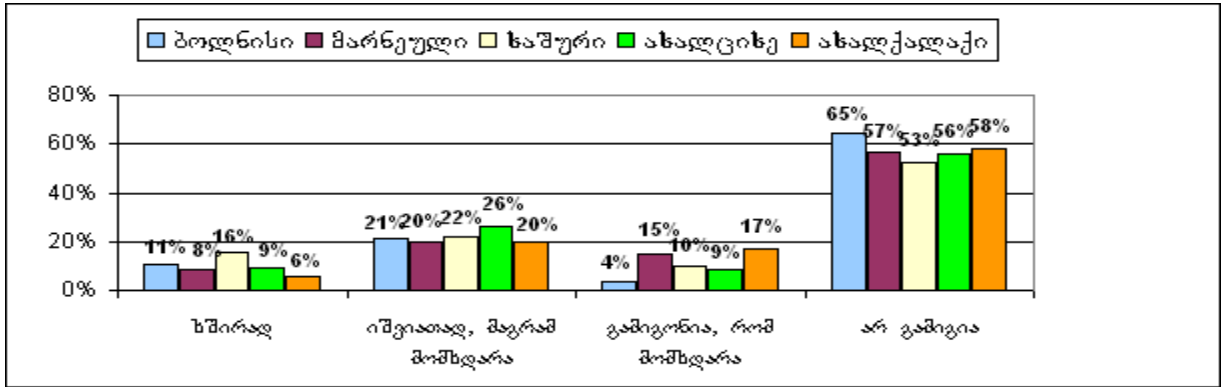
ნახ. 21

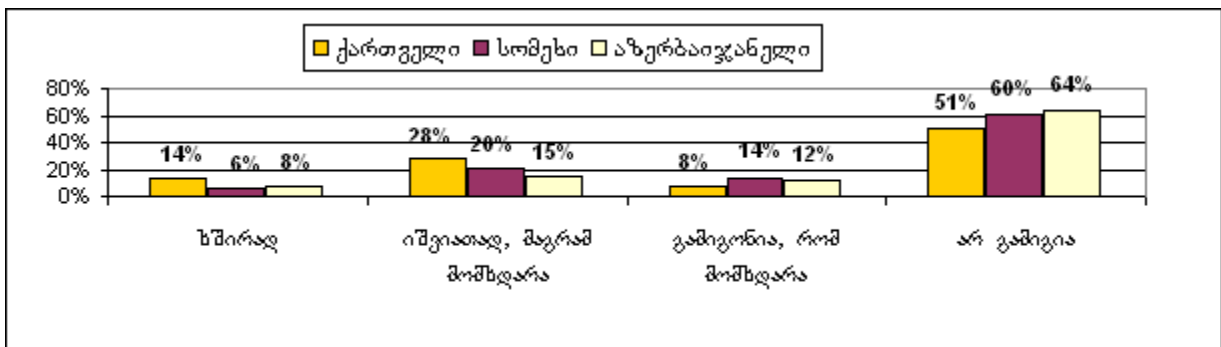
ნახ. 22

ნახ. 23

ნახ. 24

ამ კითხვებზე პასუხის ერთ-ერთ ვარიანტს (საკმაოდ დამაჯერებელს, თანაც დიდ ექსპერიმენტულ მასალაზე დადასტურებულს) გვთავაზობს ევროპული სოციალური ფსიქოლოგია, კერძოდ, სოციალური იდენტურობის თეორია (ა. ტეჯფელი, ჯ. ტერნერი და სხვ.) [3; 4] მოკლედ განვიხილოთ ამ თეორიის ძირითადი დებულებები.

ტეჯფელის აზრით, ურთიერთქმედების პიროვნებათშორისი და ჯგუფთაშორისი ფორმები ქმნის ერთიან ბიპოლარულ კონტინუუმს, რომელზეც შეიძლება სოციალური

ქცევის ყველა შესაძლო ვარიანტის განლაგება. ერთი პოლუსი არის მხოლოდ პიროვნებათშორისი და ინდივიდუალური მახასიათებლებით განსაზღვრული ურთიერთქმედება, რომელზეც არ ახდენს გავლენას სხვადასხვა სოციალური კატეგორიისადმი კუთვნილება. მეორე პოლუსზე განლაგებულია ადამიანის ის ურთიერთქმედება, რომელიც მთლიანად დეტერმინირებულია ჯგუფური კუთვნილებით და რომელზეც გავლენას არ ახდენს ინდივიდუალური ურთიერთობები და მახასიათებლები. ცხოვრებაში კონტინუუმის პოლუსთან მიახლოებული სიტუაცია საკმარისად იშვიათია; პოლუსებთან მიახლოების მაგალითია შეყვარებულთა ინტიმური საუბარი, ერთი მხრივ, მეორე მხრივ კი – კონფლიქტი პოლიციელებსა და პიკეტში მონაწილე ადამიანებს შორის.

პიროვნების “მე-კონცეფცია” შეიძლება იქნეს წარმოდგენილი, როგორც შესაბამის პირობებში ქცევის რეგულატორის როლის შემსრულებელი კოგნიტური სისტემა. ის შეიცავს ორ დიდ ქვესისტემას: პიროვნულ იდენტობასა და სოციალურ იდენტობას. პირველი ნიშნავს თვითგანსაზღვრებას ფიზიკურ, ინტელექტუალურ და ზნეობრივ პიროვნულ თვისებათა ტერმინებით. მეორე ქვესისტემა – სოციალური იდენტობა – ყალიბდება სხვადასხვა იდენტიფიკაციისაგან და განისაზღვრება ადამიანის სხვადასხვა სოციალური კატეგორიებისადმი კუთვნილებით: ეროვნება, სქესი და ა.შ.

სოციალური იდენტობის თეორიის უმნიშვნელოვანესი დებულებები ჩამოყალიბებულია შემდეგი პოსტულატების სახით:

1. სოციალური იდენტობა შეიცავს “მე”-ს იმ ასპექტებს, რომლებიც გამომდინარეობს ინდივიდის მიერ საკუთარი თავის გარკვეული სოციალური ჯგუფების წევრად აღქმიდან.
2. ინდივიდი მიისწრაფის თვითშეფასების შენარჩუნების ან ამაღლებისაკენ, ანუ დადებითი “მე-ხატისაკენ”.
3. სოციალური ჯგუფები და მათი წევრობა უკავშირდება საზოგადოებაში არსებულ დადებით ან უარყოფით შეფასებას. მაშასადამე, სოციალური იდენტობა შეიძლება დადებითი ან უარყოფითი იყოს. ამ პოსტულატებიდან გამომდინარეობს ურთიერთდაკავშირებული შედეგების მთელი რიგი, სახელდობრ:
  - 3.1. ინდივიდი მიისწრაფის დადებითი სოციალური იდენტობის მიღწევის ან ამაღლებისაკენ.
  - 3.2. პოზიტიური სოციალური იდენტობა ეფუძნება, ძირითადად, შიდა ჯგუფისა და რამდენიმე რელევანტური გარე ჯგუფის ხელსაყრელ შედარებას: შიდა ჯგუფი უნდა აღიქმებოდეს, როგორც რელევანტური ჯგუფებისაგან პოზიტიურად განსხვავებული.
  - 3.3. იმის გამო, რომ საკუთარი ჯგუფის პოზიტიური შეფასება უცილობლად გულისხმობს სხვა ჯგუფებთან შედარებას, ასეთი შედარებისათვის კი საჭიროა რაღაც განმასხვავებელი ნიშნების არსებობა, ჯგუფის წევრები ცდილობენ გამოყონ, გამიჯნონ საკუთარი ჯგუფი სხვა ნებისმიერი ჯგუფისაგან.
  - 3.4. კონკრეტულ სოციალურ სიტუაციაში ჯგუფთაშორის დიფერენციაციას განაპირობებს, სულ მცირე, შემდეგი:
    - ა) ინდივიდი უნდა აცნობიერებდეს ჯგუფის წევრობას, როგორც საკუთარი პიროვნების ერთ-ერთ ასპექტს, მოახდინოს თავისი თავის იდენტიციფირება მისთვის რელევანტურ ჯგუფთან.
    - ბ) სოციალური სიტუაცია უნდა იყოს ისეთი, რომ ადგილი ჰქონდეს ჯგუფთაშორის შედარებას, რათა შეიქმნას რელევანტური ნიშნების არჩევნისა და შეფასების შესაძლებლობა.

ასეთია სოციალური იდენტობის ძირითადი მახასიათებლები. სოციალური და პიროვნული იდენტობა ერთიან კოგნიტურ სისტემას – “მე-კონცეფციას” ქმნის. სხვადასხვა სიტუაციასთან შესაგუებლად “მე-კონცეფცია” არეგულირებს ადამიანის ქცევას

ისე, რომ ცნობიერებაში უფრო გამოხატულია ან სოციალური, ანდა პიროვნული იდენტობა. თვითცნობიერებაში სოციალური იდენტობის წინ წამოწევას მოჰყვება პიროვნებათშორისი ქცევიდან ჯგუფთაშორისზე გადასვლა. “მე-კონცეფციში” წინა პლანზე სოციალური იდენტობის წამოწევის კვალობაზე პიროვნება აღიქვამს საკუთარ თავსა და თავისი ჯგუფის წევრებს, როგორც საერთო, ტიპობრივი მახასიათებლების მატარებლებს. სწორედ ეს მახასიათებლები განსაზღვრავს ჯგუფს, როგორც მთლიანობას. სიტუაცია, რომელსაც მოჰყვება სოციალური იდენტობის წინა პლანზე წამოწევა, ანუ გარკვეული ჯგუფის წევრობის განცდის აქტუალიზება, გადაანაცვლებს ქცევას კონტინუუმის ჯგუფთაშორისი პოლუსისაკენ, იმ წერტილისაკენ, სადაც განსხვავება საკუთარ თავსა და ჯგუფის სხვა წევრებს შორის პრაქტიკულად ქრება. ამასთანავე, როგორც ეს ჯ. ტერნერმა აჩვენა, თვითკატეგორიზაციის პიროვნულ და სოციალურ დონეებს შორის უკუკავშირი არსებობს: ჯგუფური იდენტობის აქტუალიზება უცილობლად “ამუხრუჭებს” პიროვნული იდენტობით განპირობებულ განწყობებსა და ქცევას და, პირიქით, პიროვნული იდენტობა თრგუნავს სოციალური იდენტობის “ეფექტებს”.

ნებისმიერ ფაქტორს, რომელიც აძლიერებს შიდაჯგუფური-ჯგუფთაშორისი თვითკატეგორიზაციის გამოხატულებას, მოჰყვება საკუთარი თავისა და საკუთარი ჯგუფის იდენტობის განცდის გაძლიერება და, ამდენად, ინდივიდუალური თვითაღქმის დეპერსონალიზაცია (სწორედ ამის გამო ტერნერმა კონცეფციის საკუთარ ვარიანტს “დეპერსონალიზაციის კონცეფცია” უწოდა). დეპერსონალიზაცია ეხება “თვითკატეგორიზაციის” პროცესს, რომლის მეშვეობითაც ადამიანი აღიქვამს საკუთარ თავს უფრო სოციალური კატეგორიის “ეგზემპლარად”, ვიდრე უნიკალურ პიროვნებად. ხაზგასმით აღსანიშნავია, რომ დეპერსონალიზაცია, დეინდივიდუალიზაციისაგან განსხვავებით, ნიშნავს არა ინდივიდუალური იდენტობის დაკარგვასა და ჯგუფში “გათქვეფას”, არამედ უფრო პიროვნული იდენტობიდან სოციალურზე გადასვლას, ანუ თვითკატეგორიზაციის მოქმედებას აბსტრაქციის უფრო მაღალ დონეზე.

აქვე აღსანიშნავია ისიც, რომ ბიჰევიორისტულ-ინდივიდუალისტურ თეორიებთან მუდმივი ჭიდილის პროცესში განვითარებული ჯგუფთაშორისი ურთიერთობების შესწავლის ტრადიცია კოგნიტურ ფსიქოლოგიაში დაჟინებით აპროტესტებს ჯგუფური ქცევის შეფასებას, როგორც უფრო პრიმიტიულისა, პიროვნების, როგორც ჯგუფის წევრის, დაპირისპირებას თვითაქტუალიზებულ პიროვნებასთან, რომელიც თითქოსდა არავისზე და არაფერზე დამოკიდებული არ არის. ტეჯფელ-ტერნერის კონცეფციის პათოსი სწორედ იმის აღიარებაა, რომ სოციალურ რეალობასთან შეგუების პროცესში ჯგუფთაშორისი ურთიერთობების გათვალისწინება არანაკლებად (თუ მეტად არა) მნიშვნელოვანია, ვიდრე პიროვნებათშორისი ურთიერთობებისა.

ჩვენი კითხვარი ხელს უწყობდა სწორედ სოციალური, ანუ ეროვნული თუ რელიგიური, კუთვნილების წინა პლანზე წამოწევას, გარკვეული ეთნიკური, იგივე რელიგიური, ჯგუფის წევრობის განცდის აქტუალიზებას, რამაც მნიშვნელოვნად დათრგუნა პიროვნული იდენტობის “ეფექტები”, ანუ საკუთარი თავის, როგორც უნიკალური პიროვნების, აღქმა. შესაბამისად, გენდერული, ასაკობრივი თუ სხვა სახის განსხვავება ეთნიკური ჯგუფის შიგნით წაიშალა.

რაც შეეხება იმას, რომ განსხვავება, იშვიათი გამონაკლისის გარდა, არც სომხებისა და აზერბაიჯანელების ჯგუფების შორის გამოვლინდა, შეიძლება ვივარაუდოთ, რომ ამ შემთხვევაში ადგილი ჰქონდა თვითკატეგორიზაციის მოქმედებას აბსტრაქციის კიდევ უფრო მაღალ დონეზე: ორივე ეთნიკური ჯგუფი საქართველოში ეთნიკური უმცირესობის კატეგორიას განეკუთვნება, ამიტომ ეთნიკურ უმრავლესობასთან შეპირისპირების ხელშემწყობ სიტუაციაში მოხდა ეთნიკური უმცირესობის კატეგორიისადმი კუთვნილების განცდის აქტუალიზაცია, რამაც დათრგუნა ეროვნული იდენტობის “ეფექტები”, ანუ საკუთარი თავის, როგორც გარკვეული ეთნიკური ჯგუფის წევრის, აღქმა.

ბოლოს, დასკვნის სახით შეიძლება ითქვას, რომ მიღებულმა შედეგმა კიდევ ერთხელ ემპირიულად დაადასტურა, რომ პიროვნულ და ჯგუფურ საწყისებს შორის უკუკავშირი და რეციპროკული ურთიერთობა არსებობს.

2. ეროვნული და რელიგიური ტოლერანტობა

კითხვარის შემდეგი ბლოკი მიზნად ისახავდა საქართველოს ეთნიკური (იგივე რელიგიური) უმრავლესობის – ქართველებისა და ეთნიკური უმცირესობის ორი წარმომადგენლის – სომხებისა და აზერბაიჯანელების – ეთნიკური (რელიგიური) ტოლერანტულობის შესწავლას. ამ ბლოკის პირველი კითხვა (კითხვარის მე-11 კითხვა) მიზნად ისახავდა ეთნიკური (იგივე რელიგიური) უმცირესობის მიმართ დამოკიდებულების, ანუ დისპოზიციური განწყობის, დადგენას. ამისათვის შემუშავდა განწყობის საკვლევი (ლაიკერტის ტიპის) 4-საფეხურიანი სკალა, რომელიც შეიცავდა როგორც დადებითი, ისე უარყოფითი დამოკიდებულების ამსახველ 3-3 დებულებას. სახელდობრ:

1. საქართველო არის სამშობლო აქ მცხოვრები ყველა ეთნიკური ჯგუფისთვის.
2. ეთნიკური მრავალფეროვნება ქვეყანას კულტურულად უფრო მდიდარსა და საინტერესოს ხდის.
3. ეთნიკური უმცირესობები დამატებით პრობლემებს ქმნიან და სახელმწიფოსათვის წარმომადგენელ პოტენციური, ზოგჯერ კი რეალური საფრთხის წყაროს.
4. როდესაც ვარჩევთ, თუ ვისთან ვიმეგობროთ ან ვისთან შევექმნათ ოჯახი, მთავარია ადამიანური თვისებები, ხოლო ეთნიკურ და რელიგიურ მომენტებს მეორეხარისხოვანი მნიშვნელობა აქვს.
5. სასურველია სხვა ეთნიკური ჯგუფების წარმომადგენლების ასიმილირება (“გაქართველება”).
6. საქართველოში სატიტულო ერი (ქართველები) განსაკუთრებული პრივილეგიებით უნდა სარგებლობდეს.

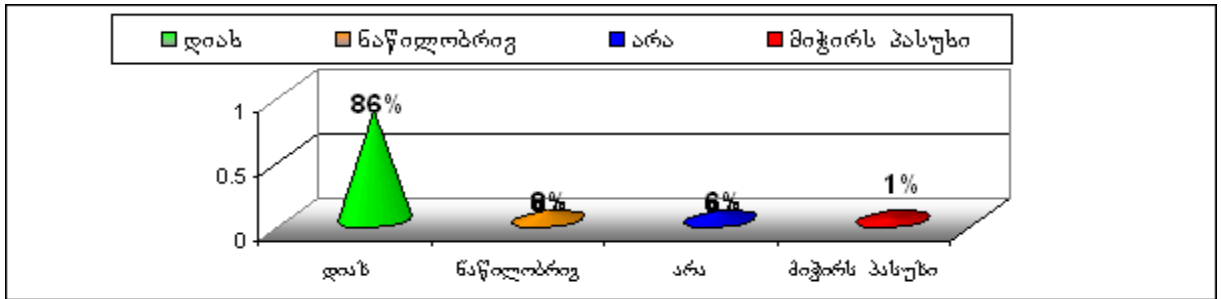
პასუხის გასაცემად რესპონდენტი ირჩევდა ერთ პასუხს შემდეგი დიაპაზონიდან: “ვეთანხმები”, “ნაწილობრივ ვეთანხმები”, “მიჭირს პასუხის გაცემა” და “არ ვეთანხმები”. თითოეულ პასუხს მიეწერება შესაბამისი ქულა სკალის “გასაღების” შესაბამისად. კერძოდ, დადებითი დებულების გაზიარებისა და ნეგატიური დებულების უარყოფის შემთხვევაში ესაა მაქსიმალური ქულა, რომელიც ჩვენ შემთხვევაში 4-ის ტოლია და პირიქით: დადებითი დებულების უარყოფისა და უარყოფითი დებულების გაზიარების შემთხვევაში რესპონდენტი იღებს მინიმალურ ქულას, ანუ 1-ს. ამის შემდეგ ითვლება განზოგადებული მაჩვენებელი – ესაა ექვსივე კითხვაზე მიღებული ქულის საშუალო მაჩვენებელი, რომელიც გამოხატავს დამოკიდებულებას (დისპოზიციურ განწყობას) შესასწავლი მოვლენის (ჩვენს შემთხვევაში – ეთნიკური თუ რელიგიური უმცირესობის მიმართ დამოკიდებულებას) მიმართ.

მაგრამ, ამასთანავე, ჩავთვალეთ, რომ თავისთავად ინფორმაციული და საინტერესო იქნებოდა ყველა ამ კითხვაზე მიღებული პასუხების განაწილების ცალკე წარმოდგენაც. მონაცემები მთლიანად შერჩევის მიხედვით წარმოდგენილია ნახ. 26-31. თუმცა, აქ ასახულია, ასე ვთქვათ, “გასაშუალებული” და, ამდენად, ნაკლებად რეალური სურათი (საშუალო მაჩვენებლის ეს თვისება ხომ კარგად არის ცნობილი). ამიტომ პირდაპირ განვიხილოთ ცალკეული ეთნიკური ჯგუფების მონაცემები.

ქართველების ქვეჯგუფის დამუშავებული მასალა წარმოდგენილია ნახ. 32-37. როგორც ვხედავთ, უმრავლესობა იზიარებს (70%) ან ნაწილობრივ იზიარებს (17%)

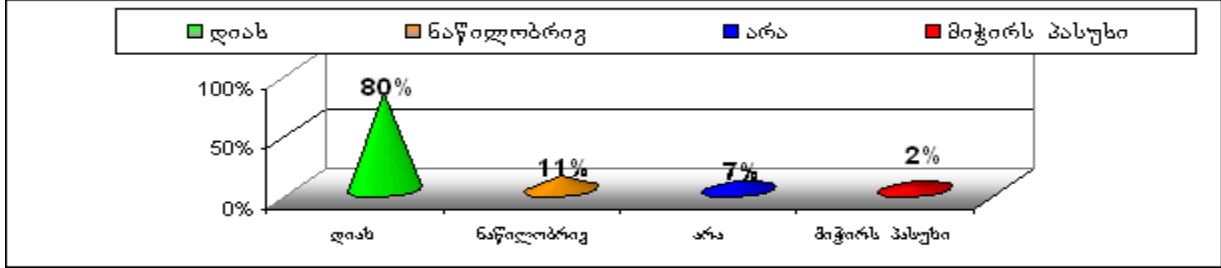
აზრს, რომ საქართველო აქ მცხოვრები ყველა ეთნიკური ჯგუფის სამშობლოა. ამ აზრს არ ეთანხმება რესპონდენტთა მხოლოდ 13%. აღსანიშნავია ისიც, რომ ამ კითხვაზე პასუხის გაცემაზე თავი არავის შეუკავებია. 63% ეთანხმება და 19% ნაწილობრივ ეთანხმება მეორე დადებით დებულებას – “ეთნიკური მრავალფეროვნება ქვეყანას კულტურულად უფრო მდიდარსა და საინტერესოს ხდის”, არ ეთანხმება – 15%. მესამე დადებით და ყველაზე კატეგორიულ დებულებას (“როცა ვარჩევთ, თუ ვისთან ვიმეგობროთ ან ვისთან შევქმნათ ოჯახი, მთავარია ადამიანური თვისებები, ხოლო ეთნიკურ და რელიგიურ მომენტებს მეორეხარისხოვანი მნიშვნელობა აქვს”) კი იზიარებს ან ნაწილობრივ იზიარებს კიდევ უფრო ნაკლები – შესაბამისად 54% და 12%. რესპონდენტთა ერთი მესამედი (33%), ანუ გაცილებით მეტი, ვიდრე პირველ ორ შემთხვევაში, ამ აზრს არ იზიარებს. ძალიან მცირეა იმ პირთა რიცხვიც (2%), ვისაც ამ საკითხზე ჩამოყალიბებული შეხედულება არ გააჩნია. ამასთანავე, საკმაოდ მაღალია იმ პირთა რიცხვი, ვინც ეთანხმება ან ნაწილობრივ ეთანხმება – შესაბამისად 33% და 28% – ყველაზე კატეგორიულ უარყოფით დებულებას – “ეთნიკური უმცირესობები დამატებით პრობლემებს ქმნიან და სახელმწიფოსათვის წარმოადგენენ პოტენციური, ზოგჯერ კი რეალური საფრთხის წყაროს”. ამ შეხედულებას რესპონდენტთა მხოლოდ 36% არ იზიარებს. მიუხედავად იმისა, რომ უმრავლესობა თითქოსდა იზიარებს აზრს იმის შესახებ, რომ “ეთნიკური მრავალფეროვნება ქვეყანას კულტურულად უფრო მდიდარსა და საინტერესოს ხდის”, მხოლოდ 37%-ს არ მიაჩნია, რომ “სასურველია სხვა ეთნიკური ჯგუფების წარმომადგენელთა ასიმილირება” (ნახ. 40). ბოლოს, რესპონდენტთა მხოლოდ 25% არ თვლის, რომ “საქართველოში ქართველები განსაკუთრებული პრივილეგიებით უნდა სარგებლობდნენ”. ნათქვამს კიდევ ერთხელ დაგვაბოთ ის, რომ სქესის, ასაკის, განათლების ნიშნების მიხედვით სტატისტიკურად მნიშვნელოვანი განსხვავება არ აღინიშნა.

საქართველო არის სამშობლო ამ მცხოვრები ყველა ეთნიკური ჯგუფისათვის

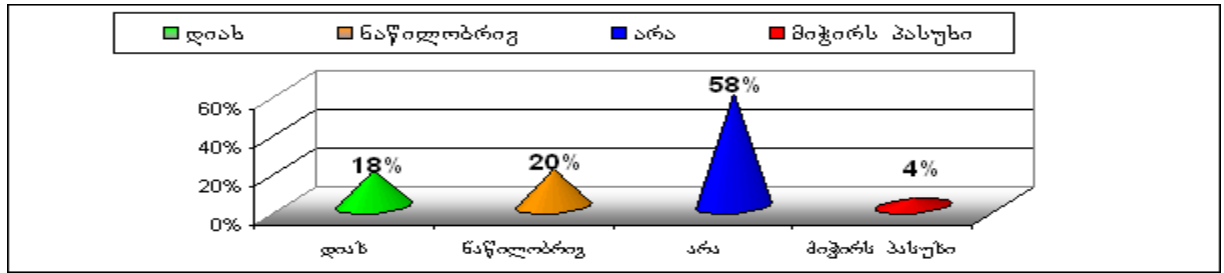
ნახ. 26

ეთნიკური მრავალფეროვნება ქვეყანას კულტურულად უფრო მდიდარსა და საინტერესოს ხდის

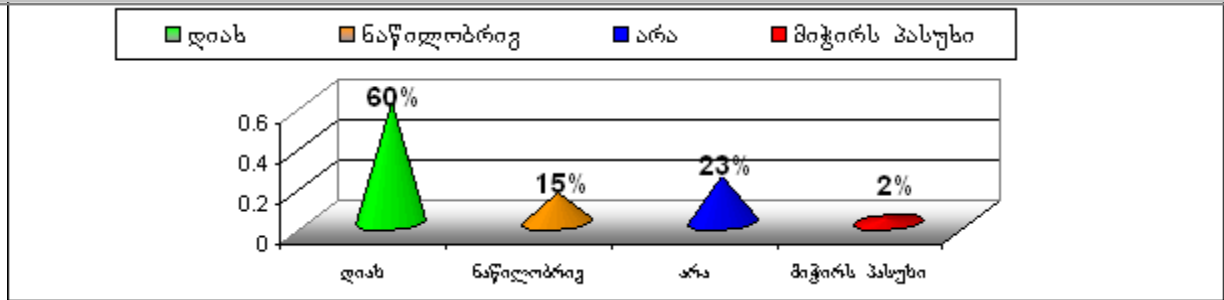
ნახ. 27

ეთნიკური უმცირესობები ქმნიან დამატებით პრობლემებს და სახელმწიფოსთვის წარმოადგენენ პოტენციურ, ზოგჯერ კი რეალურ საფრთხის წყაროს

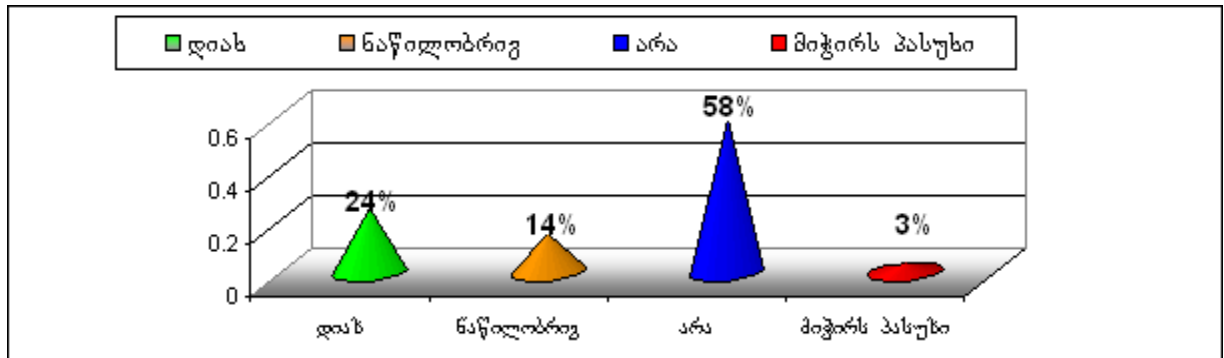
ნახ. 28

როდესაც ვარჩევთ, თუ ვისთან ვიმეგობროთ ან ვისთან შევქმნათ ოჯახი, მთავარია აღამიანური თვისებები, ხოლო ეთნიკურ და რელიგიურ მომენტებს მეორეხარისხოვანი მნიშვნელობა აქვს

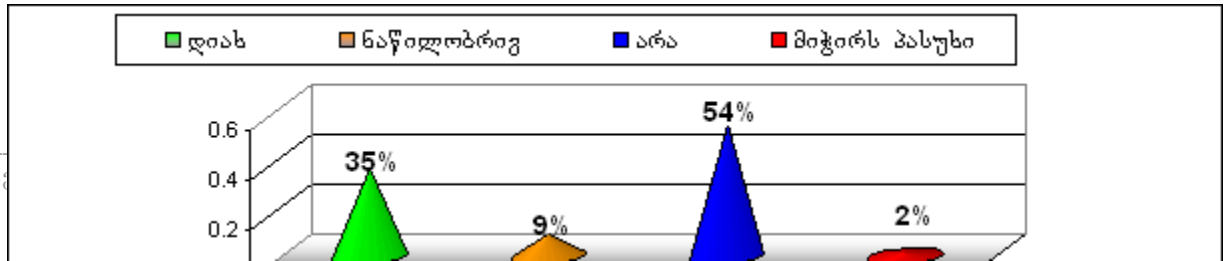
ნახ. 29

სასურველია სხვა ეთნიკური ჯგუფების წარმომადგენელთა ასიმილირება

ნახ. 30

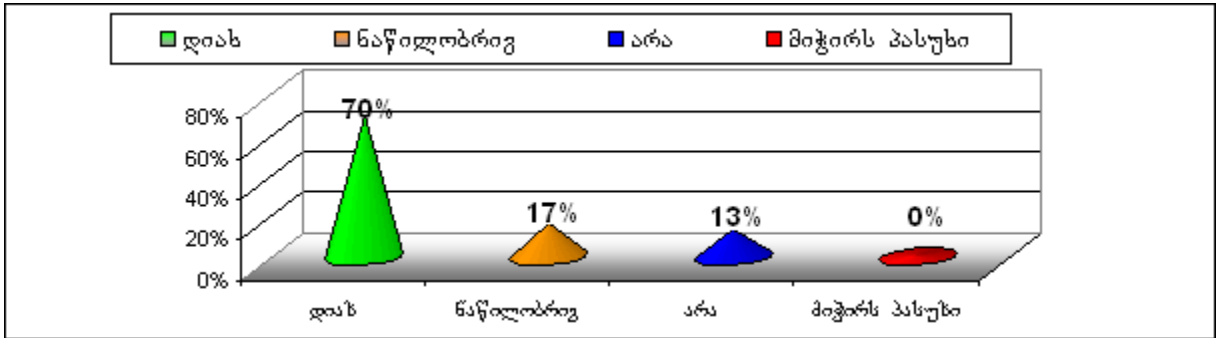
საქართველოში ქართველები განსაკუთრებული პრივილეგიებით უნდა სარგებლობდნენ

ნახ. 31

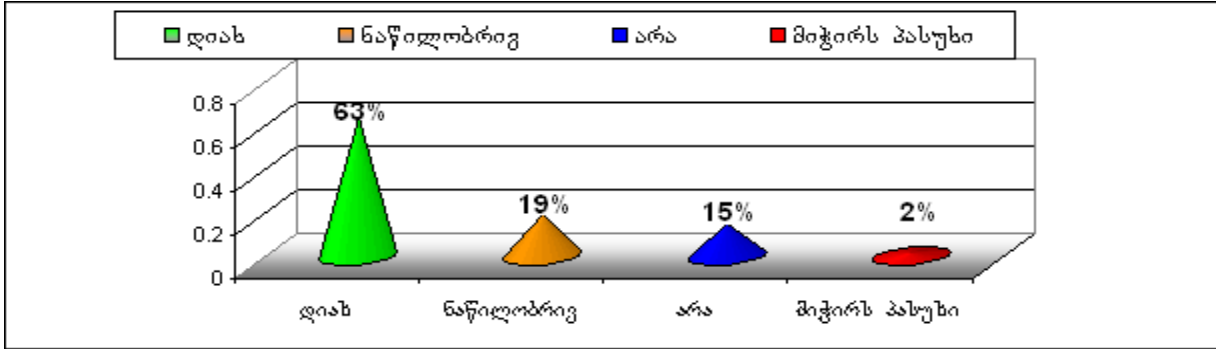
ქართველები

საქართველო არის სამშობლო ამ მცხოვრები ყველა ეთნიკური ჯგუფისათვის

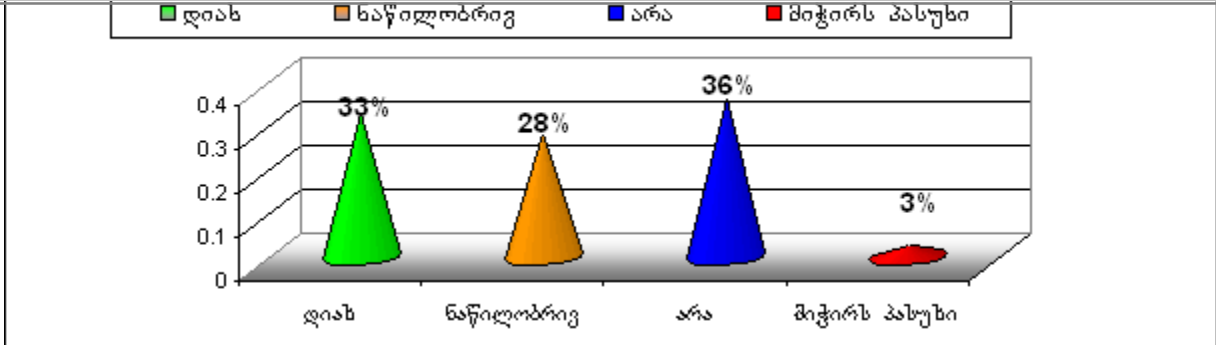
ნახ. 32

ეთნიკური მრავალფეროვნება ქვეყანას კულტურულად უფრო მდიდარსა და საინტერესოს ხდის

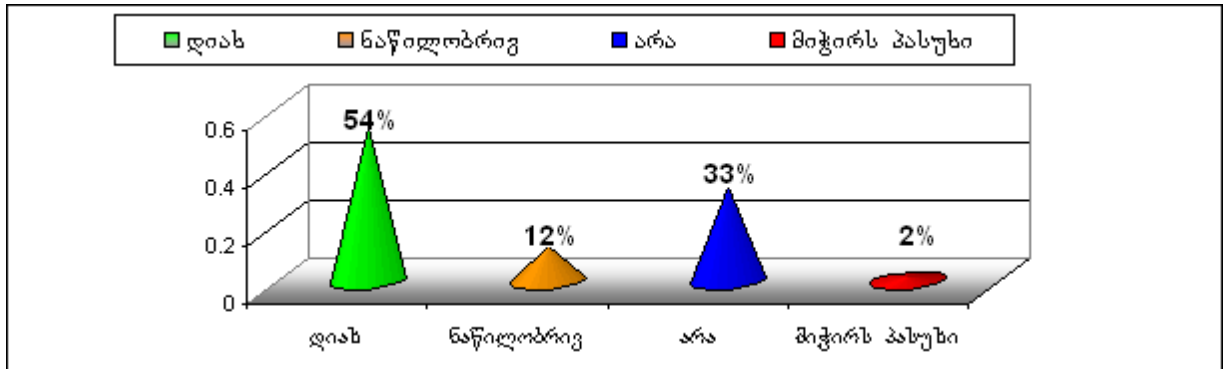
ნახ. 33

ეთნიკური უმცირესობები ქვნიან დამატებით პრობლემებს და სახელმწიფოსთვის წარმოადგენენ კოტენციური, ზოგჯერ კი რეალური საფრთხის წყაროს

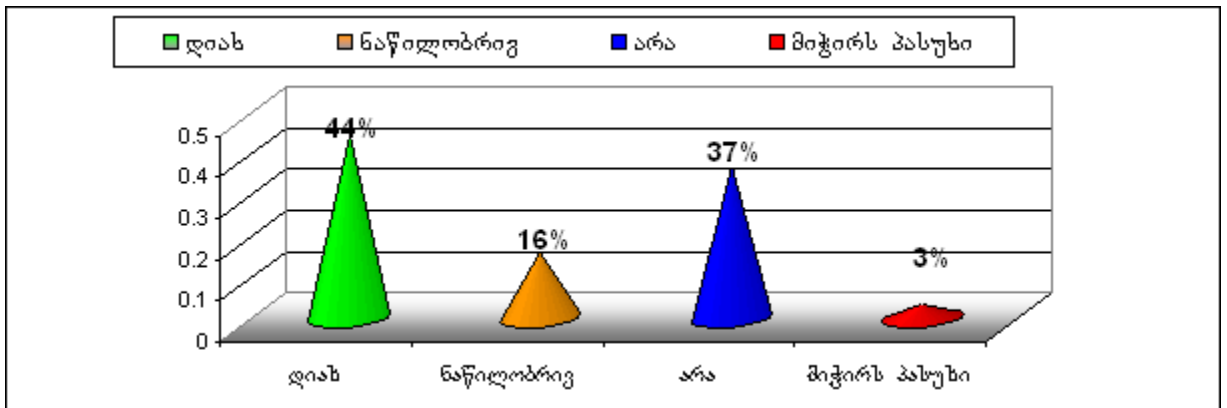
ნახ. 34

როდესაც ვარჩევთ, თუ ვისთან ვიმეგობროთ ან ვისთან შევჭმნათ ოჯახი, მთავარია აღამიანური თვისებები, ხოლო ეთნიკურ და რელიგიურ მომენტებს მეორეხარისხოვანი მნიშვნელობა აქვს

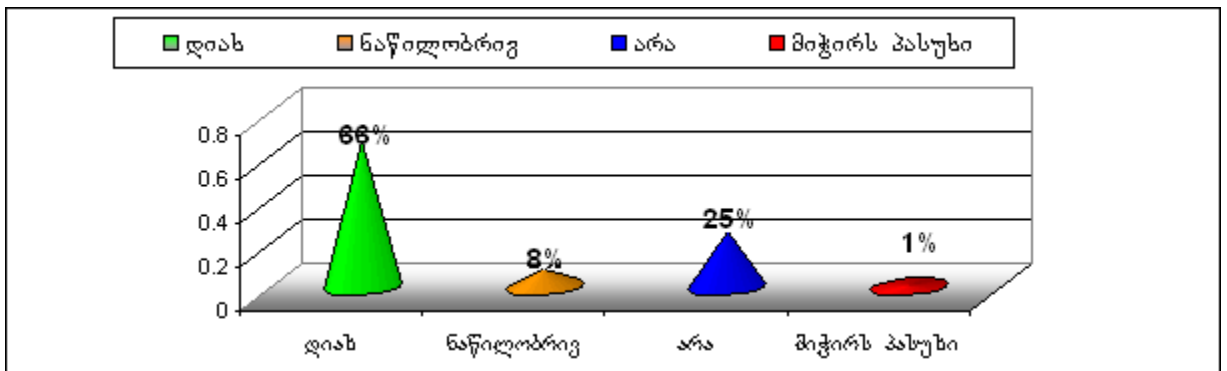
ნახ. 35

სასურველია სხვა ეთნიკური ჯგუფების წარმომადგენელთა ასიმილირება

ნახ. 36

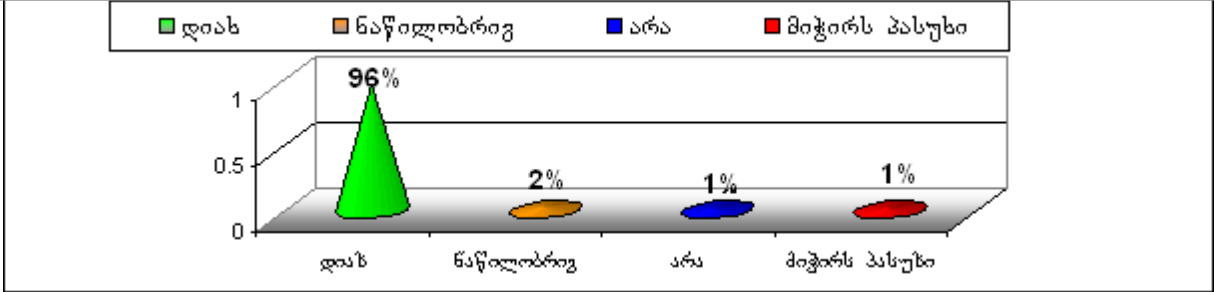
საქართველოში ქართველები განსაკუთრებული პრივილეგიებით უნდა სარგებლობდნენ

ნახ. 37

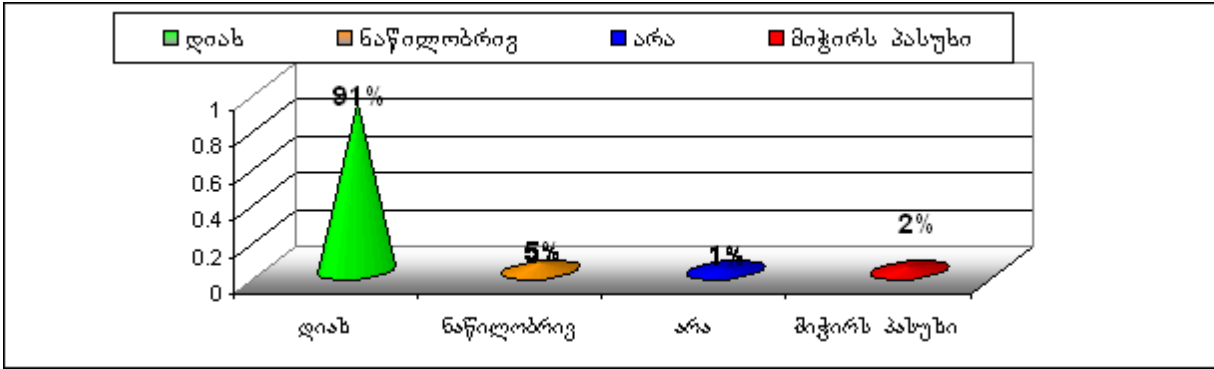
სომხები

საქართველო არის სამოქალაქო ამ მცხოვრები ყველა ეთნიკური ჯგუფისათვის

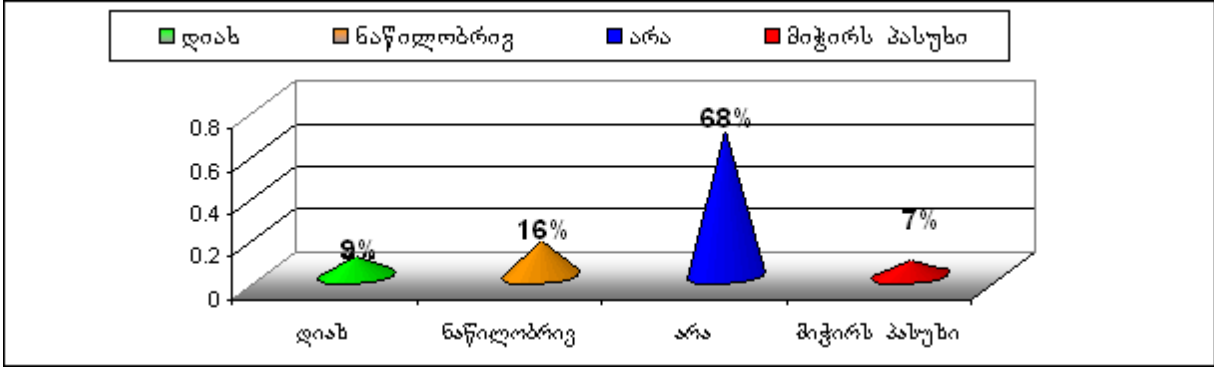
ნახ. 38

ეთნიკური მრავალფეროვნება ქვეყანას კულტურულად უფრო მდიდარსა და საინტერესოს ხდის

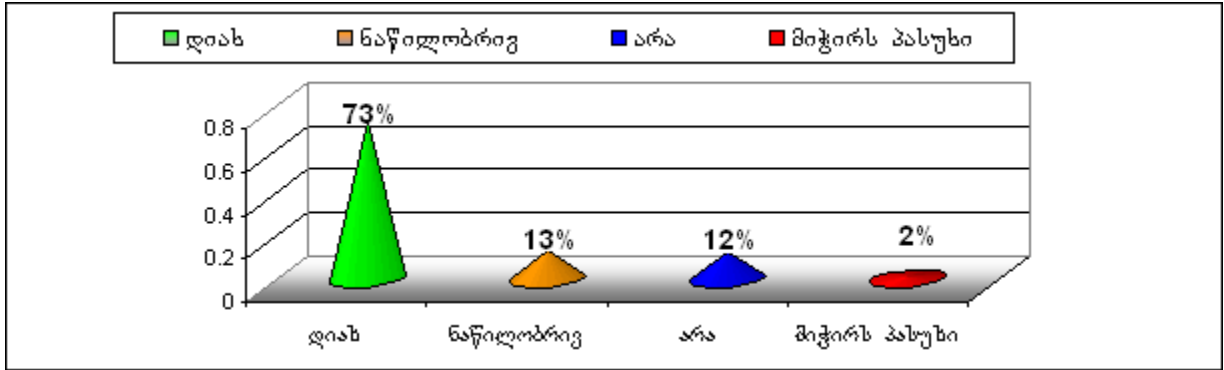

ნახ. 39

ეთნიკური უმცირესობები ქმნიან დამატებით პრობლემებს და სახელმწიფოსთვის წარმოადგენენ პოტენციური, ზოგჯერ კი რეალური საფრთხის წყაროს

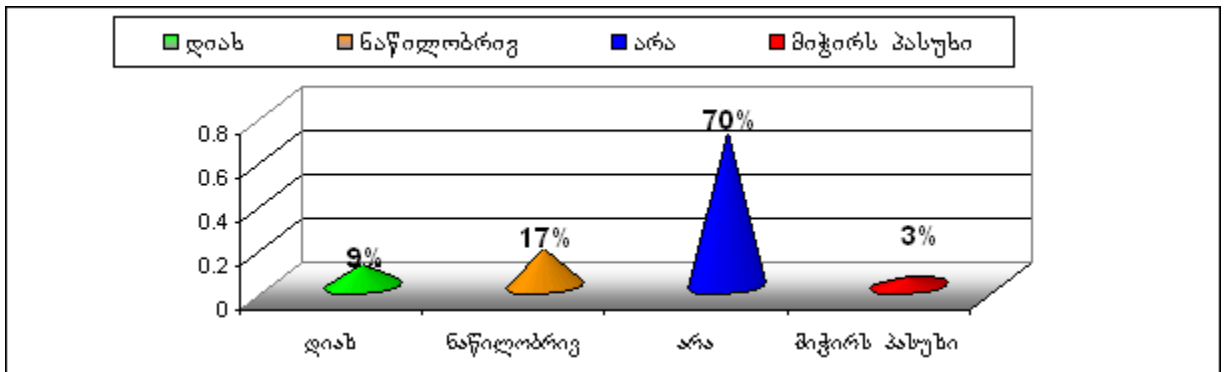

როდესაც ვარჩევთ, თუ ვისთან ვიმეგობროთ ან ვისთან შევქმნათ ოჯახი, მთავარია აღამიანური თვისებები, ხოლო ეთნიკურ და რელიგიურ მომენტებს მეორეხარისხოვანი მნიშვნელობა აქვს

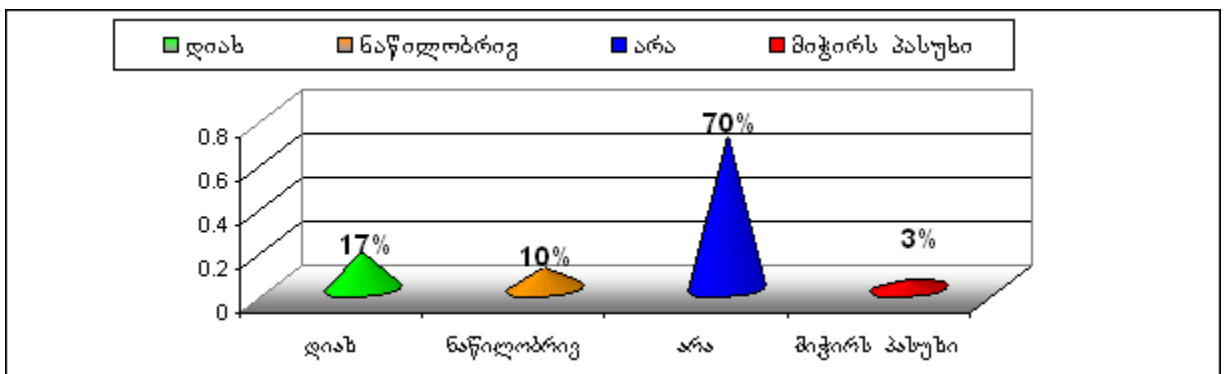
ნახ. 41

სასურველია სხვა ეთნიკური ჯგუფების წარმომადგენელთა ასიმილირება

ნახ. 42

საქართველოში ქართველები განსაკუთრებული პრივილეგიებით უნდა სარგებლობდნენ

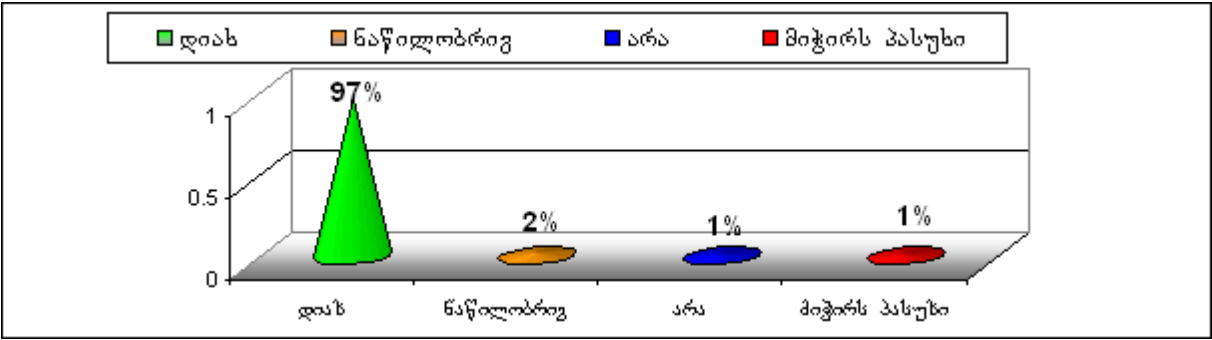
ნახ. 43

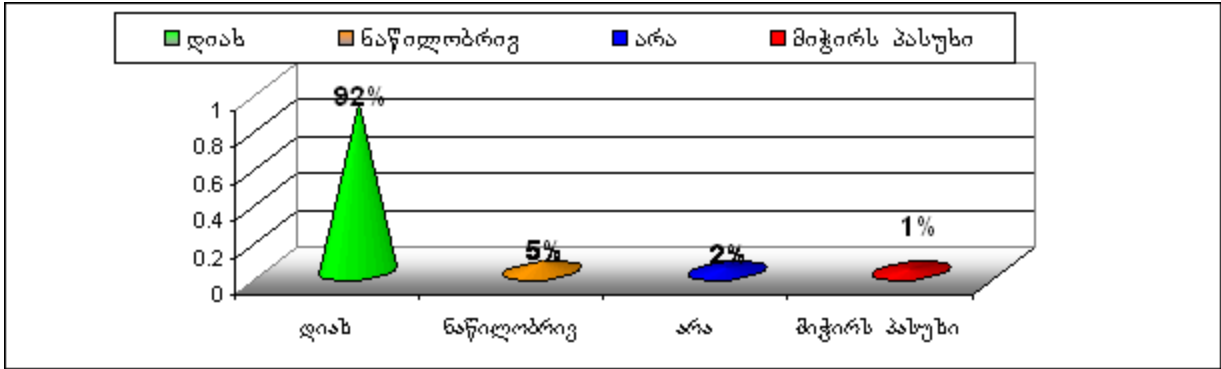
აზერბაიჯანელები

საქართველო არის სამშობლო ამ მცხოვრები ყველა ეთნიკური ჯგუფისათვის

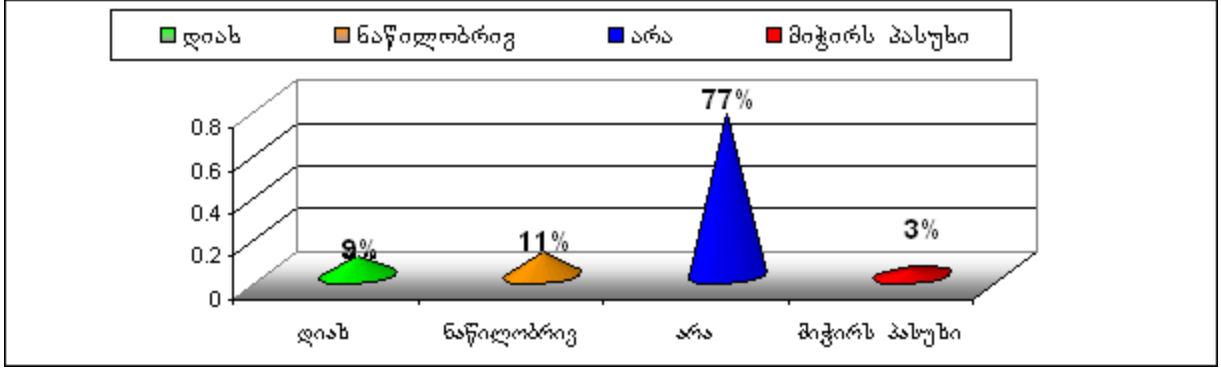
ნახ. 44

ეთნიკური მრავალფეროვნება ქვეყანას კულტურულად უფრო მდიდარსა და საინტერესოს ხდის

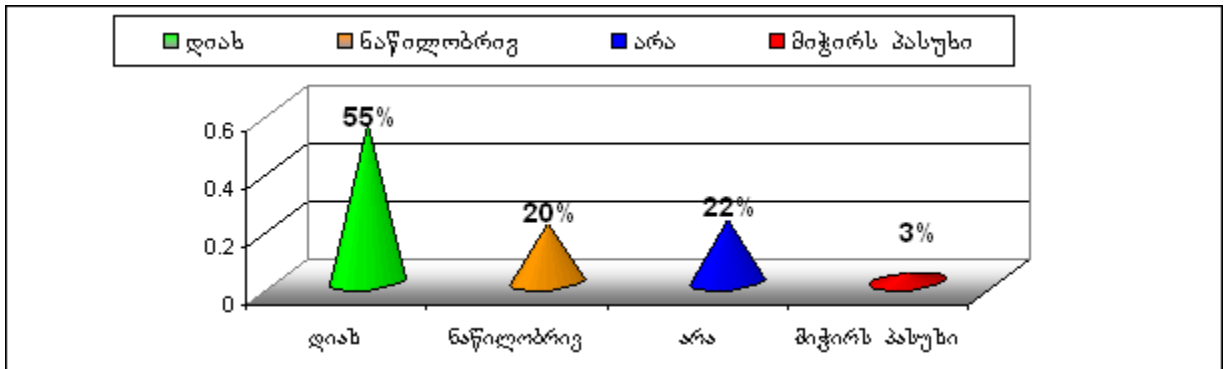
ნახ. 45

ეთნიკური უმცირესობები ქმნიან დამატებით პრობლემებს და სახელმწიფოსთვის წარმოადგენენ კოტინციური, ზოგჯერ კი რეალური საფრთხის წყაროს

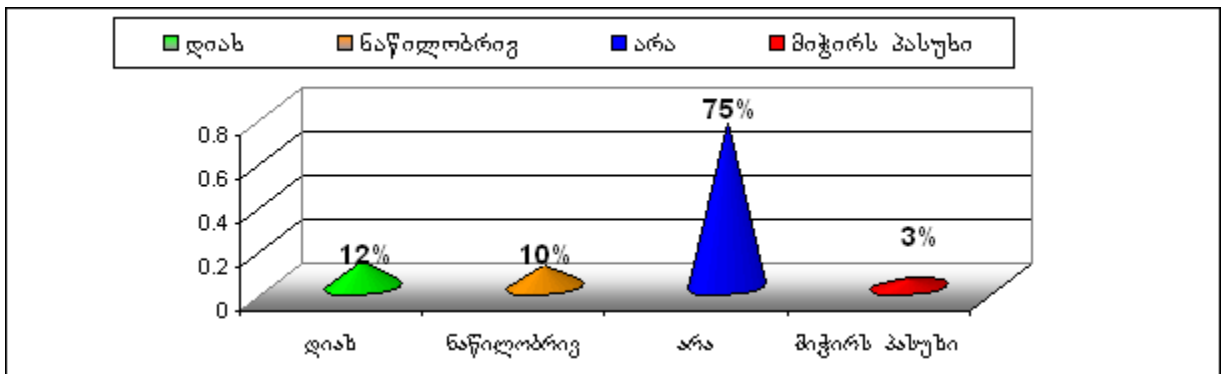
ნახ. 46

როდესაც ვარჩევთ, თუ ვისთან ვიმეგობროთ ან ვისთან შევქმნათ ოჯახი, მთავარია აღამიანური თვისებები, ხოლო ეთნიკურ და რელიგიურ მომენტებს მეორეხარისხოვანი მნიშვნელობა აქვს

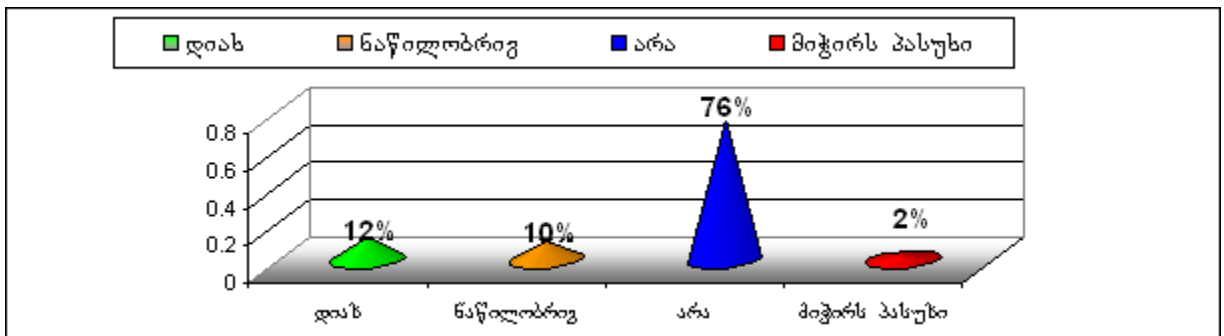
ნახ. 47

სასურველია სხვა ეთნიკური ჯგუფების წარმომადგენელთა ასიმილირება

ნახ. 48

საქართველოში ქართველები განსაკუთრებული პრივილეგიებით უნდა სარგებლობდნენ

ნახ. 49

ვფიქრობთ, რომ უკვე ეს მონაცემები (საკმაოდ წინააღმდეგობრივი) გვაძლევს უფლებას ჩავთვალოთ, რომ ქართველ რესპონდენტთა ეთნიკური ტოლერანტობა, თუ შეიძლება ასე ითქვას, გარკვეული საზღვრებით არის შემოფარგლული: კი, საქართველო ყველას სამშობლოა, მრავალფეროვნება კარგია, მაგრამ... ქართველებს მაინც მეტი პრივილეგია უნდა ჰქონდეს, კარგი იქნება, რომ ისინიც (არაქართველები) “გაქართველდნენ”, სახელმწიფოს ამით ნაკლები პრობლემა ექნება.

როგორც მოსალოდნელი იყო, სომეხი და აზერბაიჯანელი რესპონდენტების აზრი განსხვავდება ქართველების აზრისაგან. პირველ ორ დადებით დებულებას (“საქართველო აქ მცხოვრები ყველა ეთნიკური ჯგუფის სამშობლოა” და “ეთნიკური მრავალფეროვნება ქვეყანას კულტურულად უფრო მდიდარსა და საინტერესოს ხდის”) ორივე ჯგუფში თითქმის ყველა იზიარებს; (იხ. ნახ. 32-33, 38-39 და 44-45).

როგორც მოსალოდნელი იყო, სომეხი და აზერბაიჯანელი რესპონდენტების უმრავლესობას ასიმილირება სულაც არ სურს (70% და 75%); უმრავლესობას (70% და 75%) არ მიაჩნია, რომ ქართველებს განსაკუთრებული პრივილეგიები უნდა ჰქონდეთ (იხ. ნახ. 42-43 და 48-49). რაც მთავარია, აზრთა სხვაობა ამ ორ ჯგუფს შორის არ აღინიშნება.

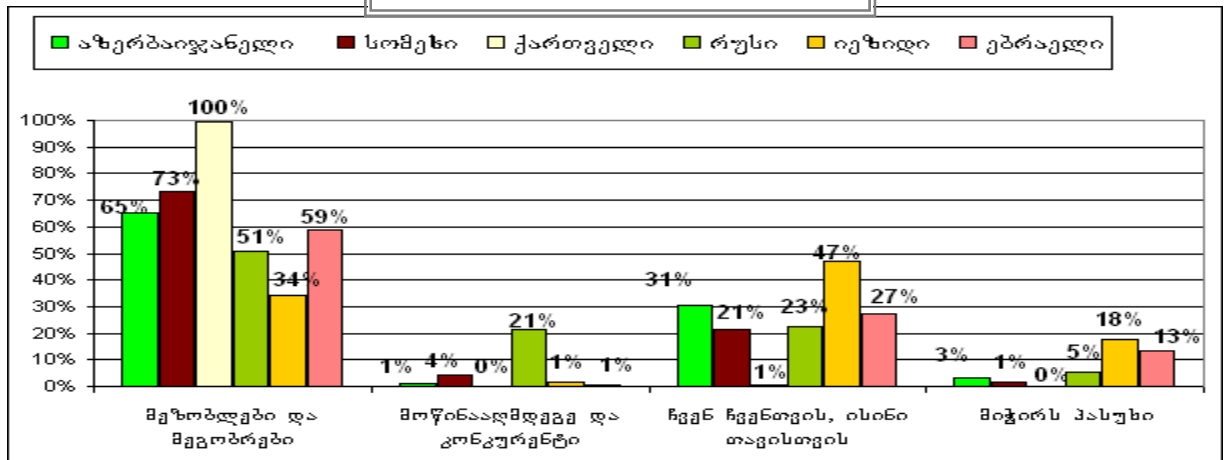
თუ შევაჯამებთ ყოველივე ზემოაღნიშნულს, შეიძლება ითქვას, რომ ეთნიკური უმცირესობის წარმომადგენელთა დამოკიდებულება ეთნიკური უმრავლესობის მიმართ უფრო დადებითია, ვიდრე პირიქით. ამ ვარაუდს ადასტურებს დისპოზიციური განწყობის გამოთვლილი მაჩვენებლები. ქართველების მაჩვენებელი ($M=2.75$; $S=.609$) უფრო დაბალია, ვიდრე სომეხებისა ($M=3.26$; $S=0.394$) და აზერბაიჯანელებისა ($M=3.23$; $S=0.348$). განსხვავება სტატისტიკურად სანდოა ($t=12.969$; $p=0.000$; $t=12.494$; $p=0.000$). სომეხებისა და აზერბაიჯანელების დამოკიდებულება ერთნაირია (გავისვენოთ, რომ ამ შემთხვევაში მაჩვენებლის მაქსიმალური სიდიდე 4-ის ტოლია, მინიმალური კი – 1-სა).

როგორც ცნობილია, “ტოლერანტობის” ცნება დამოკიდებულების საკმაოდ ფართო დიაპაზონს მოიცავს – გამოხატულად მტრული დამოკიდებულების არარსებობიდან სხვა ეთნიკური (რელიგიური) ჯგუფის უფლებების (რწმენის თავისუფლების) სრულ აღიარება-პატივისცემამდე. ამ დიაპაზონში შეიძლება გამოიყოს ყველაზე მაღალი დონე – სრულიად მისაღები, ანუ მისაღები პირველადი ჯგუფის (ოჯახის წევრი, ახლო ნათესავი) დონეზე, მისაღები არაფორმალურ ურთიერთობათა დონეზე (მეგობარი, მეზობელი), მისაღები საქმიან ურთიერთობათა დონეზე. შემწყნარებელ-შეუწყნარებელი დამოკიდებულების მიჯნაა ნეიტრალური, თუ შეიძლება ასე ითქვას, დამოკიდებულება: “ჩვენ ჩვენთვის, ისინი თავისთვის”. ბოლოს, შეუწყნარებელი დამოკიდებულების დონე: “მოწინააღმდეგე და კონკურენტი”.

ამ ბლოკის მე-2 კითხვის (კითხარის მე-10 კითხვა) მიზანი იყო დამოკიდებულების (დისპოზიციური განწყობის) შესწავლა სხვადასხვა ეთნიკური თუ რელიგიური ჯგუფის მიმართ. კითხვა ჩამოყალიბდა შემდეგნაირად: “ვინ არიან თქვენთვის ქვემოთ ჩამოთვლილი ეთნიკური და რელიგიური ჯგუფების წარმომადგენლები?”. შესაძლო პასუხები: 1) მეზობლები და მეგობრები; 2) მოწინააღმდეგე და კონკურენტი; 3) ჩვენ ჩვენთვის, ისინი თავისთვის; 4) მიჭირს პასუხის გაცემა. რაც შეეხება დამოკიდებულებას პირველადი ჯგუფის (ოჯახის წევრი, ნათესავი) დონეზე, ამ საკითხს ცალკე განვიხილავთ. მიღებული შედეგი წარმოდგენილია ნახ. 50-52.

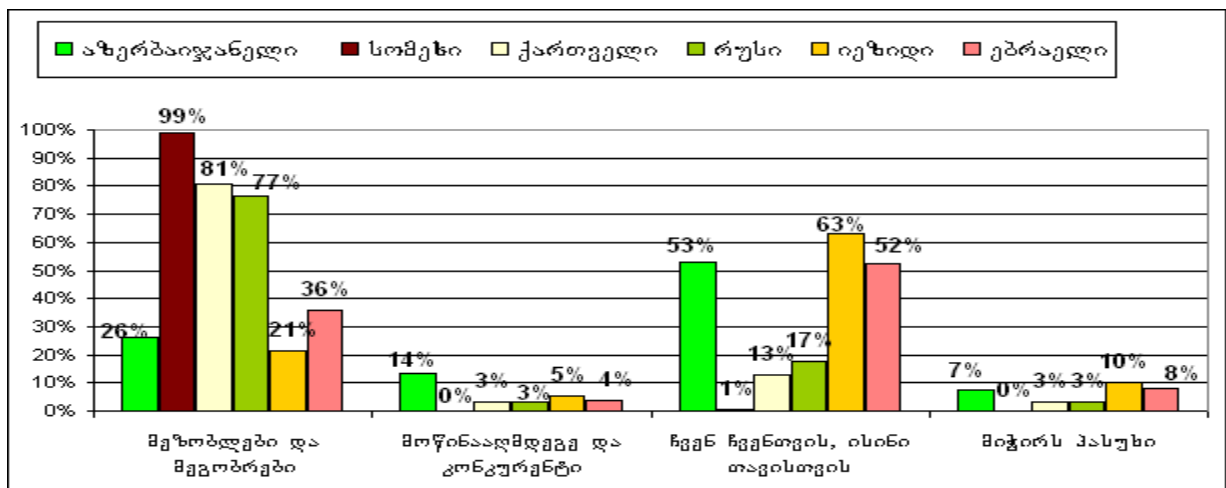
შინ არიან თქვენთვის ძველთ ჩამოთვლილი ეთნიკური ჯგუფების წარმომადგენლები?

ქართველები

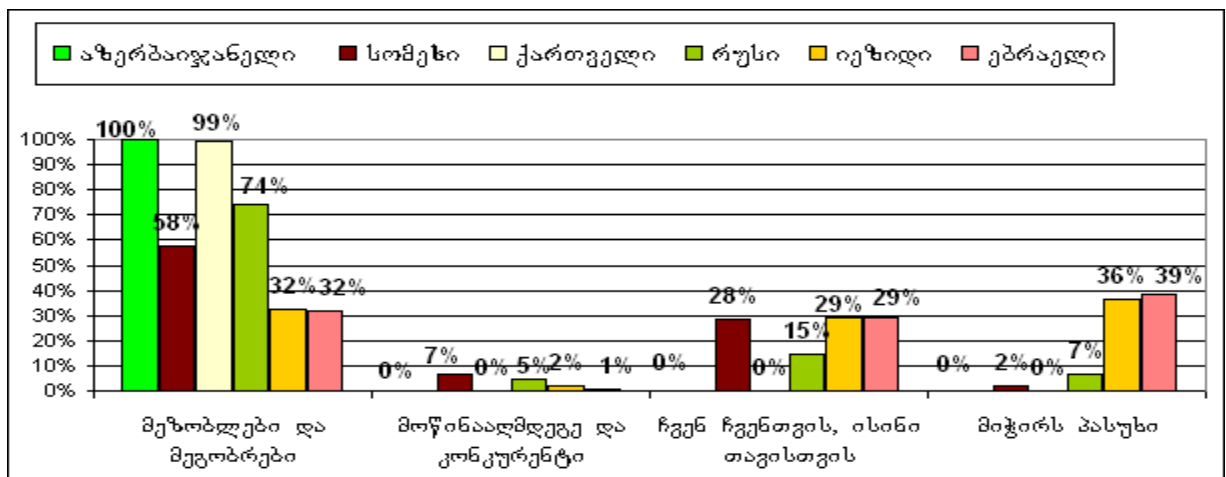
ნახ. 50

სომხები

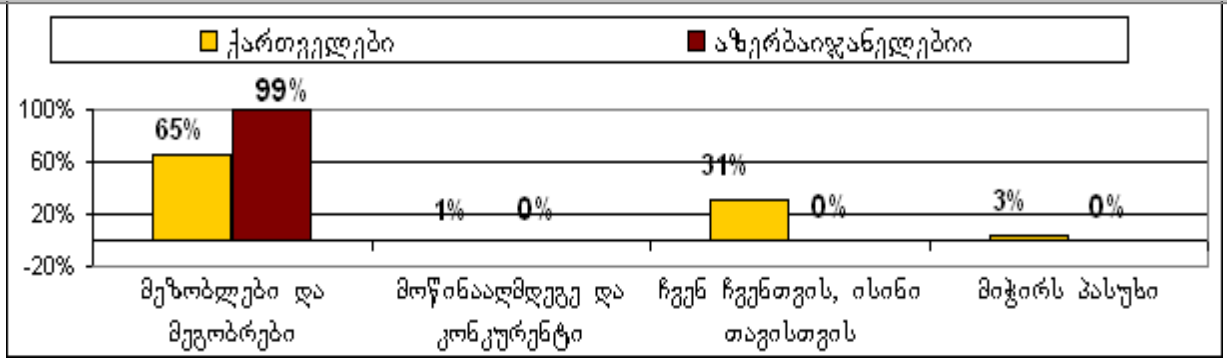

ნახ. 51

აზერბაიჯანელები

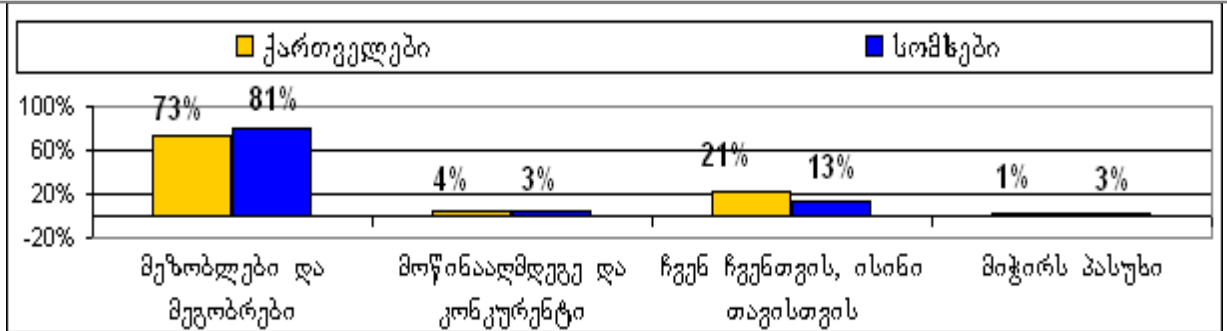

აზერბაიჯანელთა და ქართველთა ურთიერთშეფასება

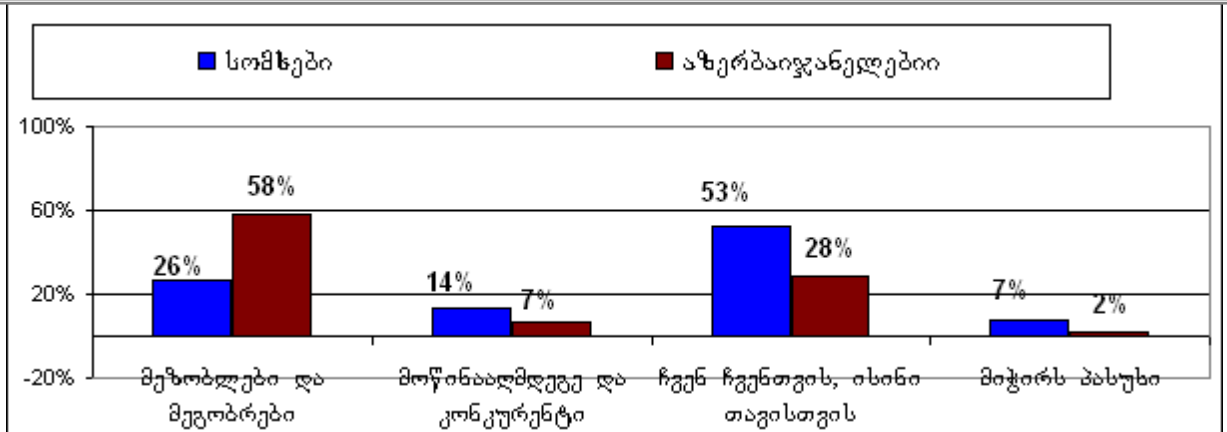
ნახ. 53

სომეხთა და ქართველთა ურთიერთშეფასება

ნახ. 54

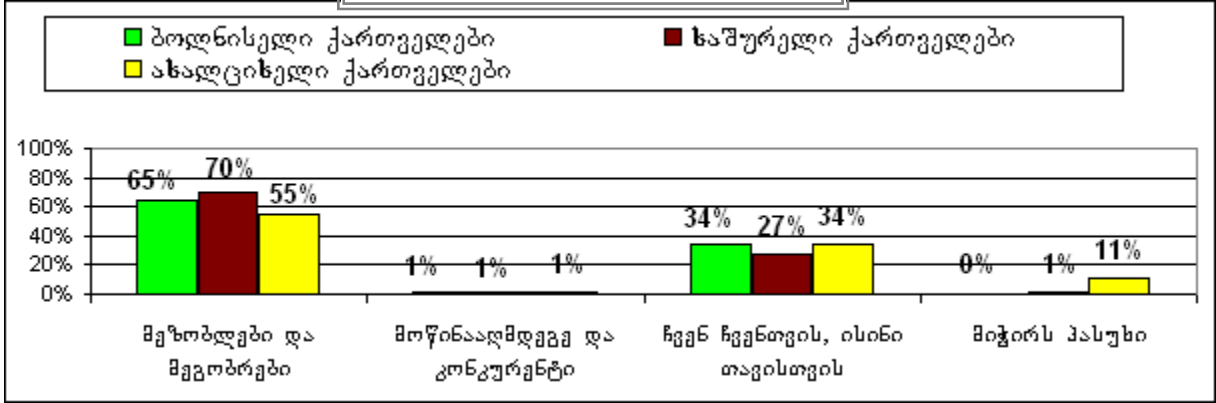
სომეხთა და აზერბაიჯანელთა ურთიერთშეფასება

ნახ. 55

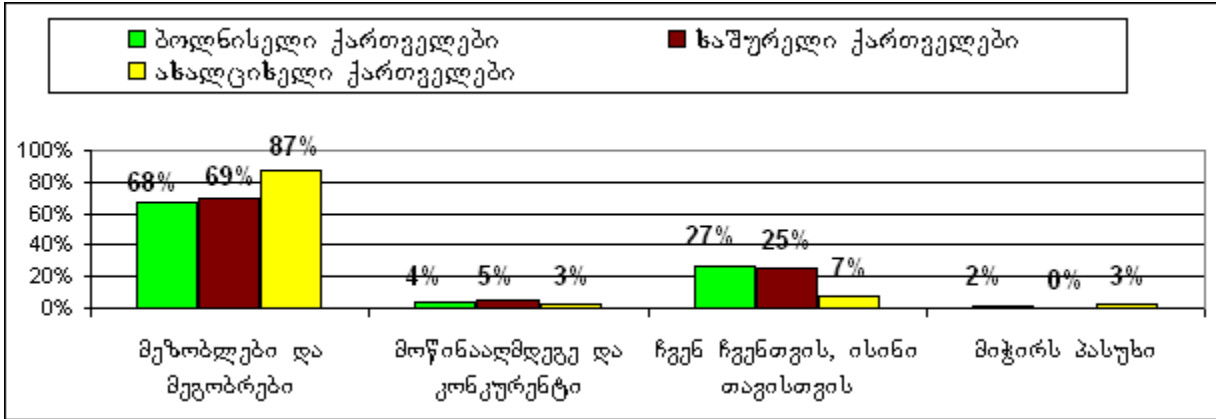
ვინ არიან თქვენთვის ძველთ ჩამოთვლილი ეთნიკური ჯგუფების წარმომადგენლები?

აზერბაიჯანელი

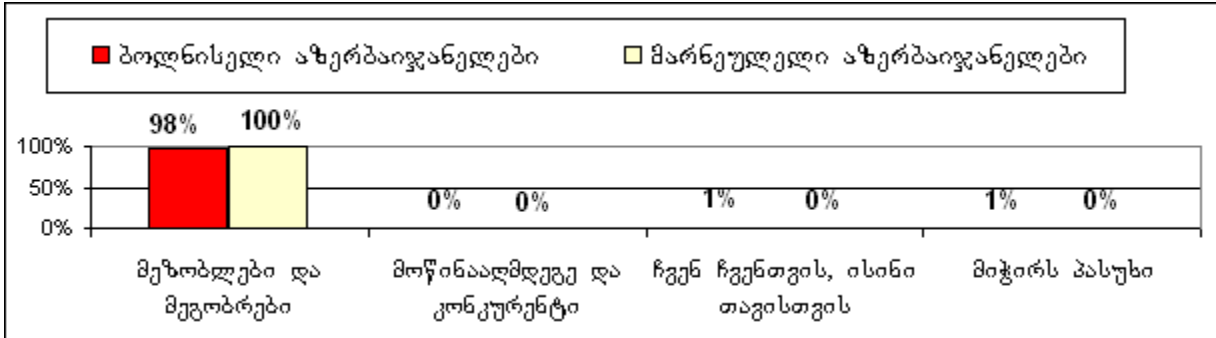
ნახ. 56

სომეხი

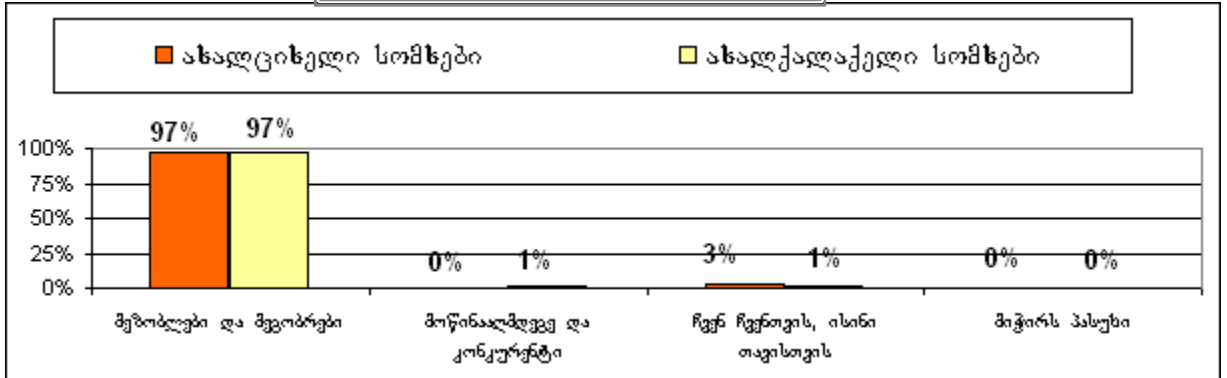
ნახ. 57

ქართველი

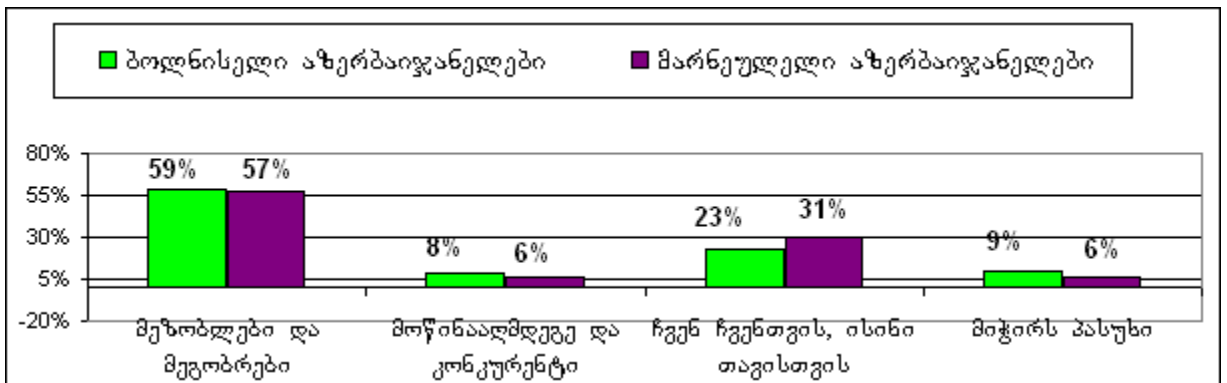
ნახ. 58

ქართველი

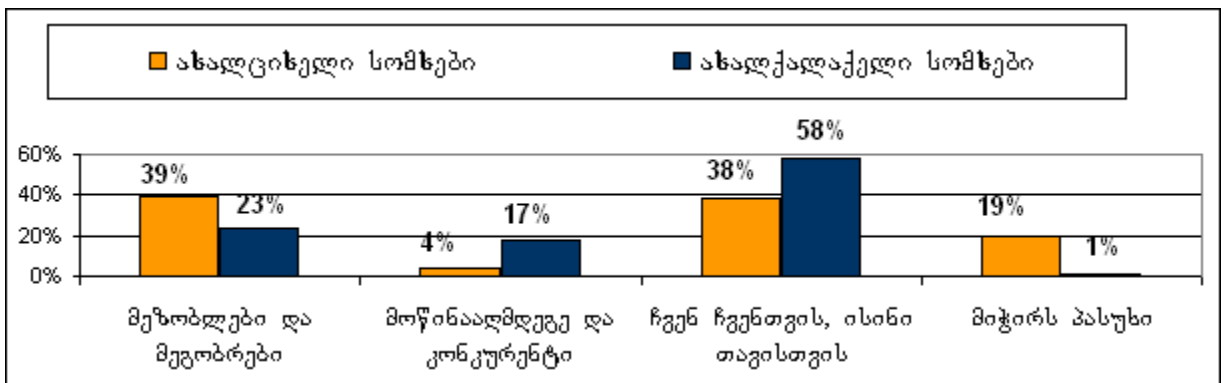
ნახ. 59

სომეხი

ნახ. 60

აზერბაიჯანელი

ნახ. 61

როგორც ვხედავთ, ყველა ჯგუფში შეუწყნარებელი დამოკიდებულების (“მოწინააღმდეგე და კონკურენტი”) სიხშირე ძალიან დაბალია. ყველაზე მაღალი სიხშირე გამოვლინდა ქართველების ჯგუფში – რუსების მიმართ (ნახ. 50), რაც, უთუოდ, აგვისტოს ომს უნდა უკავშირდებოდეს. თუმცა, ამასთანავე, იგივე ქართველების ნახევარი რუსებს მეზობლად და მეგობრად აღიქვამს (ანუ მისაღებია მათთვის არაფორმალური ურთიერთობების დონეზე). აღსანიშნავია ქართველთა დამოკიდებულება იეზიდების (ქურთების) მიმართ: მათ მეზობლად და მეგობრად მხოლოდ 34% აღიქვამს, 47%-მა აირჩია პასუხი “ჩვენ ჩვენთვის, ისინი თავისთვის”. საინტერესოა, რომ დაახლოებით ასეთივე დამოკიდებულება მათ მიმართ აქვთ აზერბაიჯანელებსაც (32% და 29%; იხ. ნახ. 52) და სომხებსაც (21% და 63%; იხ. ნახ. 51), თუმცა ამ უკანასკნელ შემთხვევაში ეს ტენდენცია უფრო მკვეთრადაა გამოხატული. ქართველების დამოკიდებულება სომხებისა და აზერბაიჯანელების მიმართ დაახლოებით ერთნაირია – უმრავლესობა მათ მეზობლად და მეგობრად აღიქვამს.

მიღებული შედეგების მიხედვით, სომხებისა და აზერბაიჯანელების დიდი უმრავლესობა მიუთითებს, რომ ქართველი მათთვის “მეზობელი და მეგობარია” (81% და 99%; იხ. ნახ. 51 და 52). ამ ორივე ჯგუფის დამოკიდებულება რუსების მიმართ ერთნაირია – უმრავლესობისათვის ისინი მისაღებია არაფორმალურ ურთიერთობათა დონეზე (77% და 74%; იხ. ნახ. 51 და 52). სომხებთან (36%) და აზერბაიჯანელებთან (32%) შედარებით ქართველებს შორის გაცილებით მეტია ისეთი პირი, ვისთვისაც ებრაელი მეზობლად და მეგობრად განიხილება (59%).

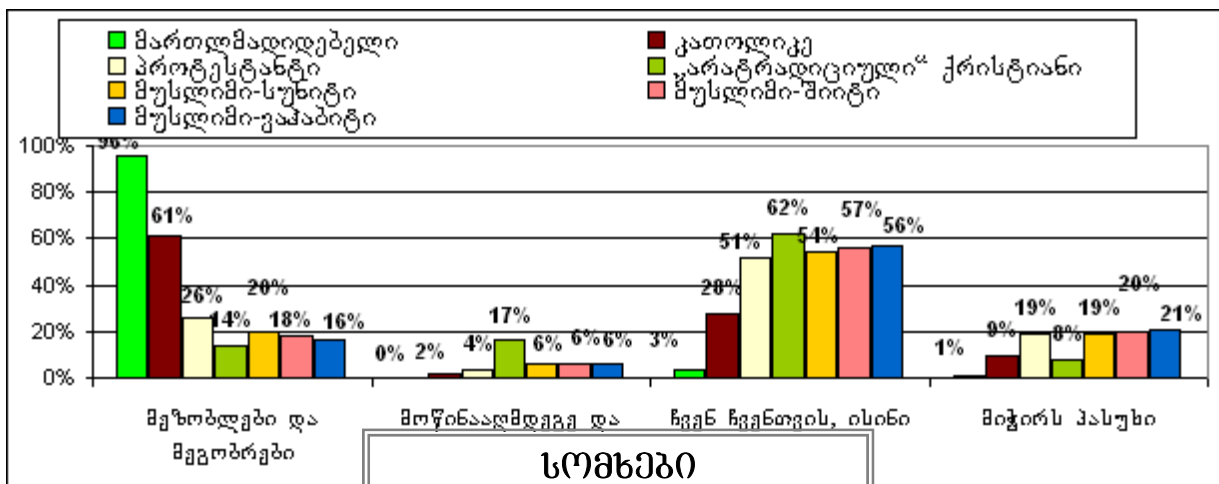
ორივე ეთნიკური ჯგუფის უმრავლესობისათვის ქართველები მისაღებია არაფორმალურ ურთიერთობათა დონეზე. ქართველები ამ მანქანების მიხედვით პირველ ადგილზეა. თვალსაჩინოებისათვის სამივე ჯგუფის ურთიერთდამოკიდებულება გრაფიკული სახით წარმოდგენილია ნახ. 53-55. როგორც ვხედავთ, ეთნიკურ უმცირესობათა ჯგუფებში ქართველის მეზობლად და მეგობრად აღქმა უფრო ხშირია, ვიდრე პირიქით. ამასთანავე, ეს განსხვავება აზერბაიჯანელთა და ქართველთა ურთიერთდამოკიდებულებაში უფრო მკვეთრია, ვიდრე სომხებისა და ქართველებისა (იხ. ნახ. 53 და 54). რაც შეეხება აზერბაიჯანელებისა და სომხების ურთიერთდამოკიდებულებას, მიუღებლობა მაინც უფრო იშვიათია (50% და 26%; იხ. ნახ. 55), ვიდრე ეს მოსალოდნელი იყო. აქ გასათვალისწინებელია ის, რომ ამ შემთხვევაში “ეროვნული უმცირესობის” კატეგორიისადმი კუთვნილება უკანა პლანზე გადადის და აქტუალიზებულია ეროვნული ნიშანი. თავს უფლებას მიეცემთ ვივარაუდოთ, რომ მათ ისტორიულ სამშობლოში სომხებისა და აზერბაიჯანელების ურთიერთდამოკიდებულება გაცილებით უფრო ნეგატიური იქნება.

ნახ. 56-61 იგივე მონაცემები წარმოდგენილია ქალაქების მიხედვით ცალ-ცალკე, თუმცა რაიმე არსებით ინფორმაციას ეს არ გვაძლევს. როგორც ვხედავთ, ეროვნული კუთვნილება ისევ წამყვანია.

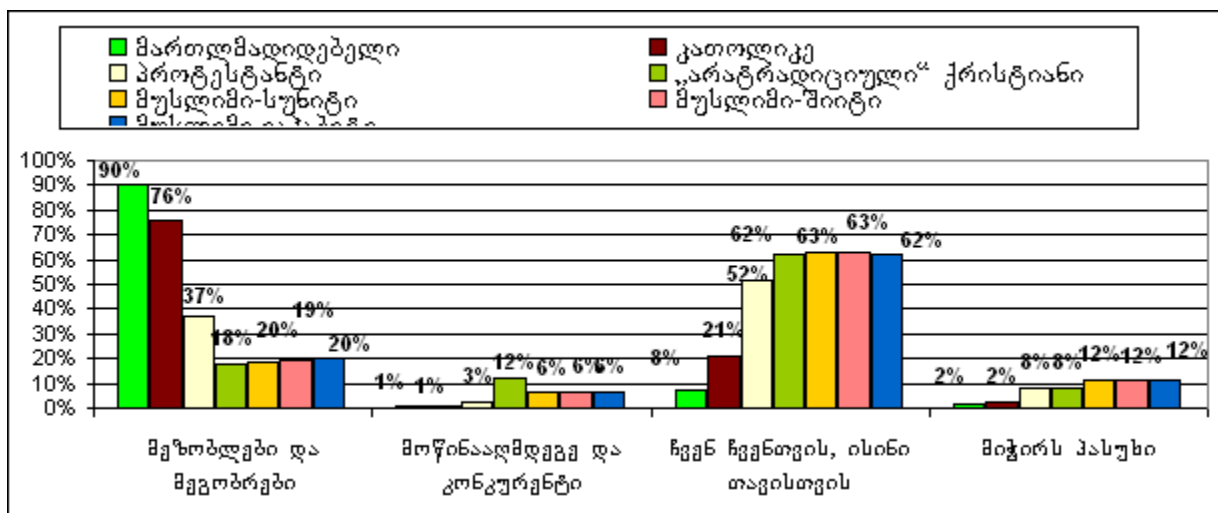
ამრიგად, თუ შევაჯამებთ მიღებულ შედეგს, შეიძლება ითქვას, რომ გავრცელებული სტერეოტიპს ქართველის ტოლერანტულობის შესახებ მართლაც გარკვეული საფუძველი გააჩნია. ქართველ რესპონდენტთა უმრავლესობა აღიქვამს სომხებსა და აზერბაიჯანელებს “მეზობლად და მეგობრად”. ოდნავ ნაკლებია იმ პირთა რიცხვი, ვინც მზად არის, არაფორმალური დამოკიდებულება ჰქონდეს ებრაელებთან. არსებული სიტუაციის მიუხედავად, რესპონდენტთა ნახევარი რუსებსაც “მეზობლად და მეგობრად” თვლის, თუმცა ერთი მეხუთედის დამოკიდებულება მათ მიმართ ნეგატიურია, რაც, გავიშვით, აგვისტოს ომის შედეგებს უნდა მიეწეროს. განსხვავებულია იეზიდების მიმართ დამოკიდებულება – დაახლოებით ნახევარი მათ უცხოდ აღიქვამს.

306 არიან თქვენთვის ძველთ ჩამოთვლილი რელიგიური ჯგუფების წარმომადგენლები?

ქართველები

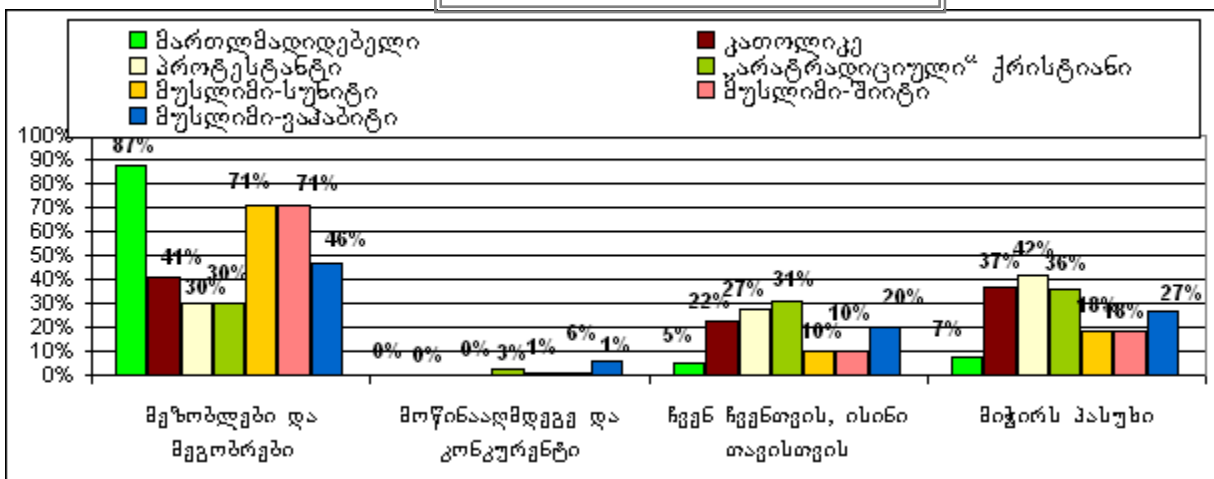

სომხები

ნახ. 03

აზერბაიჯანელები

თავის მხრივ, ორივე ეთნიკური ჯგუფის დიდი უმრავლესობისათვის ქართველები მისაღებია არაფორმალურ ურთიერთობათა დონეზე. დიდი უმრავლესობისათვის ასევე მისაღებია რუსები; შედარებით ნაკლებია ასეთი დამოკიდებულების მზობა ებრაელებთან, იეზიდებთან. აღსანიშნავია, რომ სომხებსა და აზერბაიჯანელებს შორის არატოლერანტული დამოკიდებულება გაცილებით უფრო იშვიათია, ვიდრე ეს მოსალლოდნელი იყო. ყველა შესწავლილ ეთნიკურ ჯგუფში შეუწყნარებელი დამოკიდებულების (“მოწინააღმდეგე და კონკურენტი”) სიხშირე ძალიან დაბალია.

პასუხების განაწილება კითხვაზე “ვინ არიან თქვენთვის ქვემოთ ჩამოთვლილი რელიგიური ჯგუფების წარმომადგენლები?” წარმოდგენილია ნახ. 62-64. როგორც 62-ე ნახტიდან ჩანს, საკმაოდ ბევრი ქართველი (61%) კათოლიკებს “მეზობლად და მეგობრად” აღიქვამს. გაცილებით უფრო დაბალია იმ პირთა რიცხვი, ვინც ასეთად პროტესტანტებს მიიჩნევს (26%). რა შეიძლება იყოს ამის მიზეზი? ჩვენი ვარაუდით, პროტესტანტები, როგორც ჩანს, ასოცირდება ე.წ. „არატრადიციულ რელიგიურ ჯგუფებთან“, პირველ რიგში იეჰოვას მოწმეებთან, რომელთა მიმართაც დამოკიდებულება უარყოფითია. როგორც 62-ე ნახტიდან ჩანს, მათთან მეზობლობა-მეგობრობაზე თანახმაა რესპონდენტთა მხოლოდ 14%; 17% მათ მოწინააღმდეგედ თუ კონკურენტად აღიქვამს. ისლამის სხვადასხვა კონფესიის მიმდევართა მიმართ დამოკიდებულება, როგორც მოსალლოდნელი იყო, ერთნაირია.

სომხების დამოკიდებულება სხვა რელიგიური ჯგუფების მიმართ (იხ. ნახ. 63) ისეთივეა, როგორც ქართველებისა (სტატისტიკურად მნიშვნელოვანი განსხვავება არ დასტურდება).

სომხებისა და აზერბაიჯანელების დიდი უმრავლესობა (90% და 87%) მზად არის, იმეგობროს მართლმადიდებლებთან. როგორც ჩანს, ეს აიხსნება იმით, რომ მათთვის მართლმადიდებლები ქართველები და რუსები არიან. სომხების უმრავლესობისათვის (76%) არაფორმალური ურთიერთობის დონეზე მისაღებია კათოლიკეც.

რაც შეეხება აზერბაიჯანელებს (იხ. ნახ. 64), მათი დამოკიდებულება “არატრადიციული ქრისტიანების” მიმართ დაახლოებით ისეთივეა, როგორც ქართველებისა და სომხებისა. რაც შეეხება ისლამის სხვადასხვა კონფესიის მიმდევრებს, მათ მიმართ დამოკიდებულება განსხვავებულია: მეგობრად აღიქვამს სუნიტებსა და შიიტებს 71-71%, ვაჰაბიტებს კი – მხოლოდ 46%.

ბოლოს, ყველაზე მთავარი: ძალიან მცირეა იმ პირთა რიცხვი, ვინც სხვა სარწმუნოების ადამიანს მოწინააღმდეგედ მიიჩნევს.

ამასთანავე, როგორც ცნობილია, ადამიანის სოციალურ აზროვნებას გაორებული ბუნება აქვს. ადამიანისათვის ესოდენ ნიშნული რაციონალიზაციის გამო მის მიერ გამოთქმული აზრი, რომლისაც მას თვითონაც სჯერა, შეიძლება იყოს მხოლოდ მის კულტურაში თუ რეფერენტულ ჯგუფში ფართოდ გავრცელებული სტერეოტიპი, ჯგუფური ნორმა. გასათვალისწინებელია ისიც, რომ ქართველისათვის ტოლერანტობა პოზიტიური აუტოსტერეოტიპის მნიშვნელოვანი კომპონენტია, ამდენად, დიდი იყო ალბათობა იმისა, რომ ის გავლენას მოახდენდა პასუხის არჩევაზე. მაგრამ კარგად ცნობილია ისიც, რომ თუ ნორმა გაშინაგნებული არ არის (რაც არც თუ იშვიათია), მაშინ ის მხოლოდ ფუჭი გარსაცმია, რომლითაც ინიღბება (ხშირად არაცნობიერად) ამ ადამიანის ნამდვილი გრძნობები და რომელზეც იგი ადვილად ამბობს უარს მისთვის მნიშვნელოვან სიტუაციაში, ანუ ადამიანი ყოველთვის როდი იქცევა ისე, როგორც ამბობს. ქცევას ხომ სწორედ მისი ნამდვილი გრძნობები განსაზღვრავს. გარდა ამისა, გასათვალისწინებელია აგრეთვე ”პოლიტორექტულობის ეფექტი“.

შესაბამისად, საჭიროდ ჩათვალეთ იგივე კითხვის დასმა, მაგრამ უკვე ქცევის დონეზე: “როგორი დამოკიდებულება გექნებათ, თუ თქვენს ქალაქში, რაიონში, სოფელში იცხოვრებენ შემდეგი ეთნიკური და რელიგიური სათემოების წარმომადგენლები?” (კითხვარის მე-12 კითხვა). მიღებული შედეგი წარმოდგენილია ნახ. 65-67.

როგორც ეს 65-ე ნახატიდან ჩანს, ქართველთა შორის გამოკითხულ რესპონდენტთა დაახლოებით ნახევარი ირჩევს პასუხს “დადებითად”, როცა საქმე ეხება საქართველოში ტრადიციულად მცხოვრებ ეთნიკურ ჯგუფებს – სომხებს, ებრაელებს, აზერბაიჯანელებსა და რუსებს (53%, 52%, 44%, 45%), თუმცა მაჩვენებლები ამ შემთხვევაში მაინც უფრო დაბალია, ვიდრე წინა კითხვაზე. ამასთანავე, ამ უკანასკნელებთან ერთად ერთ ქალაქში (რაიონში, სოფელში) ცხოვრების მიმართ უარყოფითი დამოკიდებულებაც ყველაზე იშვიათია (შესაბამისად – 14%, 21%, 19%, 26%). განსხვავებულია დამოკიდებულება იეზიდების (ქურთების) მიმართ: მათ მეზობლად და მეგობრად მხოლოდ 27% აღიქვამს, ხოლო უარყოფითი დამოკიდებულების მაჩვენებელი (47%) გაცილებით მაღალია, ვიდრე საქართველოში ტრადიციულად მცხოვრები სხვა ეთნიკური ჯგუფების შემთხვევაში.

ამასთანავე, ქართველთა ტოლერანტობა ნაკლებად ვრცელდება თურქებსა და ჩინელებზე, ანუ ახლად “გაცნობილ” ეთნიკურ ჯგუფებზე. გამოკითხულ ქართველთა 60%-ის დამოკიდებულება ჩინელების მიმართ უარყოფითია; თუმცა, თურქების შემთხვევაში ანალოგიური მაჩვენებელი ნაკლებია – 43% (ისეთივე, როგორც ქურთების მიმართ). როგორც 65-ე ნახატიდან ჩანს, თითქმის ყველა ქართველისათვის (93%) “ქრისტიანი” მისაღებია არაფორმალური ურთიერთობის დონეზე. ალბათ, ეს აიხსნება იმით, რომ “ქრისტიანს” ისინი მაინც მართლმადიდებლად აღიქვამენ. “მუსლიმი”, როგორც ჩანს, აზერბაიჯანელისაგან გამიჯნულია, ვინაიდან პირველის მიმართ დამოკიდებულება გაცილებით უარყოფითია (45% და 19% შესაბამისად).

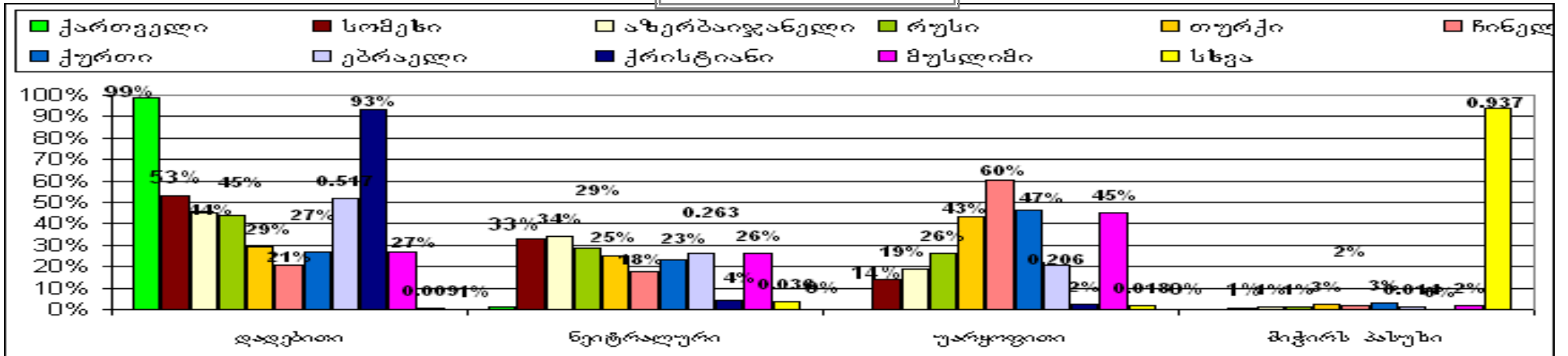
რაც შეეხება სომხებს (ნახ. 66), ქართველებისაგან განსხვავებით, მათ შორის მეგობრად გაცილებით მეტი (87%) აღიქვამს რუსს და გაცილებით ნაკლები – აზერბაიჯანელს (20%). უფრო უარყოფითია თურქების მიმართ დამოკიდებულება (58%); ნაკლებად უარყოფითი – ჩინელების მიმართ (35%). სომხებისათვის დამოკიდებულება თურქებისა და მუსლიმების მიმართ კიდევ უფრო უარყოფითია, ვიდრე აზერბაიჯანელების მიმართ (48%, 58% და 54% შესაბამისად). ებრაელების მიმართ უარყოფითი დამოკიდებულების მაჩვენებელი უფრო მაღალია, ვიდრე ქართველებში (35% და 21% შესაბამისად). ქურთების მიმართ ქართველებსა და სომხებს ერთნაირი დამოკიდებულება აქვთ.

აზერბაიჯანელების დამოკიდებულება (ნახ. 67) რუსების (69%), თურქების (73%) მიმართ დადებითია, ნაკლებად დადებითია ჩინელების (37%), ქურთებისა (40%) და ებრაელების (42%) მიმართ. აღსანიშნავია, რომ “ქრისტიანის” მიმართ დადებითი დამოკიდებულების მაჩვენებელი ძალიან მაღალია (86%). როგორც ჩანს, უმრავლესობა “ქრისტიანს” აიგივებს მხოლოდ ქართველთან, მაგრამ არა სომხებთან.

ბოლოს, ყველას (ქართველებს, სომხებს, აზერბაიჯანელებს) გაუჭირდა პასუხის გაცემა კითხვაზე, როგორია მათი დამოკიდებულება “სხვა” (ანუ იმათთან, ვინც არ იყო დასახელებული კითხვარში) ეთნიკური თუ რელიგიური ჯგუფის მიმართ.

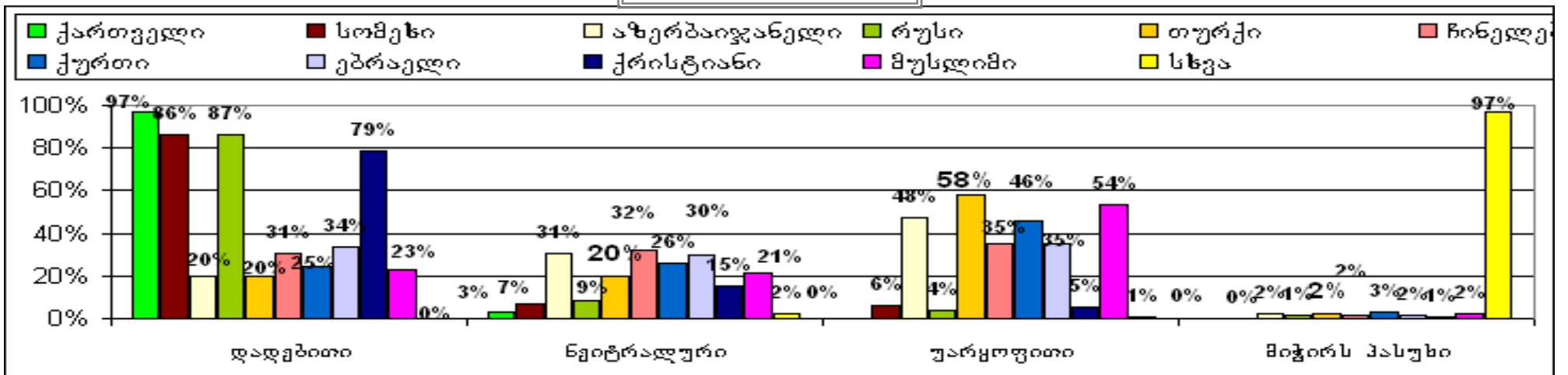
როგორი დამოკიდებულება გექნებათ, თუ თქვენს ქალაქში, რაიონში, სოფელში იცხოვრებენ შემდეგი ეთნიკური და რელიგიური სათემოების წარმომადგენლები?

ქართველები

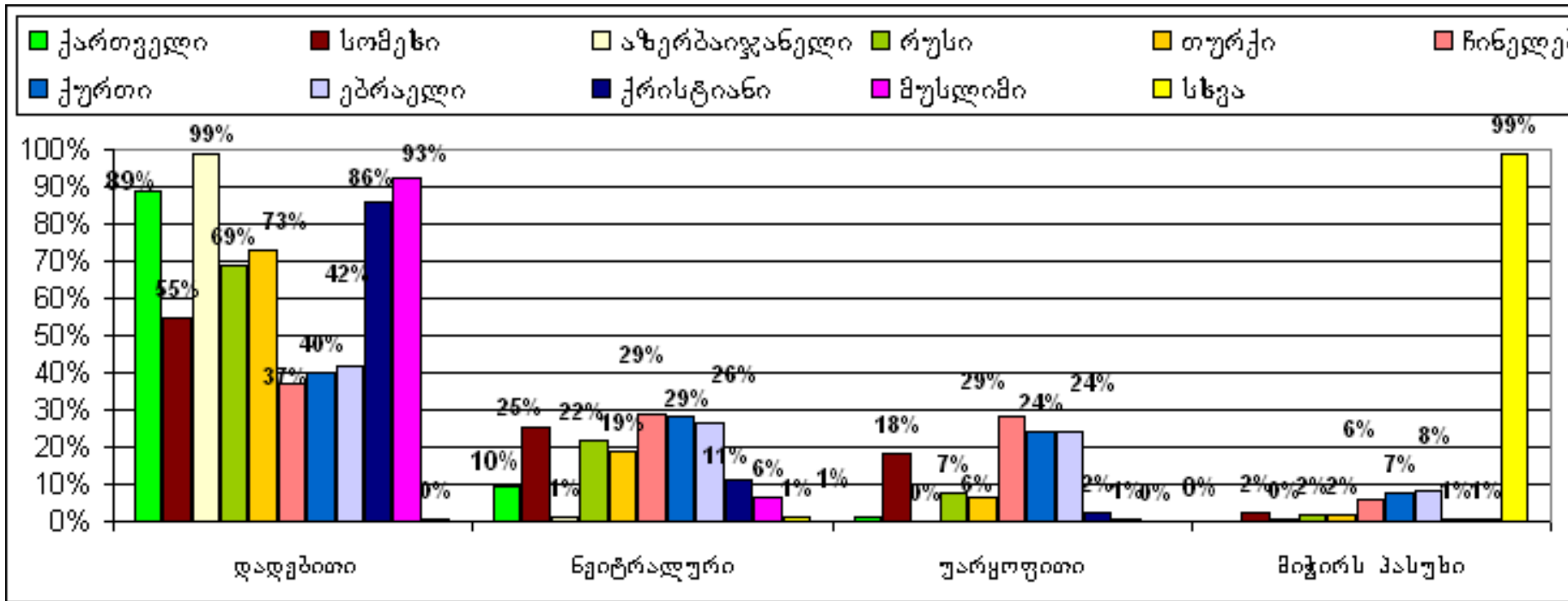
ნახ. 65

სომხები

ნახ. 66

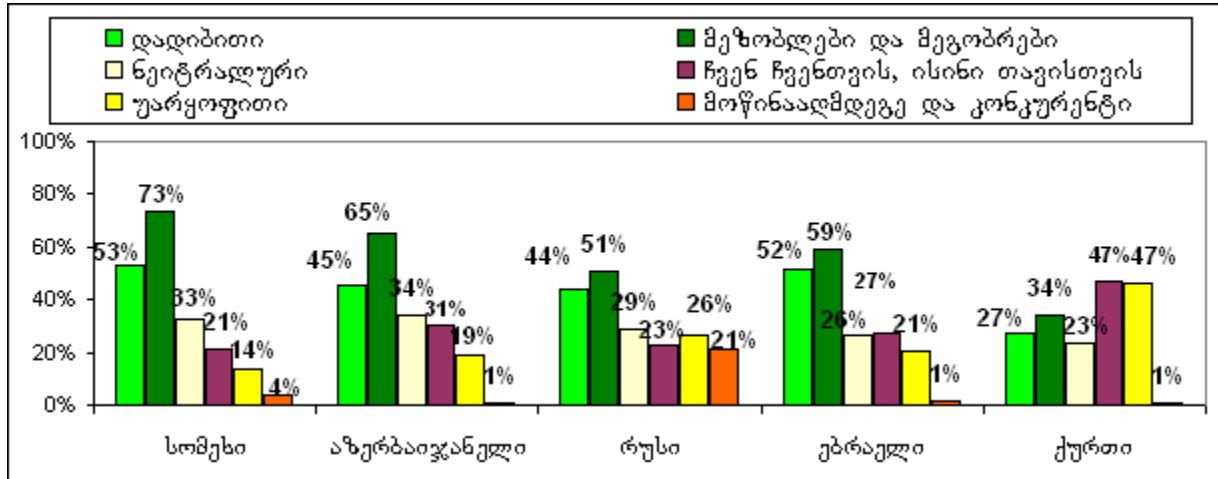
აზერბაიჯანელები

ნახ. 67

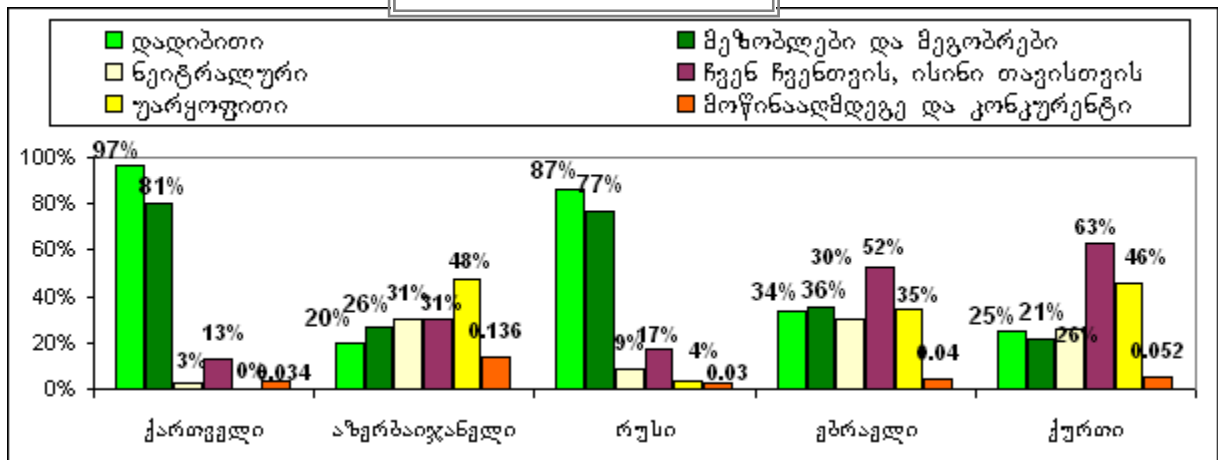
ეთნიკური ჯგუფების მიმართ დამოკიდებულება და მათთან ერთად ერთ ქალაქში, რაიონში, სოფელში ცხოვრების მიმართ დამოკიდებულება

ქართველები

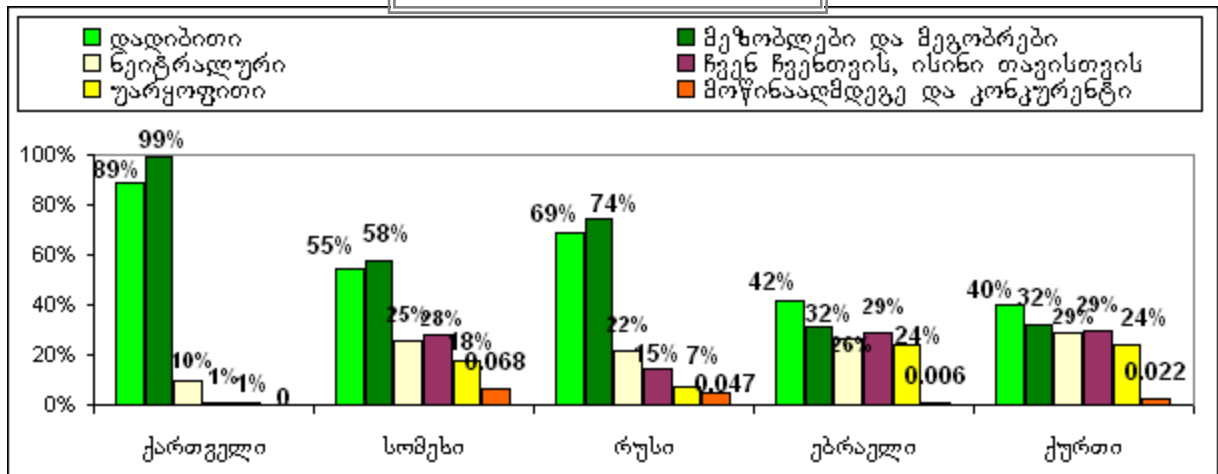
ნახ. 68

სომხები

ნახ. 69

აზერბაიჯანელები

ნახატებზე 68-70 შეპირისპირებულია მე-10 (დისპოზიციური განწყობა, ანუ ნორმატიული დამოკიდებულება სხვა ეთნიკური ჯგუფების მიმართ) და მე-12 კითხვებზე მიღებული პასუხები. როგორც ვხედავთ, ამ ორ მაჩვენებელს შორის განსხვავება უმნიშვნელოა.

ამრიგად, თუ შევაჯამებთ ზემოთქმულს, შეიძლება ითქვას, რომ ქართველების დამოკიდებულება საქართველოში ტრადიციულად მცხოვრები ეთნიკური ჯგუფების – სომხების, აზერბაიჯანელების, რუსებისა და ებრაელების მიმართ ტოლერანტულია – ბევრისათვის ისინი მისაღები არიან არაფორმალურ ურთიერთობათა დონეზე. გარკვეული გაუცხოება აღინიშნება ქურთების მიმართ. აღსანიშნავია, რომ თითქმის ასეთივე მათდამი დამოკიდებულება სომხებისა და აზერბაიჯანელების მხრიდან.

რაც მთავარია, ქართველებისა და სომხების, აზერბაიჯანელების ურთიერთდამოკიდებულებაში აშკარად არ აღინიშნება ე. წ. “სარკისებრი აღქმა” – ერთმანეთის შესახებ ნეგატიური წარმოდგენები, როცა ორივე მხარეს საკუთარი თავი ზნეობრივად და მშვიდობისმოყვარედ მიაჩნია, მეორე მხარე კი – ბოროტად განწყობილი და აგრესიული. როგორც ცნობილია, უმეტეს შემთხვევაში სწორედ ეს ხდება კონფლიქტის ერთ-ერთი ძირითადი მიზეზი, რამეთუ “მტრულ” გარემოცვაში მცხოვრები ადამიანი უცილობლად იცავს თავს. ეს თავდაცვა შეიძლება გამოიხატოს როგორც ქცევის ისეთ სტრატეგიაში, როგორიცაა თავის არიდება, “გაქცევა”, ისე საპასუხო, ზოგჯერ წინმსწრებ, დესტრუქციულ ქცევაში (აგრესიაშიც კი).

ამ ბლოკის ბოლო კითხვა მიზნად ისახავდა ქართველების, სომხებისა და აზერბაიჯანელების ურთიერთდამოკიდებულების შესწავლას ე. წ. “პირველადი ჯგუფის” დონეზე. კითხვა ჩამოყალიბდა შემდეგნაირად: “როგორი იქნება თქვენი დამოკიდებულება, თუ თქვენი ვაჟი ან ქალიშვილი იქორწინებს სხვა ეროვნების ან სარწმუნოების წარმომადგენელთან?” პასუხების განაწილება ამ კითხვაზე წარმოდგენილია ნახ. 71-76.

მიღებული შედეგი გვაძლევს უფლებას ვთქვათ, რომ სამივე შესწავლილი ეთნიკური ჯგუფის უმრავლესობისათვის სხვა ეთნიკური თუ რელიგიური ჯგუფის წარმომადგენელი “პირველადი ჯგუფის” დონეზე მიუღებელია. აღსანიშნავია ისიც, რომ ამ საკითხში ქართველები უფრო კატეგორიული არიან, ვიდრე სომხები და აზერბაიჯანელები, თანაც ეს ეხება როგორც ვაჟიშვილს, ისე ქალიშვილს, თუმცა, გასაგები მიზეზის გამო (ოჯახი და შვილები იგივე ეროვნებისა იქნება), სხვა ეროვნების თუ სარწმუნოების რძალი მაინც უფრო მისაღებია (თუმც უმნიშვნელოდ!), ვიდრე სიძე.

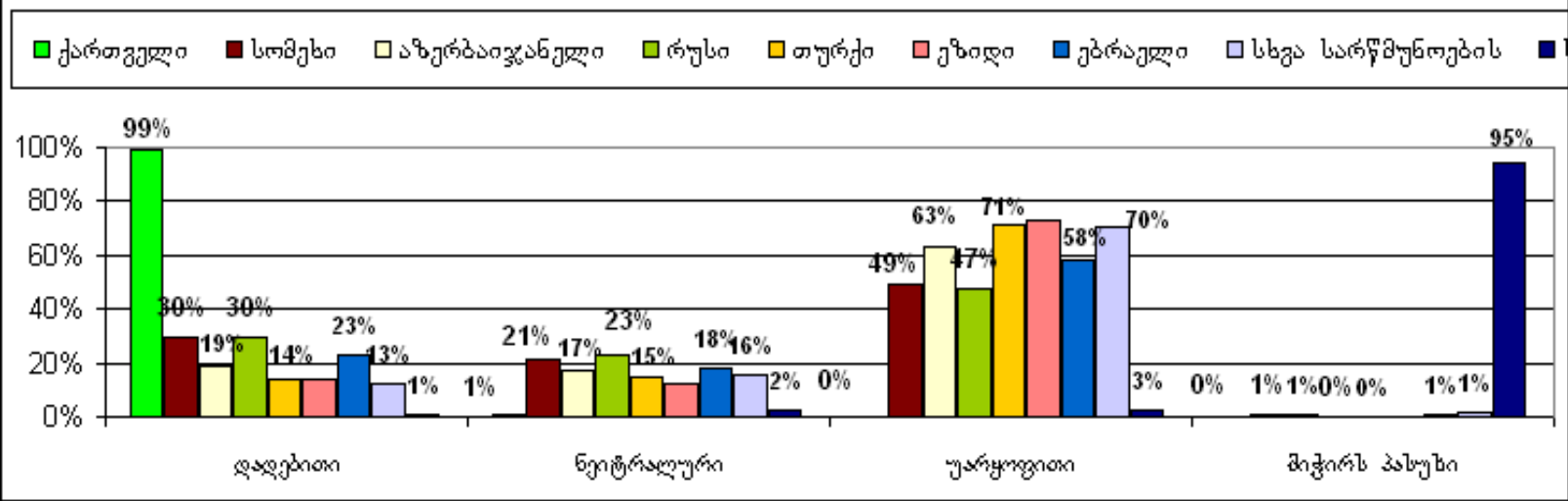
რაც შეეხება სომხებს, განსხვავებულია მათი დამოკიდებულება ქართველი სიძის მიმართ: 71% ამაზე თანახმაა, თუმცა რძალზე ეს არ ვრცელდება. როგორც მოსალოდნელი იყო, აზერბაიჯანელებისა და სომხების დიდ უმრავლესობას ერთმანეთთან დანათესავების სურვილი არ გააჩნია.

ვფიქრობთ, რომ მიღებული შედეგი კიდევ ერთხელ ადასტურებს, რომ ქართველების, სომხებისა და აზერბაიჯანელების ტოლერანტული დამოკიდებულება ურთიერთდამოკიდებულება “პირველადი ჯგუფის” დონეზე არ ვრცელდება. უმრავლესობას ერთმანეთთან დანათესავების სურვილი ნაკლებად გააჩნია. ის პირები, ვისაც შერეული ქორწინების მიმართ დადებითი დამოკიდებულება აქვს, უმცირესობაში არიან.

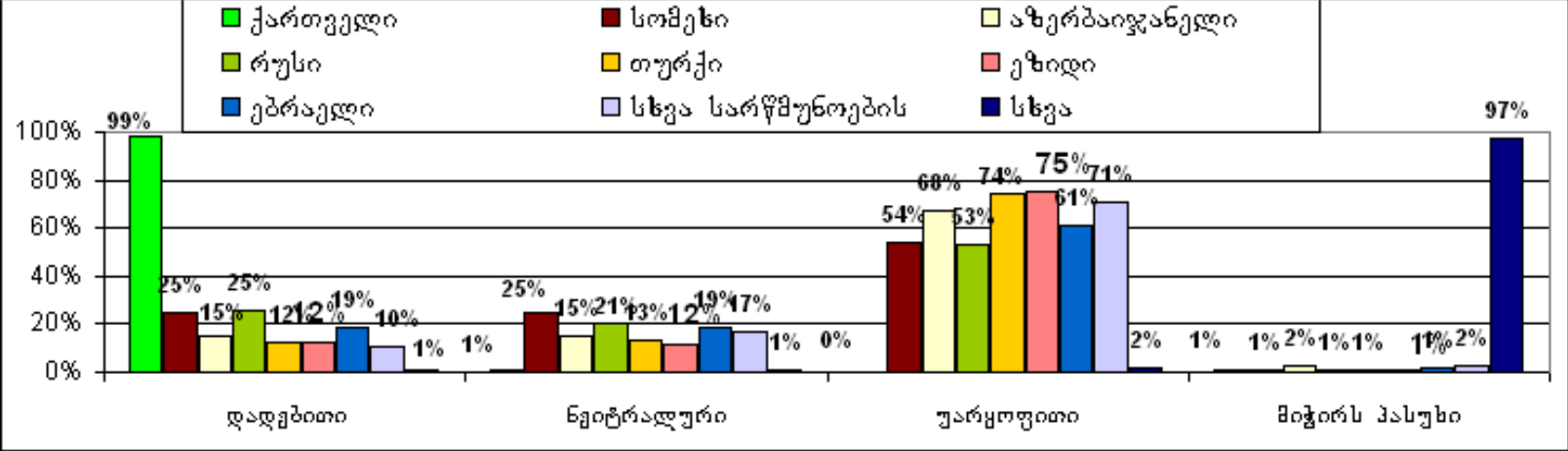
ქართველები

როგორი დამოკიდებულება გეძნებათ, თუ თქვენი ვაჟი იძორწინებს ძველ ჩამოთვლილი ეროვნების ან კონფესიის წარმომადგენელთან?

ნახ. 71

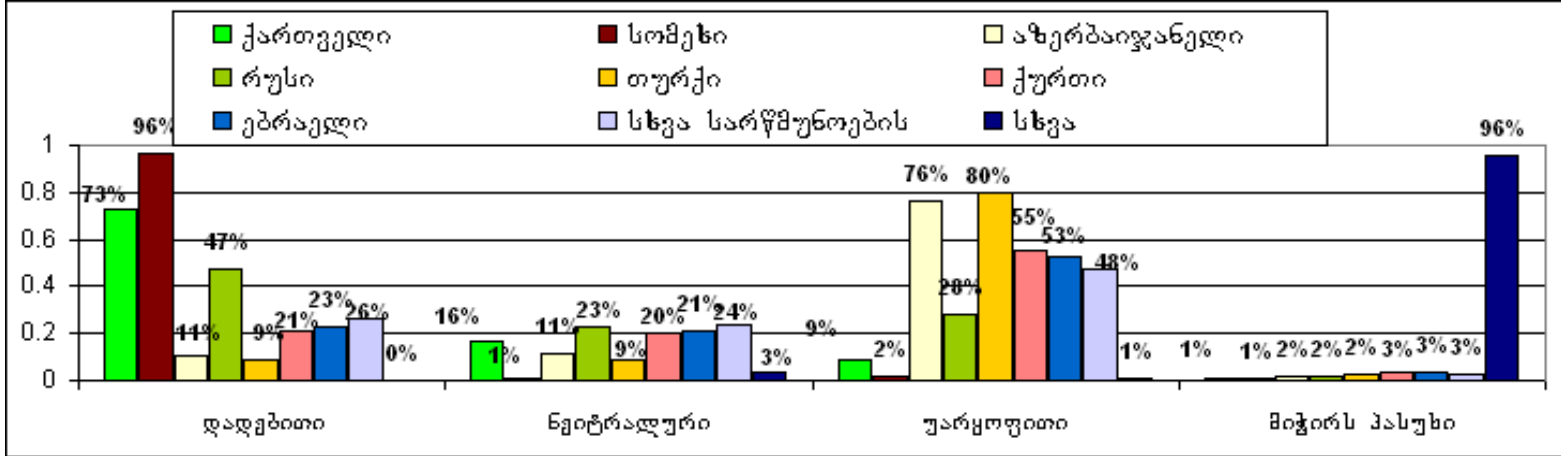
როგორი დამოკიდებულება გეძნებათ, თუ თქვენი ძალიშვილი იძორწინებს ძველ ჩამოთვლილი ეროვნების ან კონფესიის წარმომადგენელთან?

ნახ. 72

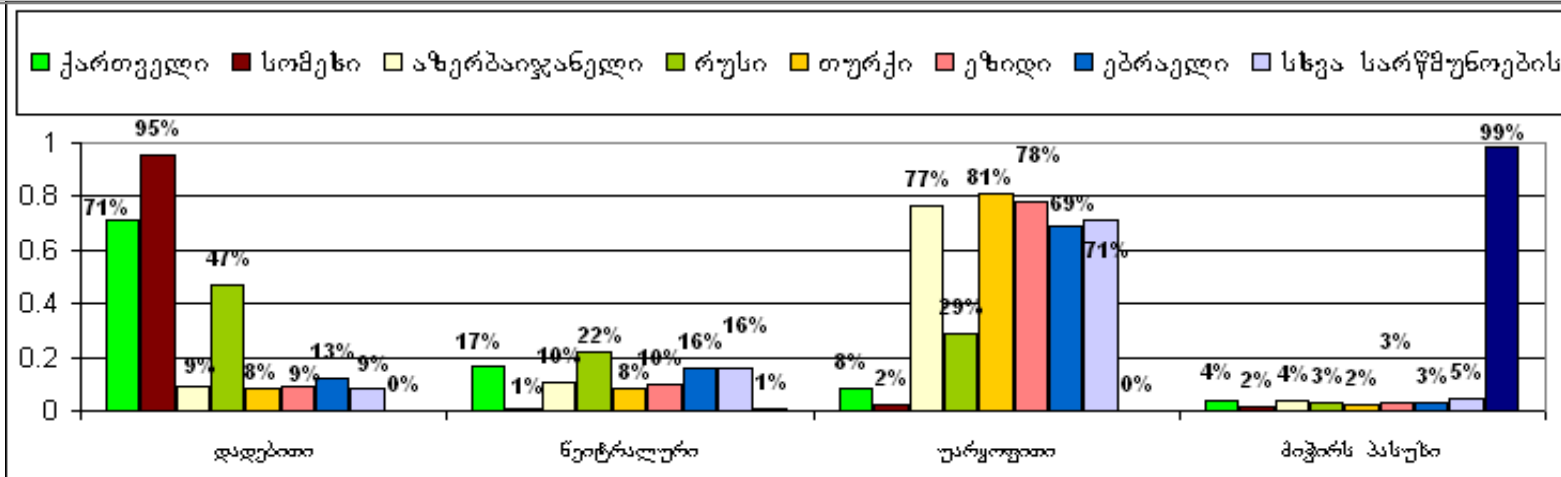
სომეხები

როგორი დამოკიდებულება გეძნებათ, თუ თქვენი ვაჟი იძორწინებს ძველ ჩამოთვლილი ეროვნების ან კონფესიის წარმომადგენელთან?

ნახ. 73

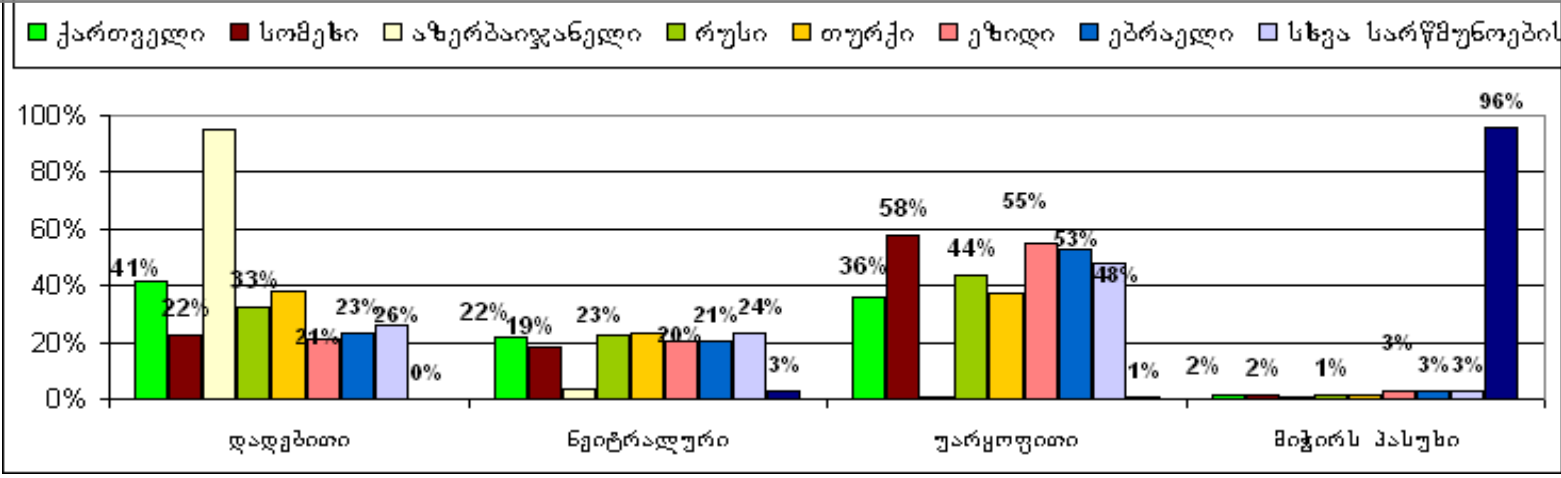
როგორი დამოკიდებულება გეძნებათ, თუ თქვენი ძალიერი იმორწინებს ძველთ ჩამოთვლილი ეროვნების ან კონფესიის წარმომადგენელთან?

ნახ. 74

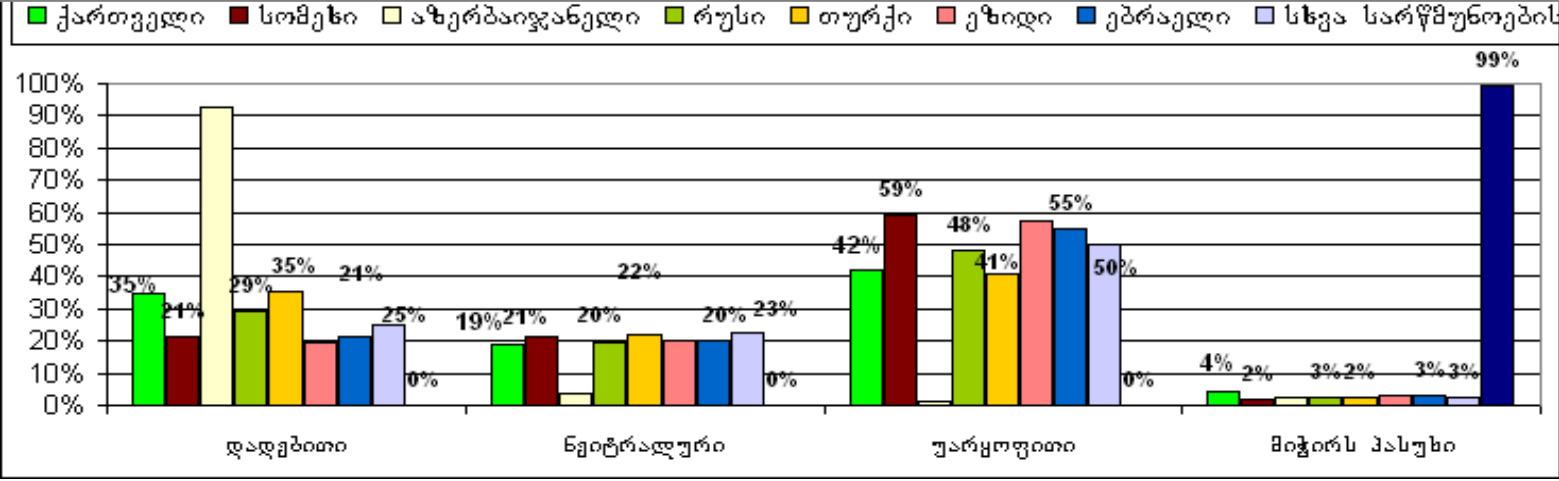
აზერბაიჯანელები

როგორი დამოკიდებულება გექნებათ, თუ თქვენი ვაჟი იძორწინებს ძველთ ჩამოთვლილი ეროვნების ან კონფესიის წარმომადგენელთან?

ნახ. 75

როგორი დამოკიდებულება გექნებათ, თუ თქვენი ქალიშვილი იძორწინებს ძველთ ჩამოთვლილი ეროვნების ან კონფესიის წარმომადგენელთან?

ნახ. 76

3. რამდენად იცნობს საქართველოს ეთნიკური უმრავლესობა და უმცირესობა ერთმანეთის კულტურულ და რელიგიურ ტრადიციებსა და ადათ-წესებს?

როგორც სათაურიდანაც ჩანს, ამ ბლოკის მიზანი იყო იმის გარკვევა, თუ რამდენად იცნობს საქართველოს ეთნიკური უმრავლესობა და უმცირესობა ერთმანეთის კულტურულ თუ რელიგიურ ტრადიციებსა და ადათ-წესებს. მიღებული შედეგი ცხადყოფს, რომ რესპონდენტების დიდი ნაწილი საკმაოდ ცუდად იცნობს სხვა ეროვნების წარმომადგენლების ტრადიციებსა და ადათ-წესებს. ქართველი რესპონდენტების დაახლოებით მესამედი ამბობს, რომ კარგად იცნობს რუსულ კულტურას, ერთი მეოთხედი – სომხურს, ერთი მეხუთედი – ებრაულს. აზერბაიჯანულს კარგად იცნობს ქართველების 11%; კარგად იცნობს იეზიდების კულტურას მხოლოდ 10%. აღსანიშნავია, რომ ამ უკანასკნელ შემთხვევაში ყველაზე ხშირია უარყოფითი პასუხი – 83%.

რაც შეეხება სომხებს, 80% კარგად იცნობს ქართულ კულტურას, 53% – რუსულს. 69% არ იცნობს აზერბაიჯანულ კულტურას, 79% – იეზიდურს, 60% – ებრაულს.

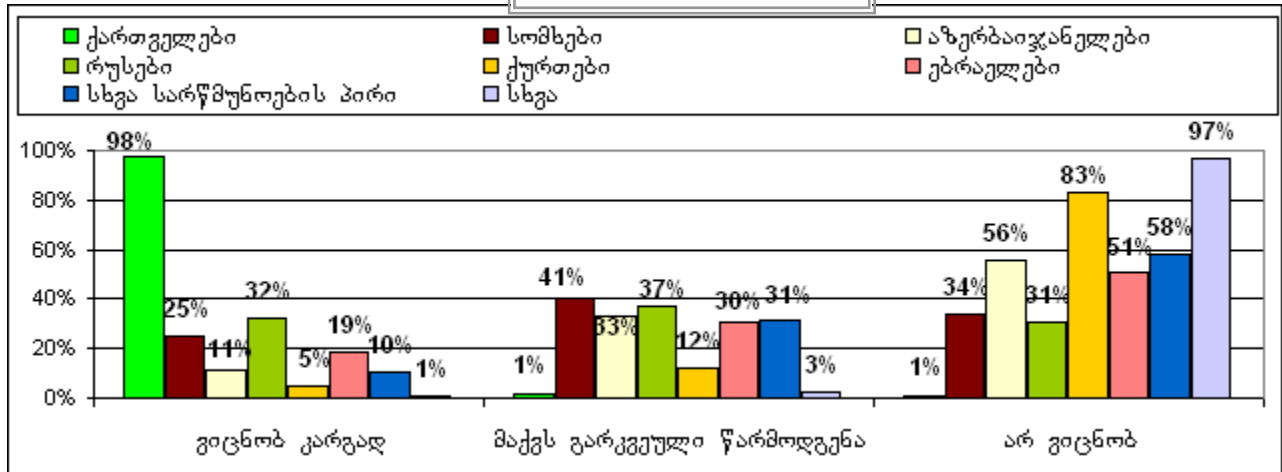
კიდევ უფრო დაბალია აზერბაიჯანელთა მაჩვენებლები: 57% კარგად იცნობს ქართულ კულტურას, 30% – რუსულს. 89% არ იცნობს იეზიდების კულტურას (ისევე ყველაზე მაღალი მაჩვენებელი), 88% – ებრაულს, 56% – სომხურს.

ამრიგად, დასკვნის სახით შეიძლება ითქვას, რომ საქართველოს ეთნიკური უმრავლესობა და უმცირესობა ერთმანეთის კულტურულ თუ რელიგიურ ტრადიციებსა და ადათ-წესებს კარგად არ იცნობს. განსაკუთრებით ეს ეხება იეზიდებს, რომელთა მიმართ გაუცხოებული დამოკიდებულება აღინიშნა. ცხადია, რომ ამ შემთხვევაში კაუზალური კავშირის (გაუცხოება მიზეზია თუ შედეგი) შესახებ ლაპარაკია არ შეიძლება, მაგრამ ისიც ფაქტია, რომ ერთმანეთის კულტურის, ადათ-წესების თუ ტრადიციების გაცნობა ამ გაუცხოების დაძლევის ხელს შეუწყობდა.

შემდეგი კითხვა საკომუნიკაციო ენას ეხებოდა და ჩამოყალიბდა შემდეგი სახით: “რომელ ენას ამჯობინებთ სხვა ხალხების წარმომადგენლებთან ურთიერთობისას საქართველოში? მიღებული შედეგი წარმოდგენილია 83-ე ნახატზე.

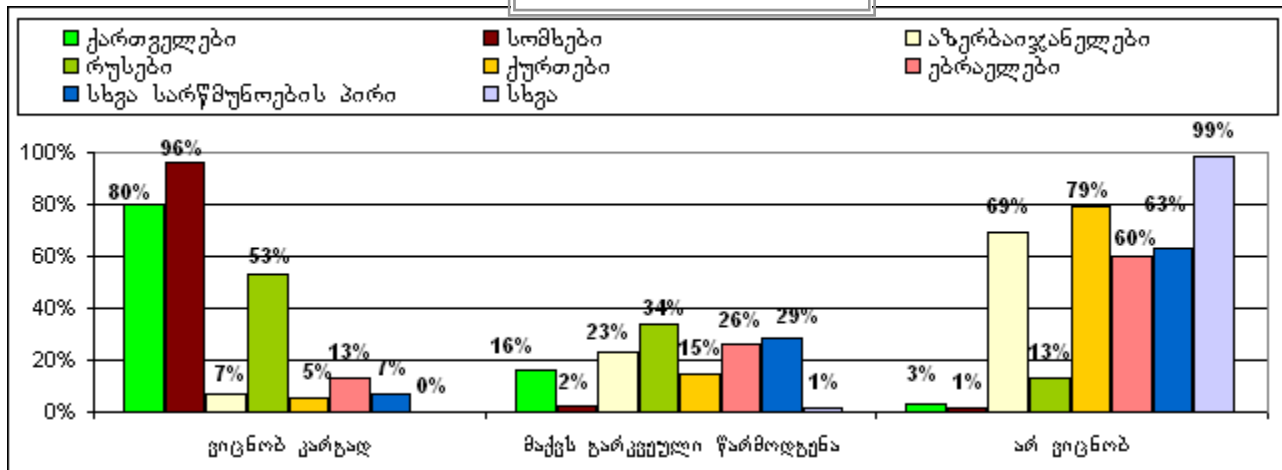
იცნობთ თუ არა საქართველოში მცხოვრები სხვა ეროვნების/რელიგიის წარმომადგენელთა კულტურულ და რელიგიურ ტრადიციებსა და აღათ-წესებს?

ქართველები

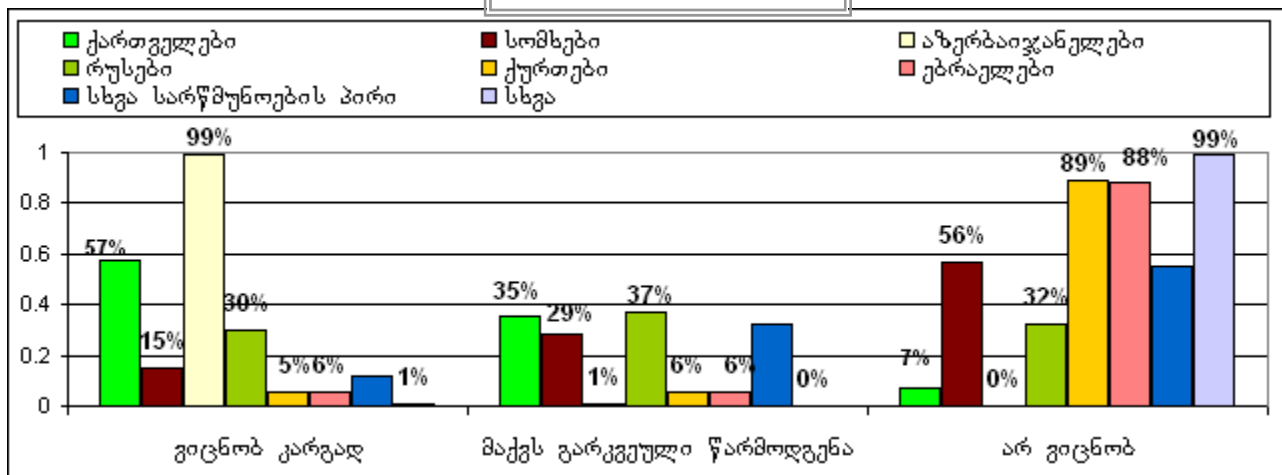
ნახ. 79

სომხები

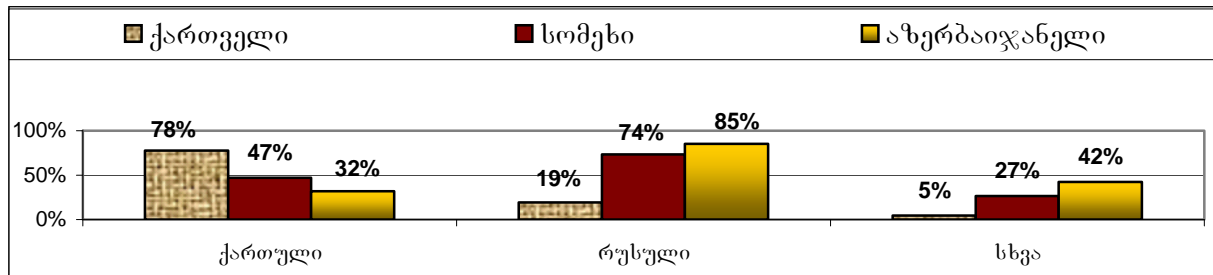
ნახ. 80

სომხები

ნახ. 81

როგორ ენას ამჯობინებთ სხვა ხალხების წარმომადგენლებთან ურთიერთობისას საქართველოში

ნახ. 83

როგორც მოსალოდნელი იყო, საკომუნიკაციო ენა არის ორი – ქართული და რუსული. ამასთანავე, აზერბაიჯანელებთან შედარებით სომხებს შორის ქართულს მეტი ფლობს. სომხების 47% საკომუნიკაციო ენად ქართულს ასახელებს, აზერბაიჯანელებს შორის კი – 32%; რუსული დაასახელა სომხების 74%-მა და აზერბაიჯანელების 85%-მა.

ბოლოს, რესპონდენტებს ვთხოვეთ რამდენიმე საქართველოში მცხოვრები, არაქართული ეროვნების მოღვაწის დასახელება, რომელმაც შესამჩნევი კვალი დატოვა ჩვენი ქვეყნის პოლიტიკის, კულტურის, ეკონომიკის, მეცნიერების თუ სპორტის ისტორიაში (კითხვარის მე-16 კითხვა). მიღებული შედეგი წარმოდგენილია ნახ. 84-86.

ამ კითხვას არ უპასუხა ქართველების 62%-მა, სომხების 56%-მა და აზერბაიჯანელების 93%-მა. აქვე უნდა ითქვას, რომ ნახატებზე ასახულია პასუხების აბსოლუტური სიხშირე, ვინაიდან ეს უფრო თვალსაჩინო აღმოჩნდა, ვიდრე ფარდობითი მაჩვენებლები (%). სულ ქართველებისაგან მივიღეთ 246 პასუხი: დასახელდა 50 გვარი, აქედან თითქმის ნახევარი მხოლოდ ერთხელ. პირველ ადგილზეა გუცაევი (42-ჯერ), მეორეზე – საიათნოვა (24-ჯერ), მესამეზე – სანეევი (17-ჯერ), მეოთხეზე – დერიუგინი (16-ჯერ), მეხუთეზე კი – აბოთბილელი (16-ჯერ). პირველ ათეულში აგრეთვე შევიდნენ: გრიბოედოვი (12-ჯერ), ჩოჩიშვილი (11-ჯერ), შუშანიკი (10-ჯერ), ხაბელოვი (10-ჯერ) და ფარაჯანოვი (9-ჯერ).

სომხების ჯგუფში სულ 196 პასუხი მივიღეთ; დასახელდა 44 გვარი, აქედან 22 – მხოლოდ ერთხელ. ამჯერად პირველ ადგილზეა საიათნოვა (55-ჯერ), მეორეზე – თუმანიანი (19-ჯერ), მესამეზე – მანთაშოვი (18-ჯერ), მეოთხეზე – არამ ხაჩატურიანი (13-ჯერ), მეხუთეზე კი – შუშანიკი (7-ჯერ). პირველ ათეულში აგრეთვე შევიდნენ: შარლ აზნაური და სააკაშვილი (!) (6-ჯერ), დემირჭიანი, ფარაჯანოვი და ტერიანი (5-ჯერ).

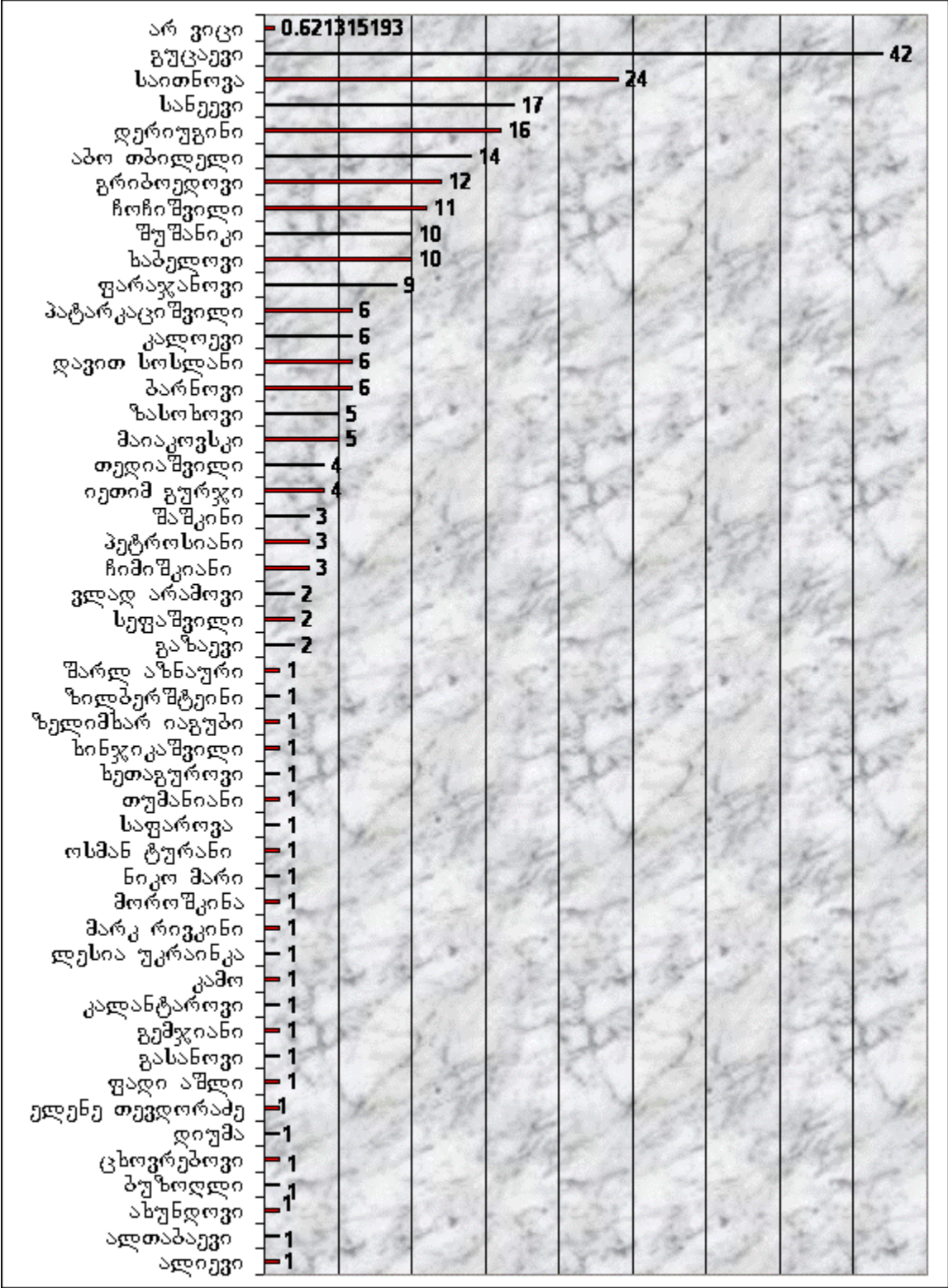
შესაბამისად, ქართველებსა და სომხებთან პირველი ათეულის მიხედვით გვაქვს მხოლოდ სამი დამთხვევა: საიათნოვა, შუშანიკი და ფარაჯანოვი.

რაც შეეხება აზერბაიჯანელებს, 93%-მა კითხვას არ უპასუხა. 36 პასუხით დასახელდა 23 გვარი, აქედან 29 მხოლოდ ერთხელ. პირველ ადგილზეა ნარიმანოვი (5-ჯერ), მეორე, მესამე და მეოთხეზე ადგილებზე – ახმედოვი, ახუნდოვი და გუცაევი (3-ჯერ). მეხუთე ადგილზეა საიათნოვა, ნარიმანოვი და პატარკაციშვილი (2-ჯერ).

შესაბამისად, ქართველებსა და აზერბაიჯანელებთან პირველი ათეულის (შვიდეულის) მიხედვით გვაქვს ორი დამთხვევა: საიათნოვა და გუცაევი. შესაბამისად, სამივე ჯგუფის მონაცემების შედარება ცხადყოფს, რომ დამთხვევა მხოლოდ ერთია – საიათნოვა.

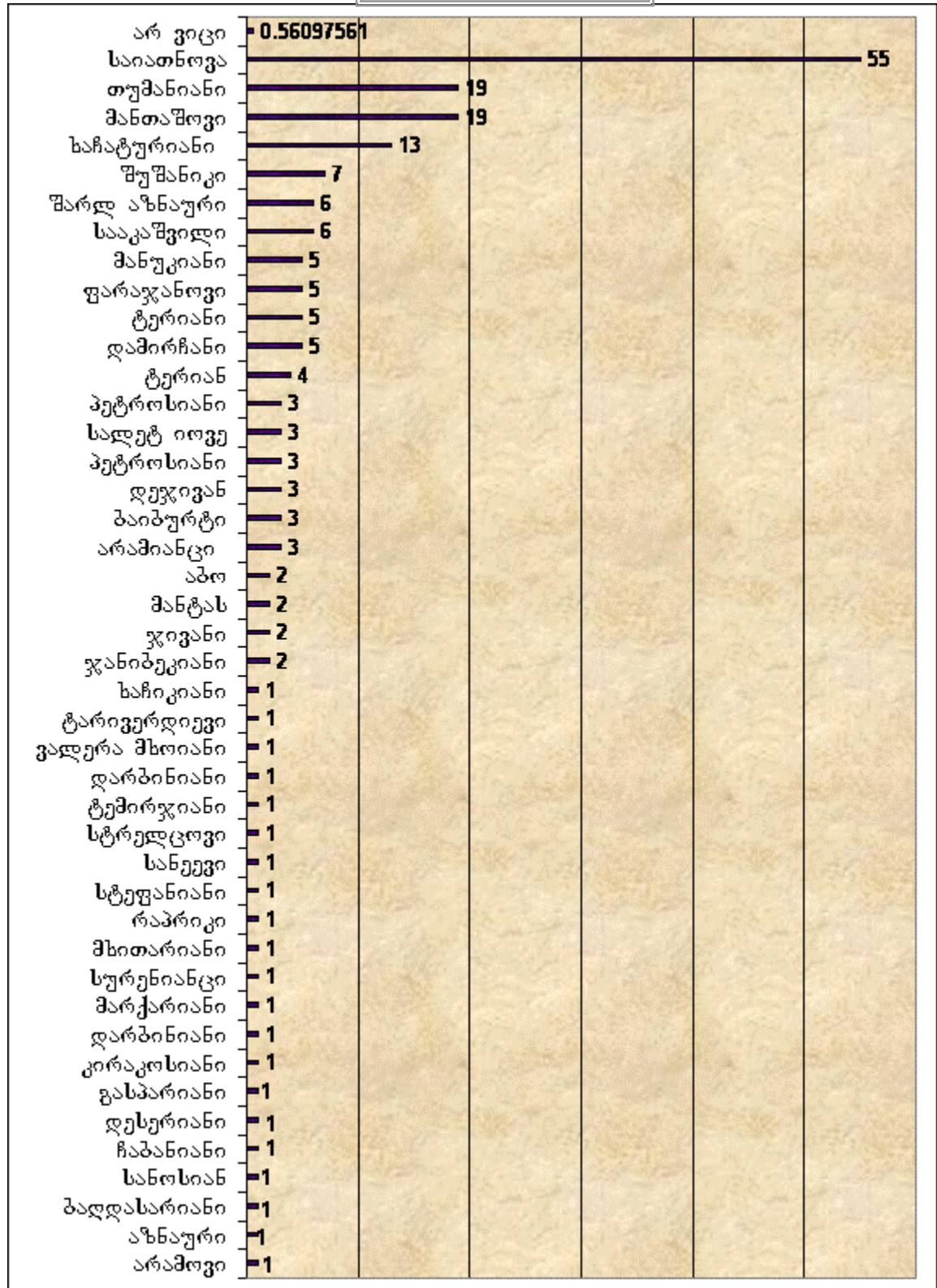
საქართველოში მცხოვრები არაქართული ეროვნების მოღვაწე, რომელმაც შესაძლებელი კვალი დატოვა ჩვენი ქვეყნის კოლიტიკის, კულტურის, ეკონომიკის, გენდერების თუ სპორტის ისტორიაში

ქართველები

ნახ. 84

სომხები

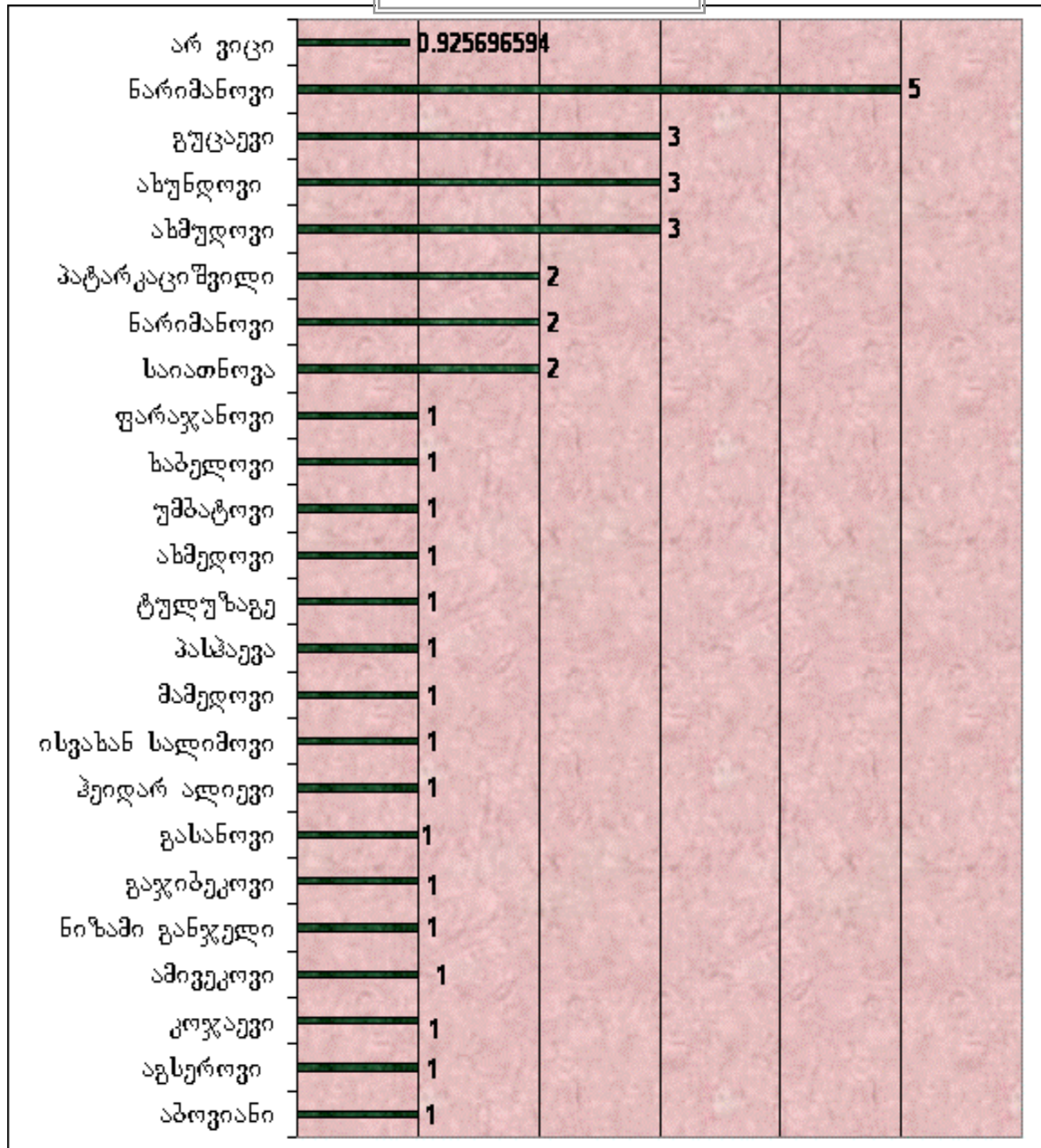

ნახ. 85

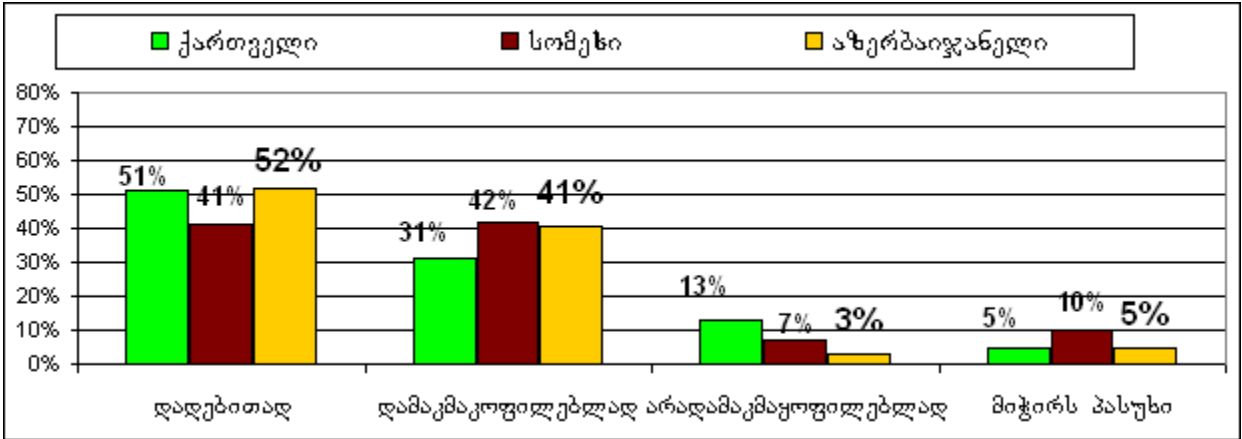
საქართველოში მცხოვრები არაქართული ეროვნების მოღვაწე, რომელმაც შესაძლებელი კვალი დატოვა ჩვენი ქვეყნის პოლიტიკის, კულტურის, ეკონომიკის, მცნიერების თუ სპორტის ისტორიაში

აზერბაიჯანელები

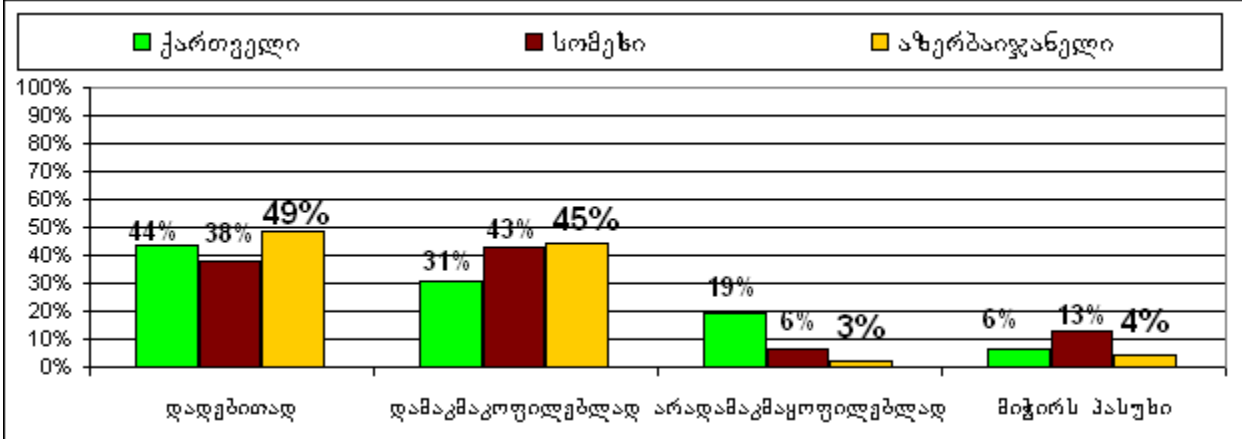

ნახ. 86

როგორ ავასებთ საქართველოს სახელმწიფო პოლიტიკას ამ მცხოვრები ეროვნებების მიმართ?

როგორ ავასებთ საქართველოს სახელმწიფო პოლიტიკას საქართველოში მცხოვრები სხვადასხვა რელიგიური ჯგუფების მიმართ?

ნახ. 88

4. სახელმწიფო პოლიტიკის შიშვესება

ამ ბლოკის პირველი კითხვის მიზანი იყო იმის გარკვევა, თუ როგორია დამოკიდებულება ეროვნებათშორისი ურთიერთობების სფეროში სახელმწიფო პოლიტიკის მიმართ. რესპონდენტებმა უპასუხეს შემდეგ კითხვას: “როგორ აფასებთ საქართველოს სახელმწიფო პოლიტიკას აქ მცხოვრები ეროვნებების მიმართ?” მიღებული შედეგი ასახულია 87-ე ნახატზე.

რესპონდენტთა დაახლოებით ნახევრის (ქართველების 51%, აზერბაიჯანელების 52% და სომხების 41%) პასუხი დადებითია. როგორც ვხედავთ, სომხების მანქვენბელი უფრო დაბალია. აღსანიშნავია, რომ უარყოფითი შეფასება ქართველების მხრიდან უფრო ხშირია, ვიდრე სომხებისა და აზერბაიჯანელებისა (13%, 7% და 3%). თუმცა, რა თქმა უნდა, ეს განსხვავება არცთუ მნიშვნელოვანია.

ამრიგად, უმრავლესობა (ეროვნების მიუხედავად) სახელმწიფო პოლიტიკას ეროვნებათშორისი ურთიერთობების სფეროში აფასებს, როგორც დადებითს ან დამაკმაყოფილებელს.

შემდეგი კითხვა ეხებოდა სახელმწიფო პოლიტიკას რელიგიათშორის ურთიერთობათა სფეროში. მიღებული შედეგი ასახულია 88-ე ნახატზე. როგორც ვხედავთ, სურათი თითქმის ან განსხვავდება წინა კითხვაზე მიღებული პასუხების განაწილებისაგან (ამ ორ განაწილებას შორის განსხვავება სტატისტიკურად მნიშვნელოვანი არ არის). ამრიგად, უმრავლესობა (ეროვნების მიუხედავად) აფასებს სახელმწიფო პოლიტიკას რელიგიათშორისი ურთიერთობების სფეროში როგორც დადებითს ან დამაკმაყოფილებელს.

5. სხვა ეთნიკური და რელიგიური ჯგუფების მიმართ დამოკიდებულებაზე ზემოქმედი ფაქტორების შიშვესება

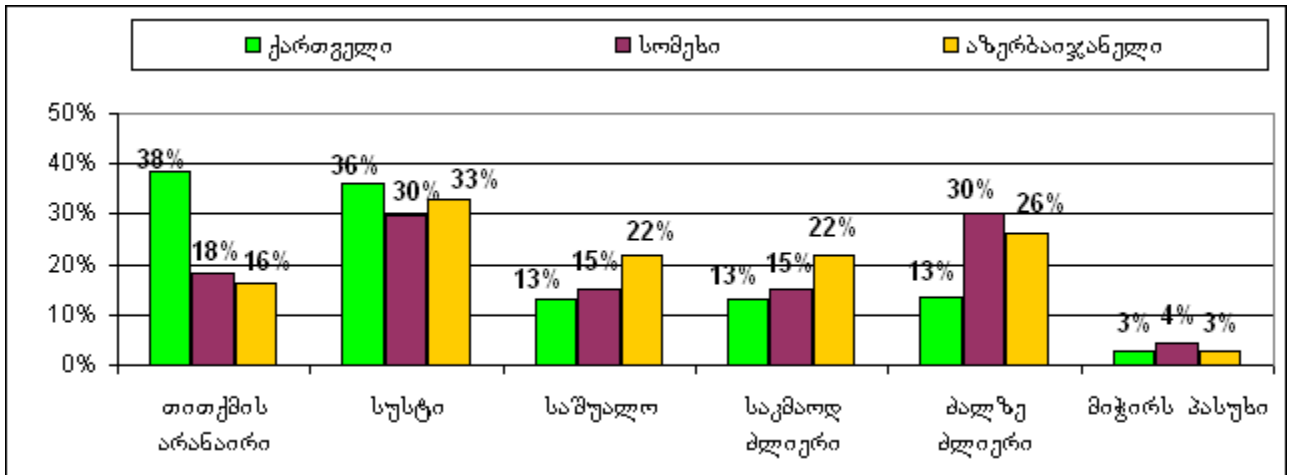
ამ ბლოკის პირველი კითხვის მიზანი იყო იმის გარკვევა, თუ რა ფაქტორები განსაზღვრავს, რესპონდენტი აზრით, სხვა ეთნიკური და რელიგიური ჯგუფების მიმართ დამოკიდებულების ჩამოყალიბებას, აგრეთვე მათთან ურთიერთობას. კითხვა ჩამოყალიბდა შემდეგი სახით: “როგორ ფიქრობთ, რამდენად მოახდინა გავლენა ყოველმა ქვემოთ ჩამოთვლილმა სხვა ეთნიკური და რელიგიური ჯგუფების მიმართ თქვენი დამოკიდებულების ჩამოყალიბებაზე?” ამ კითხვაზე პასუხის გასაცემად რესპონდენტი ირჩევდა ერთ-ერთ პასუხს შემდეგი შეთავაზებული სკალიდან: “თითქმის არანაირი” (1 ქულა), “სუსტი”, (2 ქულა), “საშუალო” (3 ქულა), “საკმაოდ ძლიერი” (4 ქულა), “ძალზე ძლიერი” (5 ქულა), “მიჭირს პასუხის გაცემა” (0 ქულა).

მიღებულ სიხშირეთა განაწილება ასახულია ნახ. 89-96. ამასთანავე, ყოველი ფაქტორის წილის (წონის) დასადგენად დავითვალეთ თითოეული ფაქტორის მნიშვნელობა (საშუალო არითმეტიკული³) ყოველი შესწავლილი ეთნიკური ჯგუფისათვის ცალ-ცალკე (იხ. ცხრ. 1, აგრეთვე ნახ. 94).

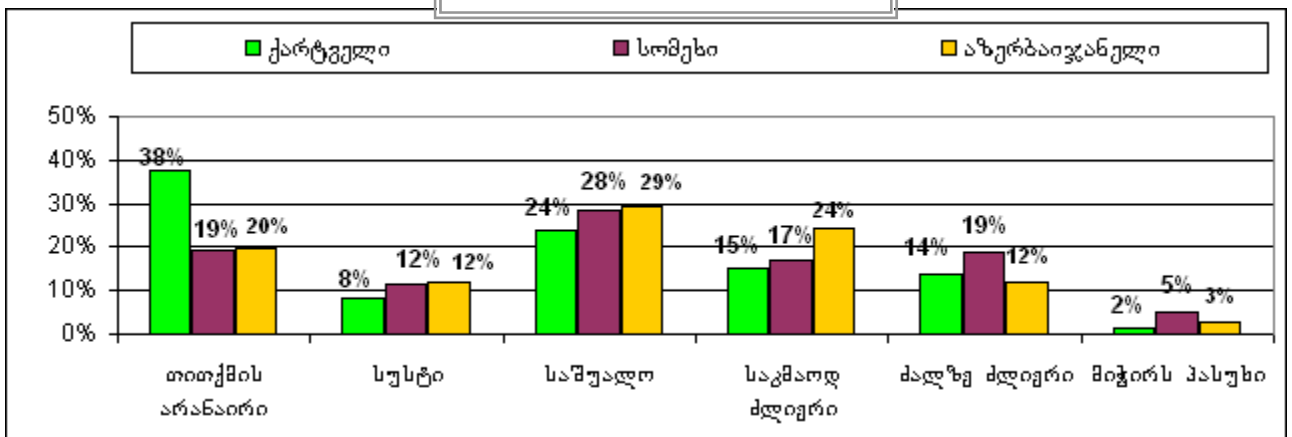
³ ცხადია, შეთავაზებული სკალა ე. წ. “რიგის სკალას” განეკუთვნება, სადაც საშუალო მანქვენბელის სახით გამოიყენება მედიანა და არა საშუალო არითმეტიკული. მაგრამ ნედლი მონაცემები ემორჩილება ნორმალური, ანუ გაუსის, განაწილებას, ასეთ შემთხვევაში კი მედიანისა და საშუალო არითმეტიკულის მნიშვნელობა ემთხვევა. საშუალო არითმეტიკული კი მანქვენბლების შესადარებლად იძლევა უფრო მძლავრი, ე. წ. “პარამეტრული სტატისტიკის”, მეთოდების გამოყენების საშუალებას (მედიანის შემთხვევაში გამოყენებული უნდა იქნეს “არაპარამეტრული სტატისტიკის” მეთოდები).

როგორ მიბაჩნიათ, რამდენად მოახდინა გავლენა ყოველმა ძველმა ჩამოთვლილმა თქვენი ურთიერთობების ჩამოყალიბებაზე სხვა ეროვნებების და კონფესიების მიმართ

ოჯახი

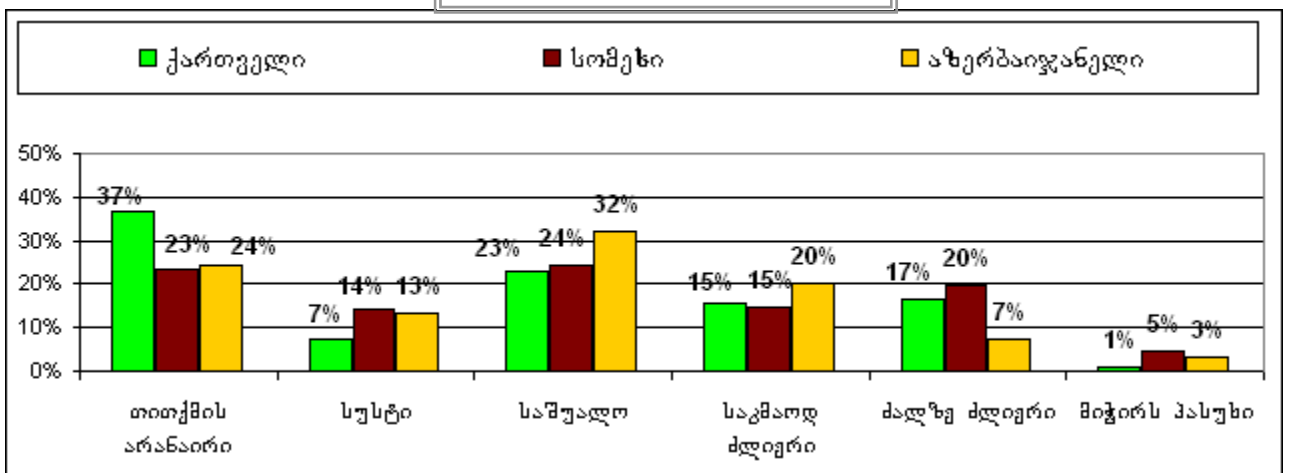

სკოლა, ინსტიტუტი

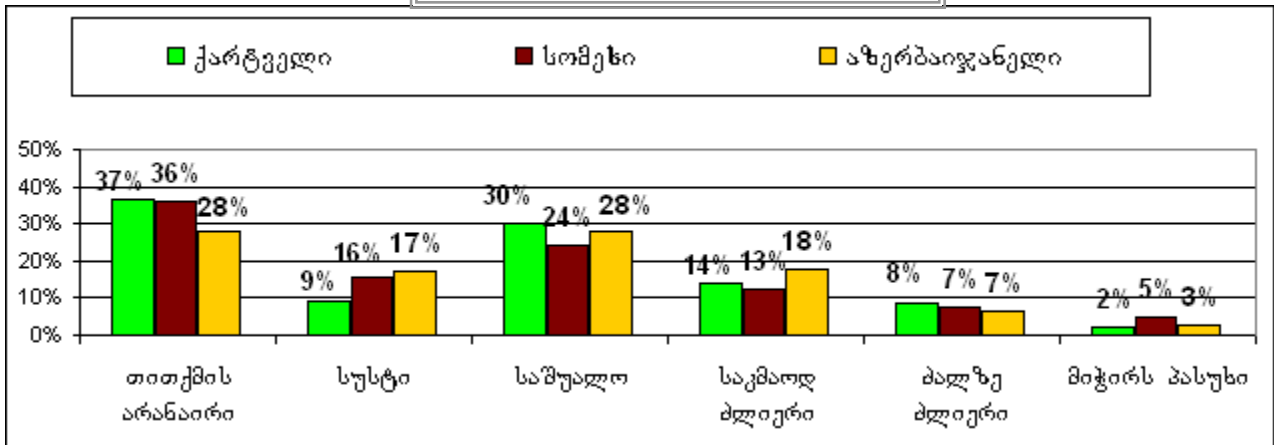
ნახ. 90

უბო, ქუჩა

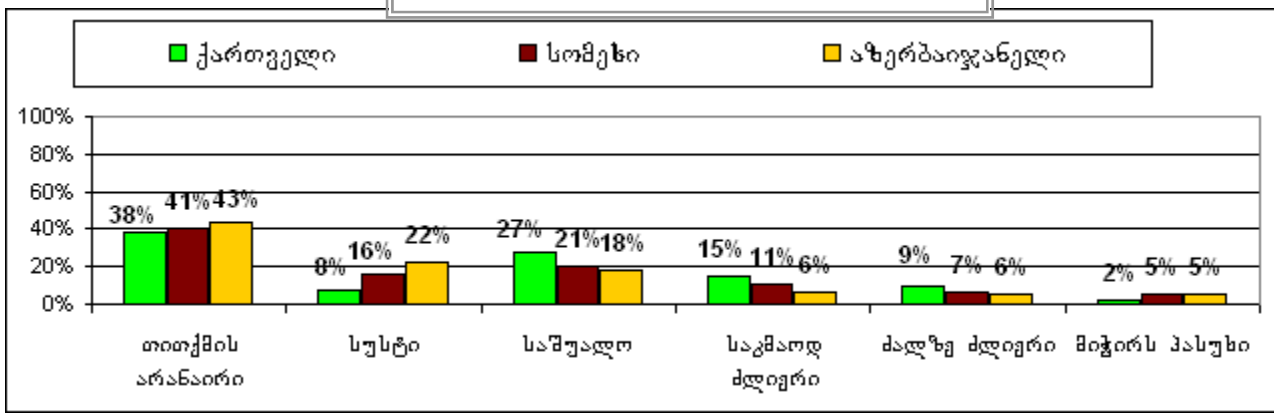
ნახ. 91

ბაზეთები, რაღიო, ტელევიზია

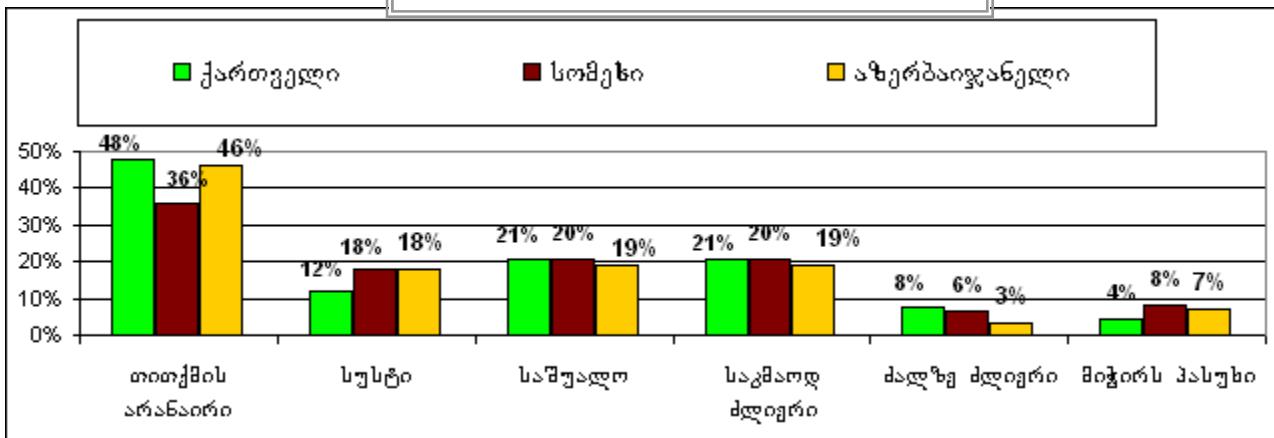
ნახ. 92

წიხნები, უიღმები, სექტაკლები

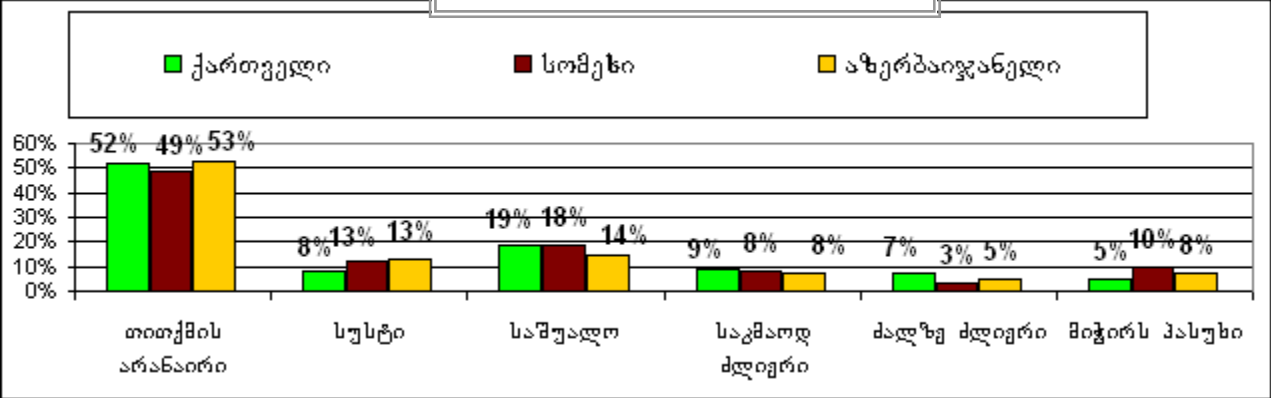
ნახ. 93

სახელმწიფო დაწესებულებები

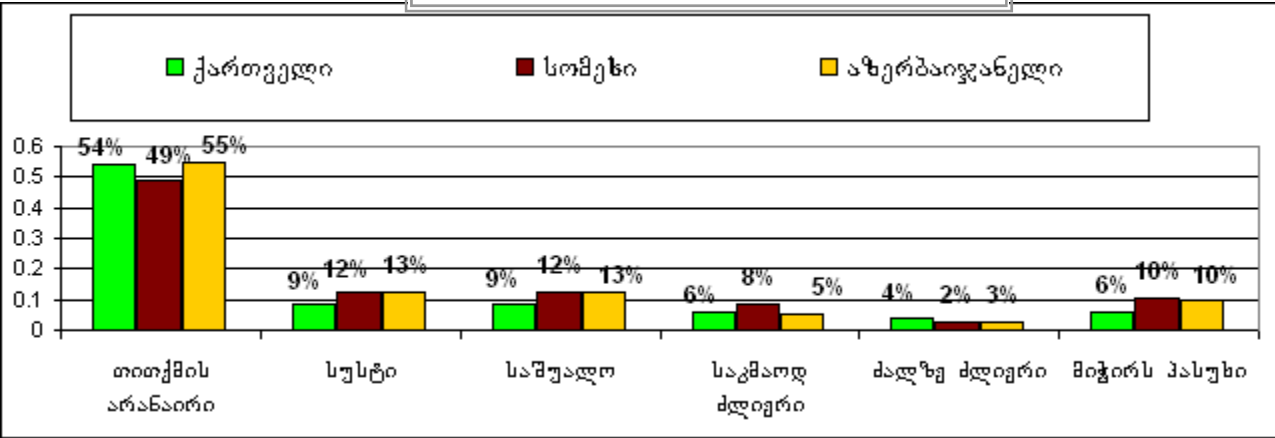

ნახ. 94

რელიგიური ორგანიზაციები

საზოგადოებრივი ორგანიზაციები

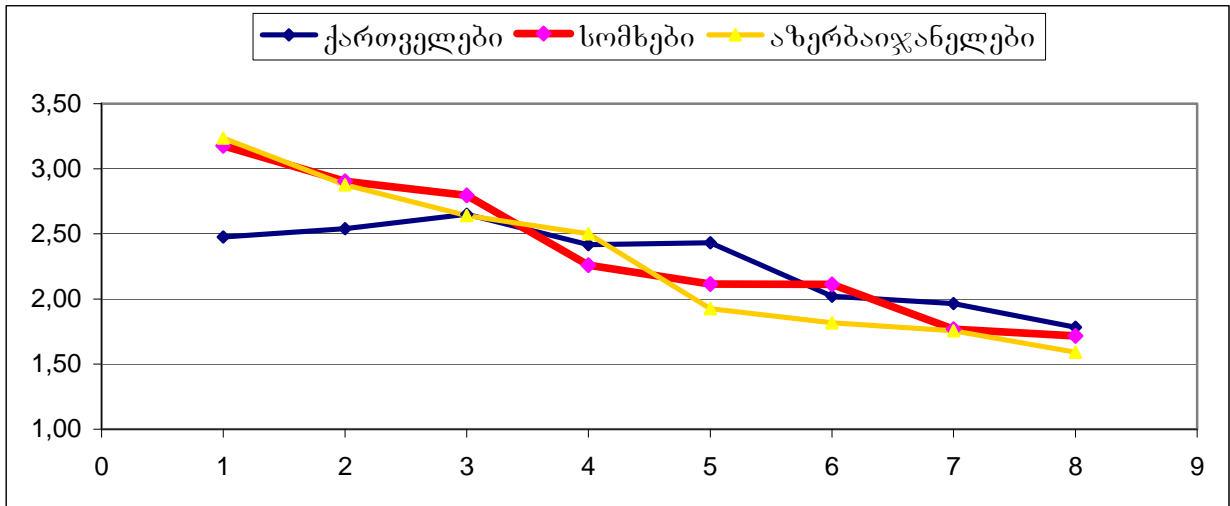
ნახ. 90

ცხრილი 1

სხვა ეთნიკური და რელიგიური ჯგუფების მიმართ დამოკიდებულებაზე ზემოქმედი ფაქტორების შეფასება

ფაქტორი	ქართველები	სომეხები	აზერბაიჯანელები
1. ოჯახი	2.48	3.18	3.24
2. სკოლა, ინსტიტუტი	2.54	2.90	2.88
3. ეზო, ქუჩა	2.65	2.80	2.64
4. გაზეთები, რადიო, ტელევიზია	2.42	2.26	2.50
5. წიგნები, ფილმები, სპექტაკლები	2.43	2.12	1.93
6. სახელმწიფო დაწესებულებები	2.02	2.11	1.82
7. რელიგიური ორგანიზაციები	1.97	1.77	1.76
8. საზოგადოებრივი ორგანიზაციები	1.78	1.72	1.59

სხვა ეთნიკური და რელიგიური ჯგუფების მიმართ დამოკიდებულებაზე ზემოქმედი ფაქტორების შეფასება

ნახ. 97

როგორც პირველი ცხრილიდან ჩანს, მაქსიმალური მანევრებადი 3-ის ფარგლებშია, რაც შეესაბამება შეფასებას “საშუალო”. ამრიგად, შეფასება “საკმაოდ ძლიერი” და “ძალზე ძლიერი” არც ერთ ჩამოთვლილ ფაქტორს მიუღია. ყველა ფაქტორის ურთიერთშედარების შედეგი ეთნიკური ჯგუფების მიხედვით ცალ-ცალკე წარმოდგენილია მე-2 ცხრილში.

ამრიგად, ქართველების აზრით, ეთნიკური და რელიგიური ჯგუფების მიმართ მათი დამოკიდებულების ჩამოყალიბებაზე ყველაზე მნიშვნელოვანი გავლენა მოახდინა “ეზომ, ქუჩამ”. მეორე ადგილზეა “სკოლა, ინსტიტუტი”, მესამეზე – “ოჯახი”, “წიგნები, ფილმები, სპექტაკლები” და “მასობრივი ინფორმაციის საშუალებები”. მეოთხე ადგილზე დასახელდა “სახელმწიფო დაწესებულებები” და “რელიგიური ორგანიზაციები”, ხოლო მეხუთეზე – “საზოგადოებრივი ორგანიზაციები”.

სომხებს მიაჩნიათ, რომ ამ თვალსაზრისით ყველაზე მნიშვნელოვანია „ოჯახი“; მეორე ადგილზეა “სკოლა, ინსტიტუტი” და “ეზო, ქუჩა”. მესამე ადგილზე დასახელდა “მასობრივი ინფორმაციის საშუალებები” და “წიგნები, ფილმები, სპექტაკლები”, მეოთხეზე – “სახელმწიფო დაწესებულებები”, მეხუთეზე კი – “რელიგიური ორგანიზაციები”.

რაც შეეხება აზერბაიჯანელებს, პირველ ადგილზე დასახელდა “ოჯახი”, მეორეზე – “სკოლა, ინსტიტუტი”; მესამეზე – “ეზო, ქუჩა” და “მასობრივი ინფორმაციის საშუალებები”, მეოთხეზე – “წიგნები, ფილმები, სპექტაკლები” და “სახელმწიფო დაწესებულებები”, მეხუთეზე – “რელიგიური ორგანიზაციები”, ხოლო მეექვსეზე – საზოგადოებრივი ორგანიზაციები.

შაქტორის ურთიერთშეღებვის შედეგი

შედარებული წყვილები	ქართული		სომეხი		აზერბაიჯანელი	
	t	p	t	p	t	p
ოჯახი-სკოლა, ინსტიტუტი	- 2.723	0.007	4.686	0.000	7.226	0.000
ოჯახი-ეზო, ქუჩა	- 1.035	0.301	3.740	0.000	4.800	0.000
ოჯახი-მასმედია	0.823	0.411	9.862	0.000	8.669	0.000
ოჯახი-წიგნები, ფილმები, სპექტაკლები	0.642	0.521	10.70 9	0.000	15.074	0.000
ოჯახი-სახელმწიფო დაწესებულებები	6.155	0.000	10.79 7	0.000	16.473	0.000
ოჯახი-რელიგიური ორგანიზაციები	6.770	0.000	14.91 0	0.000	16.846	0.000
ოჯახი-საზოგადოებრივი ორგანიზაციები	9.194	0.000	15.03 8	0.000	18.767	0.000
სკოლა, ინსტიტუტი-ეზო, ქუჩა	- 1.951	0.050	1.660	0.098	3.593	0.000
სკოლა, ინსტიტუტი-მასმედია	1.849	0.065	8.205	0.000	4.950	0.000
სკოლა, ინსტიტუტი-წიგნები, ფილმები, სპექტაკლები	1.791	0.074	9.206	0.000	13.200	0.000
სკოლა, ინსტიტუტი-სახელმწიფო დაწესებულებები	7.591	0.000	8.952	0.000	13.737	0.000
სკოლა, ინსტიტუტი-რელიგიური ორგანიზაციები	7.552	0.000	11.40 8	0.000	13.524	0.000
სკოლა, ინსტიტუტი-საზოგადოებრივი ორგანიზაციები	10.24 8	0.000	12.37 2	0.000	16.511	0.000
ეზო, ქუჩა-მასმედია	3.214	0.001	6.874	0.000	1.783	0.075
ეზო, ქუჩა-წიგნები, ფილმები, სპექტაკლები	3.092	0.002	7.631	0.000	9.176	0.000
ეზო, ქუჩა-სახელმწიფო დაწესებულებები	8.346	0.000	7.245	0.000	10.745	0.000
ეზო, ქუჩა-რელიგიური ორგანიზაციები	8.164	0.000	9.876	0.000	10.928	0.000
ეზო, ქუჩა-საზოგადოებრივი ორგანიზაციები	10.66 9	0.000	10.62 9	0.000	13.065	0.000
მასმედია-წიგნები, ფილმები, სპექტაკლები	- 0.257	0.797	2.445	0.015	8.613	0.000
მასმედია-სახელმწიფო დაწესებულებები	6.155	0.000	2.194	0.029	8.710	0.000
მასმედია-რელიგიური ორგანიზაციები	6.282	0.000	5.983	0.000	8.687	0.000
მასმედია-საზოგადოებრივი ორგანიზაციები	9.467	0.000	7.396	0.000	11.618	0.000
წიგნები, ფილმები, სპექტაკლები-სახელმწიფო დაწესებულებები	6.764	0.000	0.048	0.962	1.844	0.066
წიგნები, ფილმები, სპექტაკლები-რელიგიური ორგანიზაციები	6.617	0.000	4.669	0.000	2.452	0.015
წიგნები, ფილმები, სპექტაკლები-საზოგადოებრივი ორგანიზაციები	9.692	0.000	6.055	0.000	5.177	0.000
სახელმწიფო დაწესებულებები-რელიგიური ორგანიზაციები	0.830	0.407	4.726	0.000	1.287	0.199

სახელმწიფო დაწესებულებები-საზოგადოებრივი ორგანიზაციები	4.199	0.000	6.360	0.000	4.123	0.000
რელიგიური და საზოგადოებრივი ორგანიზაციები	2.967	0.003	0.923	0.357	3.004	0.003

შენიშვნა: t – სტიუდენტის კრიტერიუმის მნიშვნელობა; p– სანდობა.

ბოლოს, ცხრ. 3-5 წარმოდგენილია გამოყოფილი ფაქტორების მნიშვნელობის მიხედვით ეთნიკური ჯგუფების ურთიერთშედარების შედეგი.

ცხრილი 3

ფაქტორის ურთიერთშედარების შედეგი

ფაქტორი	ეროვნება	საშუალო	სტ. გადახრა	t	p
ოჯახი*	ქართველები	2.48	1.50	6.242	0.000
	სომხები	3.18	1.59		
სკოლა, ინსტიტუტი*	ქართველები	2.54	1.49	3.332	0.001
	სომხები	2.90	1.50		
ეზო, ქუჩა	ქართველები	2.65	1.52	1.298	0.195
	სომხები	2.80	1.54		
მასმედია	ქართველები	2.42	1.38	1.578	0.115
	სომხები	2.26	1.37		
წიგნები, ფილმები, სპექტაკლები*	ქართველები	2.43	1.42	3.102	0.002
	სომხები	2.12	1.35		
სახელმწიფო დაწესებულებები	ქართველები	2.02	1.36	0.903	0.367
	სომხები	2.11	1.38		
რელიგიური ორგანიზაციები*	ქართველები	1.97	1.38	2.028	0.043
	სომხები	1.77	1.27		
საზოგადოებრივი ორგანიზაციები	ქართველები	1.78	1.25	0.749	0.454
	სომხები	1.72	1.25		

შენიშვნა: t – სტიუდენტის კრიტერიუმის მნიშვნელობა; p– სანდობა.

* ნიშანდებულია ფაქტორები, რომელთა მიხედვითაც განსხვავება სტატისტიკურად სანდოა.

ცხრილი 4

ფაქტორის ურთიერთშედარების შედეგი*

ფაქტორი	ეროვნება	საშუალო	სტ. გადახრა	t	p
ოჯახი*	ქართველები	2.48	1.50	6.935	0.000
	აზერბაიჯანელები	3.24	1.49		
სკოლა, ინსტიტუტი*	ქართველები	2.54	1.49	3.194	0.001
	აზერბაიჯანელები	2.88	1.37		
ეზო, ქუჩა	ქართველები	2.65	1.52	0.094	0.925
	აზერბაიჯანელები	2.64	1.32		
მასმედია	ქართველები	2.42	1.38	0.854	0.394
	აზერბაიჯანელები	2.50	1.31		
წიგნები, ფილმები, სპექტაკლები*	ქართველები	2.43	1.42	5.106	0.000
	აზერბაიჯანელები	1.93	1.25		
სახელმწიფო დაწესებულებები*	ქართველები	2.02	1.36	2.165	0.031

	აზერბაიჯანელები	1.82	1.20		
რელიგიური ორგანიზაციები*	ქართველები	1.97	1.38	2.141	0.033
	აზერბაიჯანელები	1.76	1.28		
საზოგადოებრივი ორგანიზაციები*	ქართველები	1.78	1.25	2.168	0.030
	აზერბაიჯანელები	1.59	1.17	6.935	0.000

შენიშვნა: t – სტიუდენტის კრიტერიუმის მნიშვნელობა; p– სანდოობა

* ნიშანდებულია ფაქტორები, რომელთა მიხედვითაც განსხვავება სტატისტიკურად სანდოა.

ცხრილი 5

შაქტორის ურთიერთშეღარების შედეგი

ფაქტორი	ეროვნება	საშუალო	სტ. გადახრა	t	p
ოჯახი	სომხები	3.18	1.59	0.484	0.628
	აზერბაიჯანელები	3.24	1.49		
სკოლა, ინსტიტუტი	სომხები	2.90	1.50	0.234	0.815
	აზერბაიჯანელები	2.88	1.37		
ეზო, ქუჩა	სომხები	2.80	1.54	1.375	0.170
	აზერბაიჯანელები	2.64	1.32		
მასმედია*	სომხები	2.26	1.37	2.305	0.021
	აზერბაიჯანელები	2.50	1.31		
წიგნები, ფილმები, სპექტაკლები	სომხები	2.12	1.35	1.862	0.063
	აზერბაიჯანელები	1.93	1.25		
სახელმწიფო დაწესებულებები*	სომხები	2.11	1.38	2.907	0.004
	აზერბაიჯანელები	1.82	1.20		
რელიგიური ორგანიზაციები	სომხები	1.77	1.27	0.129	0.898
	აზერბაიჯანელები	1.76	1.28		
საზოგადოებრივი ორგანიზაციები	სომხები	1.72	1.25	1.318	0.188
	აზერბაიჯანელები	1.59	1.17	0.484	0.628

შენიშვნა: t – სტიუდენტის კრიტერიუმის მნიშვნელობა; p– სანდოობა

* ნიშანდებულია ფაქტორები, რომელთა მიხედვითაც განსხვავება სტატისტიკურად სანდოა.

როგორც მე-3 ცხრილიდან ჩანს, ქართველები და სომხები განსხვავებულად აფასებენ ისეთი ფაქტორების მნიშვნელობას, როგორცაა “ოჯახი”, სკოლა და ინსტიტუტი”, “წიგნები, ფილმები, სპექტაკლები” და “რელიგიური ორგანიზაციები”.

როგორც მე-4 ცხრილიდან ჩანს, კიდევ უფრო მეტად განსხვავება ქართველებისა და აზერბაიჯანელების შეფასებას შორის. ერთნაირად შეფასებულია მხოლოდ ორი ფაქტორის გაველენა: “ეზო, ქუჩა” და “მასობრივი ინფორმაციის საშუალებები”.

მაგრამ სომხებისა და აზერბაიჯანელების შეფასება მსგავსია, რაც ნახატიდანაც კარგად ჩანს (იხ. ნახ. 94). განსხვავება აღინიშნება მხოლოდ ორი ფაქტორის მიხედვით: “მასობრივი ინფორმაციის საშუალებები” და “სახელმწიფო დაწესებულებები”. ერთი

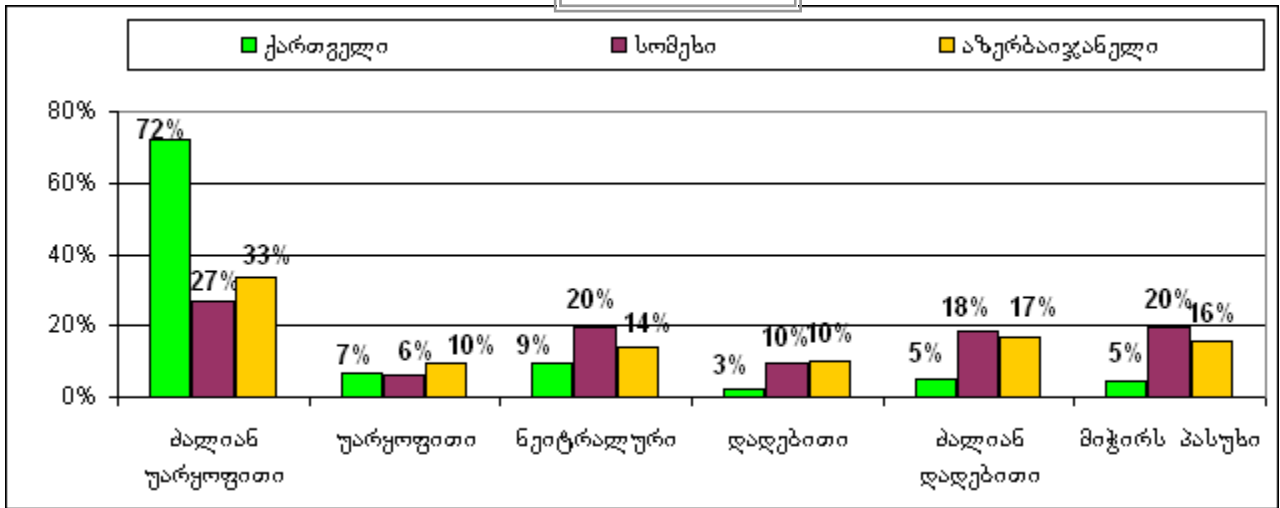
შეხედვით ეს შედეგი თითქოსდა გასაკვირია, მაგრამ აქაც, სავარაუდოდ, მოხდა ეროვნული/რელიგიური უმცირესობის კატეგორიისადმი კუთვნილების აქტუალიზაცია. თუ ეს ეთნიკური უმრავლესობისა და უმცირესობის განსხვავებული ცხოვრების წესის შედეგია?

***

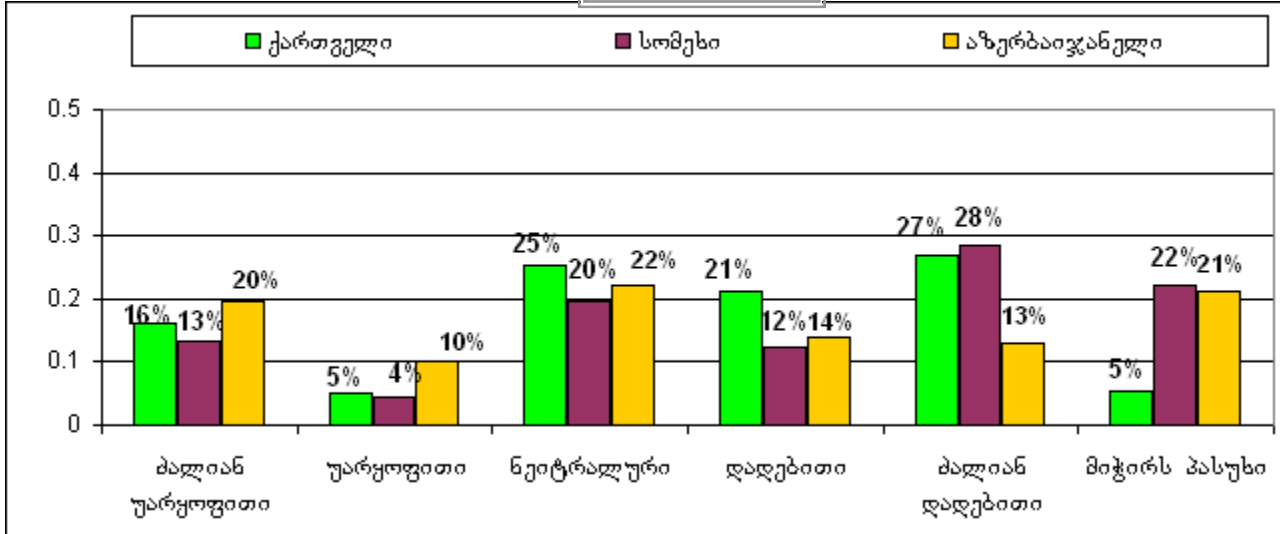
ამავე ბლოკის მეორე კითხვა ავალბდა რესპონდენტებს საზღვარგარეთის ქვეყნების, მათ შორის ევროკავშირის, გავლენის შეფასებას საქართველოში არსებულ სიტუაციაზე ეროვნებათშორის და რელიგიათშორის სფეროში. შესაფასებლად მათ შევთავაზეთ შემდეგი სკალა: “ძალიან უარყოფითი” (1 ქულა), “უარყოფითი” (2 ქულა), “გავლენას არ ახდენს” (3 ქულა), “დადებითი” (4 ქულა), “ძალიან დადებითი” (5 ქულა) და “მიჭირს პასუხის გაცემა” (0 ქულა). მიღებული სიხშირეთა განაწილება ასახულია ნახ. 98-101

შეფასებით ჩამოთვლილი ქვეყნების და საერთაშორისო ორგანიზაციების გავლენა საქართველოში არსებულ სიტუაციაზე ეროვნებათშორის და რელიგიათშორის სფეროში

რუსეთი

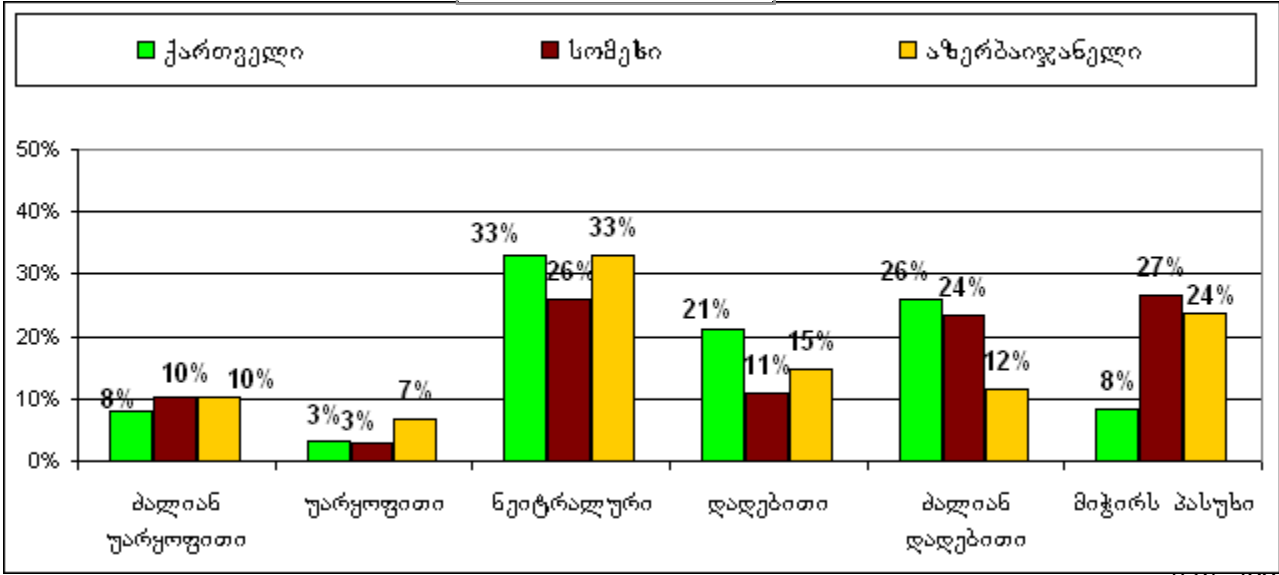

აშშ

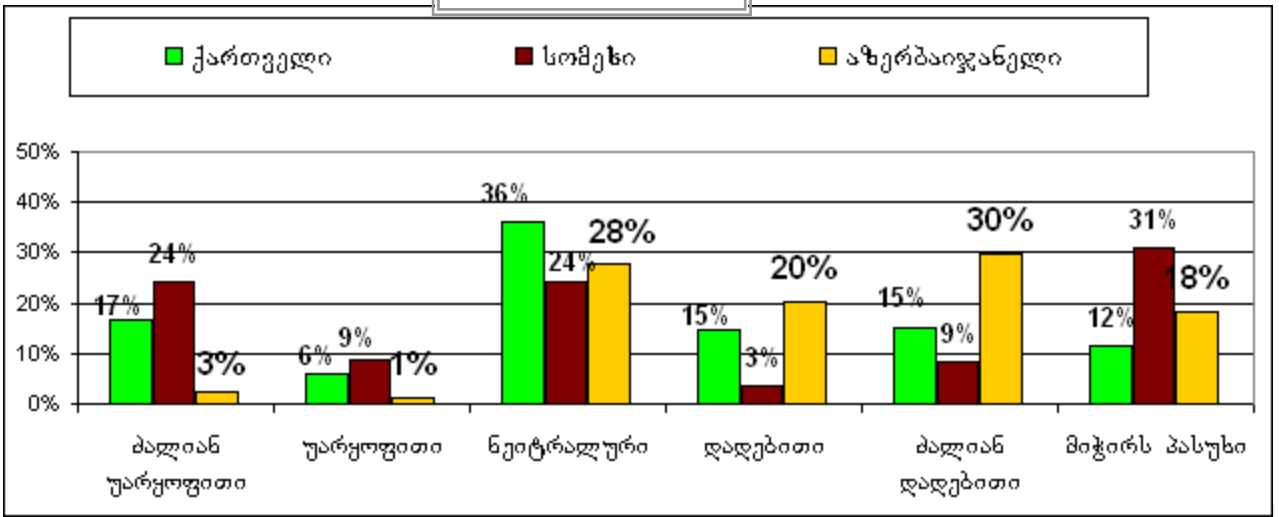

ნახ. 99

ევროკავშირი

თურქეთი

ამასთანავე, თითოეული ქვეყნის (გაერთიანების) გაგენის შეპირისპირების მიზნით დავითვალდეთ თითოეულის შესაბამისი მაჩვენებელი (საშუალო არითმეტიკული) ყოველი შესწავლილი ეთნიკური ჯგუფისათვის ცალ-ცალკე (იხ. ცხრ. 6, აგრეთვე ნახ. 99).

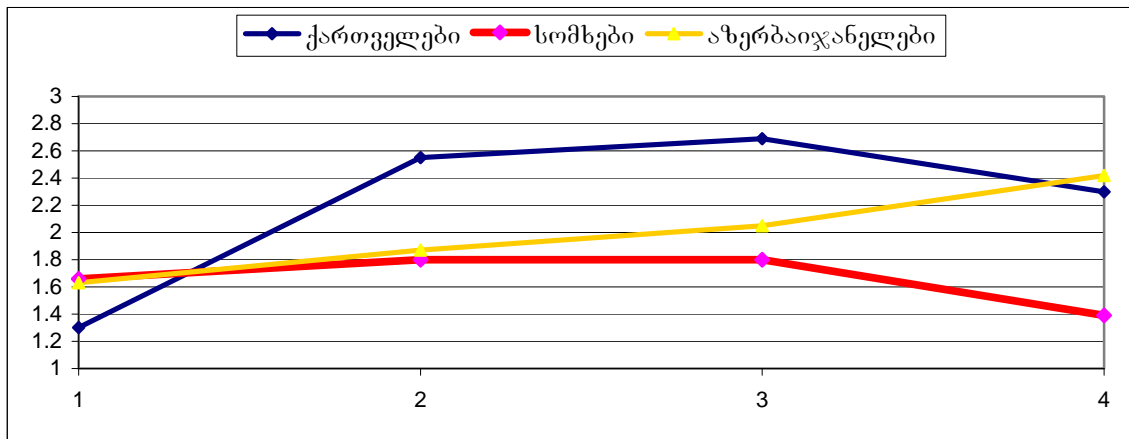
ცხრილი 6

საზღვარგარეთის ქვეყნების ბავლენა საქართველოში არსებულ სიტუაციაზე

ეროვნებათშორის და რელიგიათშორის სფეროში

ქვეყანა	ქართველები	სომხები	აზერბაიჯანელები
1. რუსეთი	1.30	1.66	1.63
2. აშშ	2.55	1.80	1.87
3. ევროკავშირი	2.69	1.80	2.05
4. თურქეთი	2.30	1.39	2.42

**საზღვარბარემის ძველების გავლენა საქართველოში არსებულ სიტუაციაზე
ეროვნებათშორის და რელიგიათშორის სფეროში**

ნახ. 102

ცხრილი 7

საზღვარბარემის ძველების გავლენის შუპირისპირება (შიდაჯგუფური)

შედარება	ქართველი		სომეხი		აზერბაიჯანელი	
	t	p	t	p	t	p
რუსეთი-აშშ	-14.294	0.000	-1.601	0.111	-2.275	0.024
რუსეთი-ევროკავშირი	-16.599	0.000	-0.889	0.375	-3.813	0.000
რუსეთი-თურქეთი	-12.433	0.000	3.735	0.000	-8.091	0.000
აშშ-ევროკავშირი	-2.775	0.006	0.831	0.407	-2.883	0.004
აშშ-თურქეთი	4.311	0.000	5.977	0.000	-4.502	0.000
ევროკავშირი-თურქეთი	7.262	0.000	5.710	0.000	-3.823	0.000

ამრიგად, დადებითი შეფასება (4 ქულა) არც ერთ ქვეყანას მიუძღის (იხ. ცხრილი 6). როგორც 6-7 ცხრილებიდან ჩანს, ქართველების აზრით, საქართველოში არსებულ სიტუაციაზე ეროვნებათშორის და რელიგიათშორის სფეროში ევროკავშირი და აშშ გავლენის არ ახდენს. თურქეთის როლი უარყოფითს უახლოვდება, რუსეთის როლი კი ძალიან უარყოფითია.

სომეხებს მიაჩნიათ, რომ ამ სფეროში ევროკავშირისა და აშშ-სა როლი ერთნაირად უარყოფითია, მაგრამ ნაკლებად, ვიდრე რუსეთისა; თურქეთის გავლენა ძალიან უარყოფითია. სომეხების საპირისპიროდ, აზერბაიჯანელები თვლიან, რომ თურქეთის როლი ყველაზე ნაკლებად უარყოფითია; შემდეგ მოდის ევროკავშირი, აშშ და რუსეთი.

ცხრილი 8

საზღვარბარემის ძველების გავლენის შედარება (ჯგუფთაშორის)

ქვეყანა	ეროვნება	t	p	ეროვნება	t	p	ეროვნება	t	p
რუსეთი	ქართველი	-4.323	0.000	ქართველი	-4.151	0.000	ქართველი	0.226	0.821
	სომეხი			აზერბაიჯანელი			აზერბაიჯანელი		
აშშ	ქართველი	6.190	0.000	ქართველი	6.105	0.000	ქართველი	-0.488	0.626
	სომეხი			აზერბაიჯანელი			აზერბაიჯანელი		
ევროკავშირი	ქართველი	7.490	0.000	ქართველი	5.678	0.000	ქართველი	-1.888	0.060
	სომეხი			აზერბაიჯანელი			აზერბაიჯანელი		
თურქეთი	ქართველი	8.874	0.000	ქართველი	-1.051	0.313	ქართველი	-8.248	0.000

შემდეგ, მე-8 ცხრილში წარმოდგენილია თითოეული ეთნიკური ჯგუფის მიერ საზ-

ღვარგარეთის ქვეყნების/გაერთიანების გავლენის შეფასების შედარების შედეგი. როგორც ვხედავთ, მართალია, სომხები და აზერბაიჯანელები რუსეთის როლს უარყოფითად აფასებენ, მაგრამ ქართველების შეფასება უფრო მკაცრია. იგივე ითქმის აშშ-სა და ევროკავშირზე, თუმცა იმ განსხვავებით, რომ ქართველებს მიაჩნიათ, რომ აშშ და ევროკავშირი ამ სფეროზე გავლენას არ ახდენს. ქართველები და სომხები თურქეთის როლს ერთნაირად აფასებენ, თუმცა სომხების აზრით, მისი როლი ძალიან უარყოფითია, ანუ ისევე აფასებენ თურქეთის როლს, როგორც ქართველები – რუსეთისას.

6. რას ნიშნავს საქართველოს მოქალაქეობა

ამ კითხვაზე პასუხის გასაცემად რესპონდენტებს ვთხოვეთ 9 დებულების შეფასება სამი შესაძლო პასუხიდან (“დიახ”, “არა”, “მიჭირს პასუხის გაცემა”) ერთ-ერთის არჩევით. მიღებული შედეგი წარმოდგენილია ნახ. 103-1011.

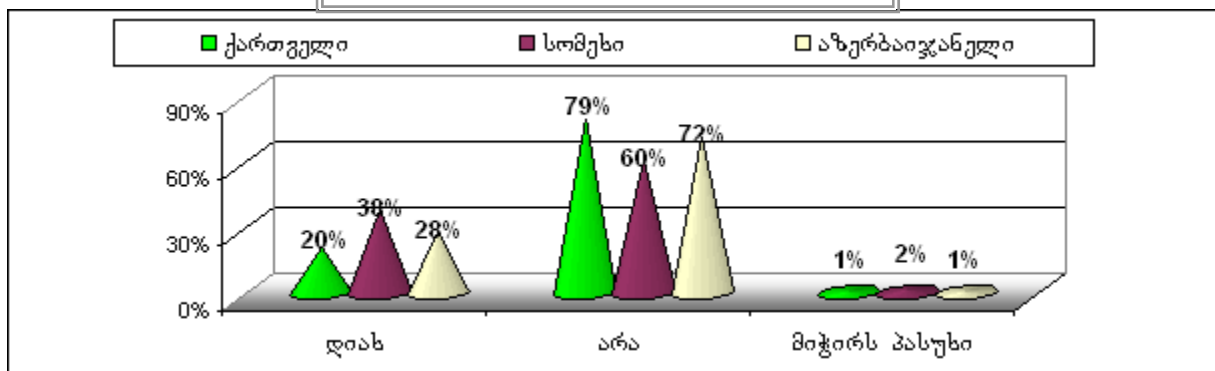
როგორც ვხედავთ, უმრავლესობას, ეროვნების მიუხედავად, არ მიაჩნია, რომ საქართველოს მოქალაქეობა ნიშნავს “მქონდეს საქართველოს პასპორტი, მეტი არაფერი”. ქართველების მაჩვენებელი ოდნავ უფრო მაღალია, ვიდრე აზერბაიჯანელებისა და სომხების. კიდევ ერთხელ დასტურდება სამივე ეთნიკური ჯგუფის მაღალი ეროვნული იდენტობა, განსაკუთრებით ქართველებისა და სომხების: უმრავლესობას მიაჩნია, რომ “მოქალაქეობას გარკვეული მნიშვნელობა აქვს, მაგრამ მთავარი ეროვნული კუთვნილებაა” (92%, 85% და 68% შესაბამისად).

დიდ უმრავლესობას, ეროვნების მიუხედავად, მიაჩნია, რომ საქართველოს მოქალაქეობა ქართული ენის, საქართველოს ისტორიისა და კულტურის ცოდნას ნიშნავს. თითქმის ყველა, ისევე ეროვნების მიუხედავად, აღნიშნავს, რომ ესაა “განცდა იმისა, რომ ვსარგებლობ საქართველოს მოქალაქის ყველა უფლებით”.

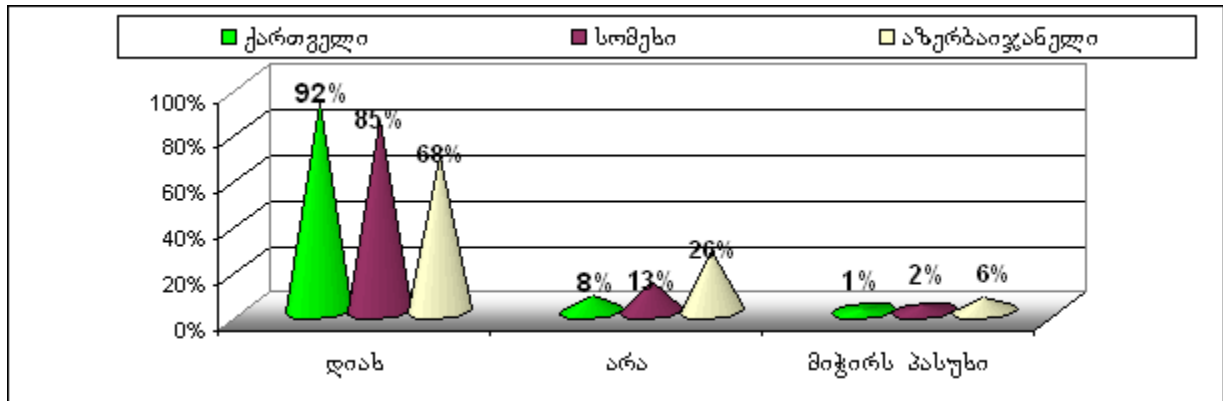
თითქმის ყველა ქართველის (93%), სომხის 69%-ის, აზერბაიჯანელის 82%-ის აზრით, საქართველოს მოქალაქემ “თვალი უნდა ადევნოს ქვეყნის პოლიტიკურ და საზოგადოებრივ ცხოვრებას”. ბოლოს, თითქმის ყველას, ეროვნების მიუხედავად, მიაჩნია, რომ უნდა “იამაყო ქვეყნის წარმატებებით და წუხდე წარუმატებლობების გამო”, “იცოდე და იზიარებდე ქართული კულტურის ძირითად ღირებულებებსა და ტრადიციებს”, “დაიცვა საქართველოს ინტერესები საზღვარგარეთ”.

რას ნიშნავს თქვენთვის საქართველოს მოქალაქეობა?

მძონდეს საქართველოს პასპორტი, მეტი არაფერი

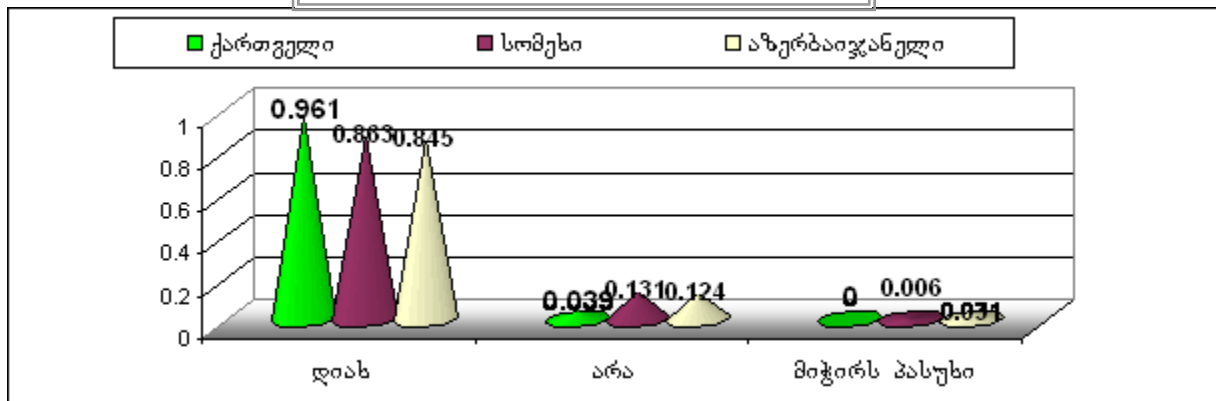

მოქალაქეობას ბარკვეული მნიშვნელობა აქვს ჩემთვის, მაგრამ მითავარი – ჩემი ეროვნული კუთვნილებაა

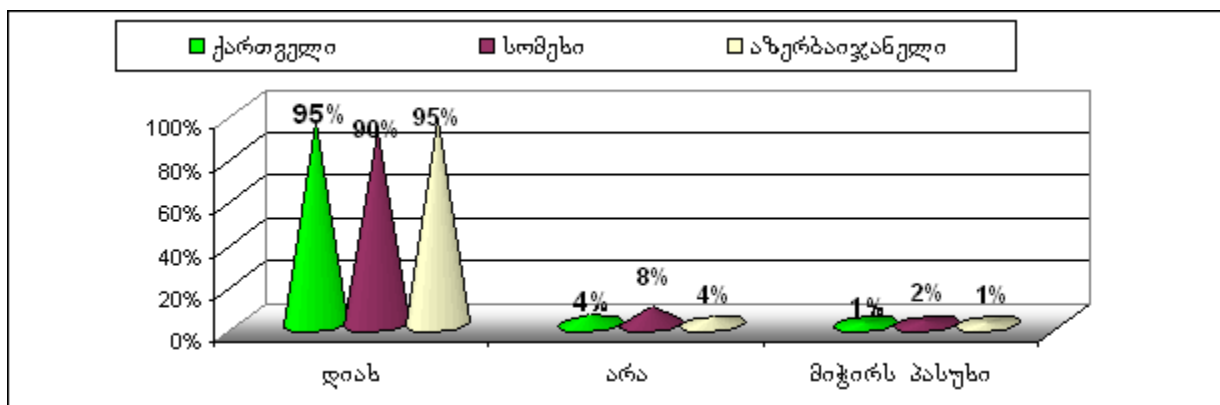
ნახ. 104

ვიცოდე ქართული ენა

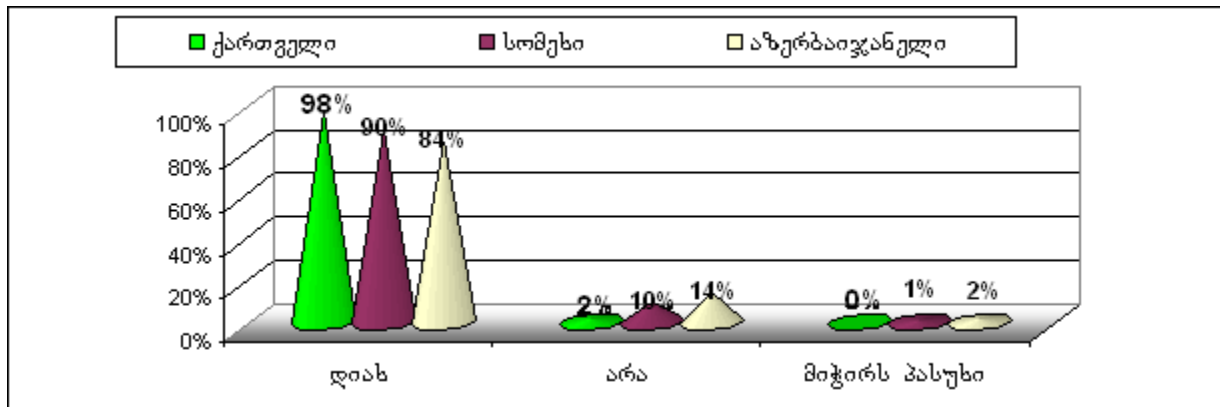
ნახ. 105

ბანცდა იმისა, რომ ვსარბებლო სქარტველოს მოქალაქის ყველა უფლები

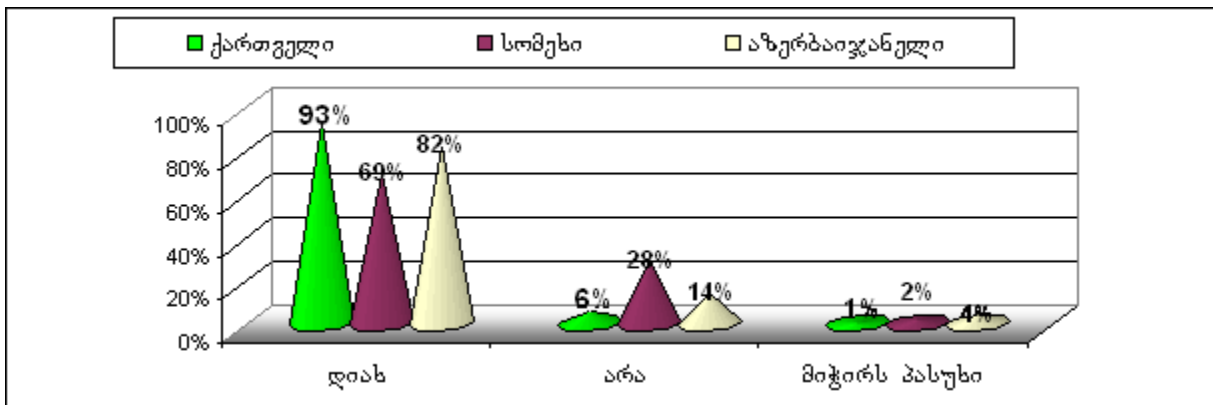
ნახ. 106

საქართველოს ისტორიისა და კულტურის ცოდნა

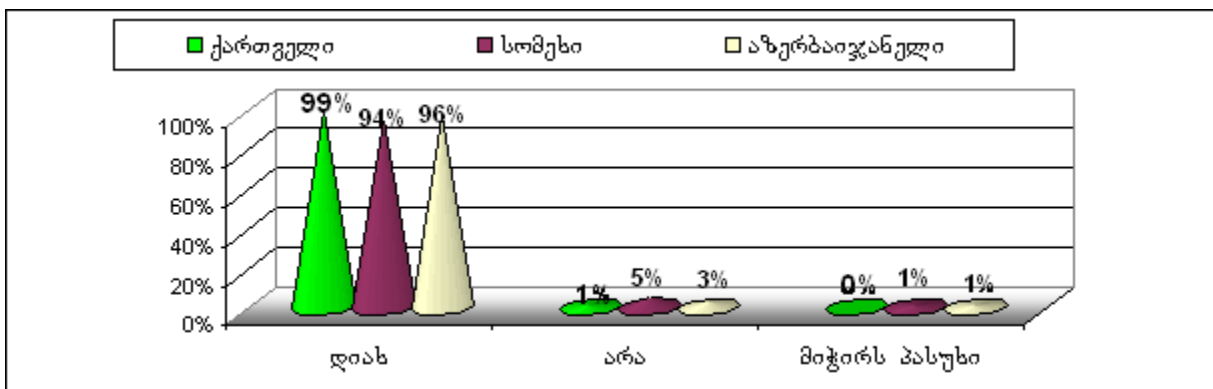
ნახ. 107

თვალს ვადევნებდე ქვეყნის პოლიტიკურ და საზოგადოებრივ ცხოვრებას

ნახ. 108

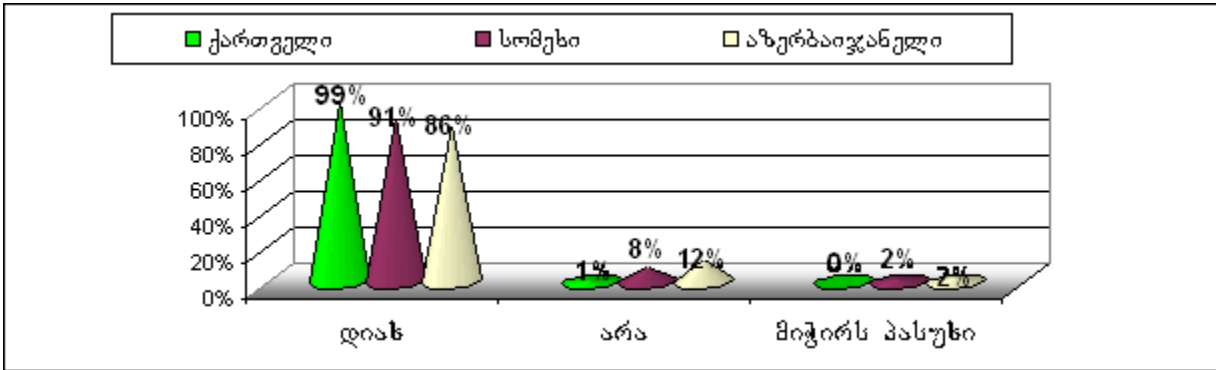
ვამაყოფდე ქვეყნის წარმატებებით და ვწუხებდე წარუმატებლობების გამო

ნახ. 109

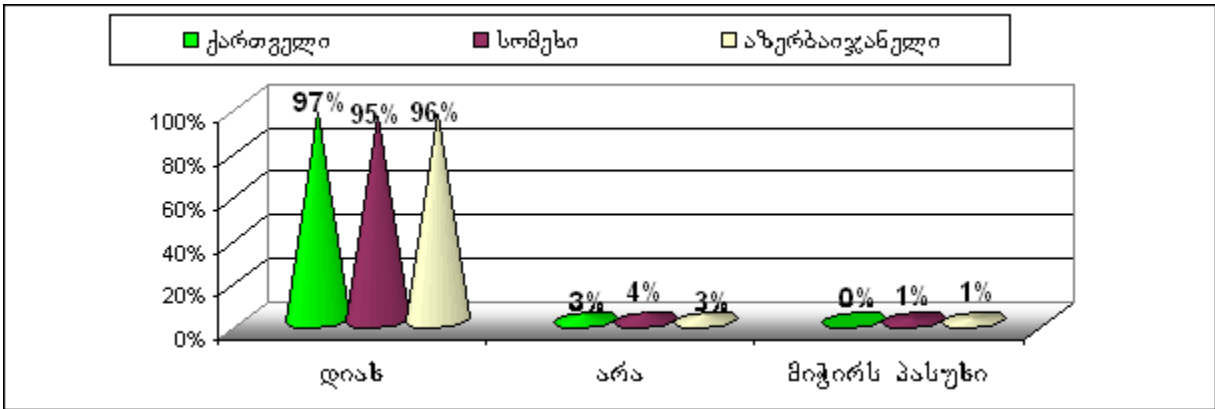

**ვიცოდე და ვიზიარებდე ქართული კულტურის
პირითაღ ღირებულებებს და ტრადიციებს**

ნახ. 110

ღაპიცვა საქართველოს ინტერესები საზღვარბარბით

ნახ. 111

7. მოგავლის შუფასება

ამ ბლოკში რესპონდენტებს დაეუსვით ორი კითხვა იმის შესახებ, თუ როგორი იქნება, მათი აზრით, მომავალში ეროვნებათშორისი და რელიგიათშორისი ურთიერთობები საქართველოში. მიღებული შედეგი წარმოდგენილია ნახ. 112-113.

როგორც ვხედავთ, მოლოდინი საკმაოდ ოპტიმისტურია. მდგომარეობის გაუარესების შესაძლებლობას (ორივე მიმართულებით) უმრავლესობა გამორიცხავს. მეტიც, ქართველების 65%-ს, სომეხების 67%-ს, აზერბაიჯანელების 75%-ს მიაჩნია, რომ მდგომარეობა გაუმჯობესდება. დაახლოებით ერთი მეხუთედი ფიქრობს, რომ მდგომარეობა არ შეიცვლება.

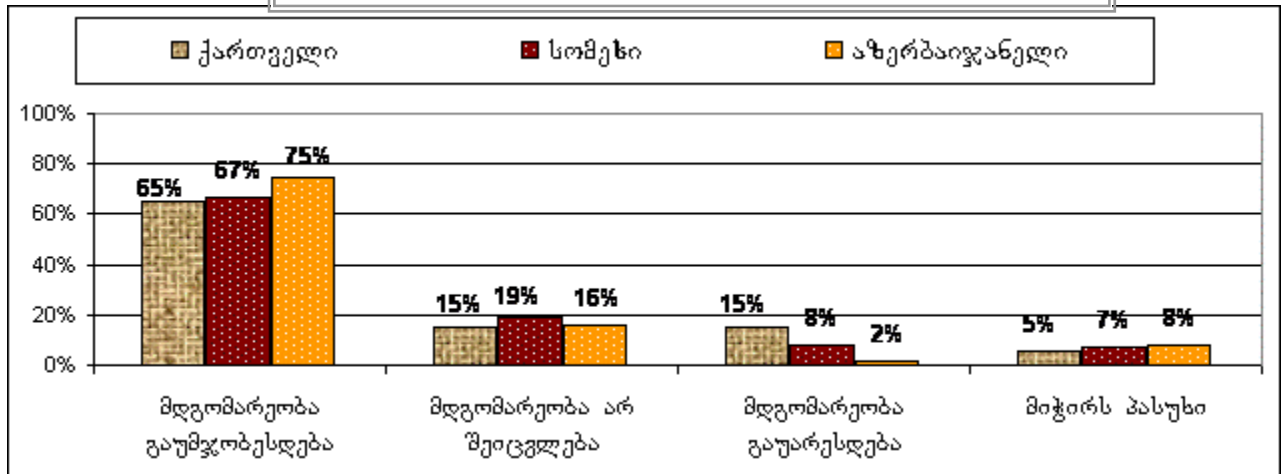
8. საკუთარი ცხოვრების შუფასება

კითხვარის ბოლო კითხვა ჩამოყალიბდა შემდეგნაირად: “პირადად თქვენ რამდენად კმაყოფილი ხართ ცხოვრებით ბოლო 2-3 წლის განმავლობაში?” რა თქმა უნდა, იმთავითვე ცხადი იყო, რომ დღეს უმრავლესობა ცხოვრების დონით მაინდამაინც

კმაყოფილი ვერ იქნება, მაგრამ ჩვენი მიზანი იყო იმის გარკვევა, არსებობს თუ არა განსხვავება ეთნიკურ უმრავლესობასა და უმცირესობას შორის. პასუხის გასაცემად რესპონდენტი ირჩევდა ერთ-ერთ პასუხს შემდეგიდან: 1) უკმაყოფილო ვარ; 2) უფრო უკმაყოფილო, ვიდრე კმაყოფილი; 3) უფრო კმაყოფილი, ვიდრე უკმაყოფილო; 4) კმაყოფილი ვარ; 5) მიჭირს პასუხის გაცემა.

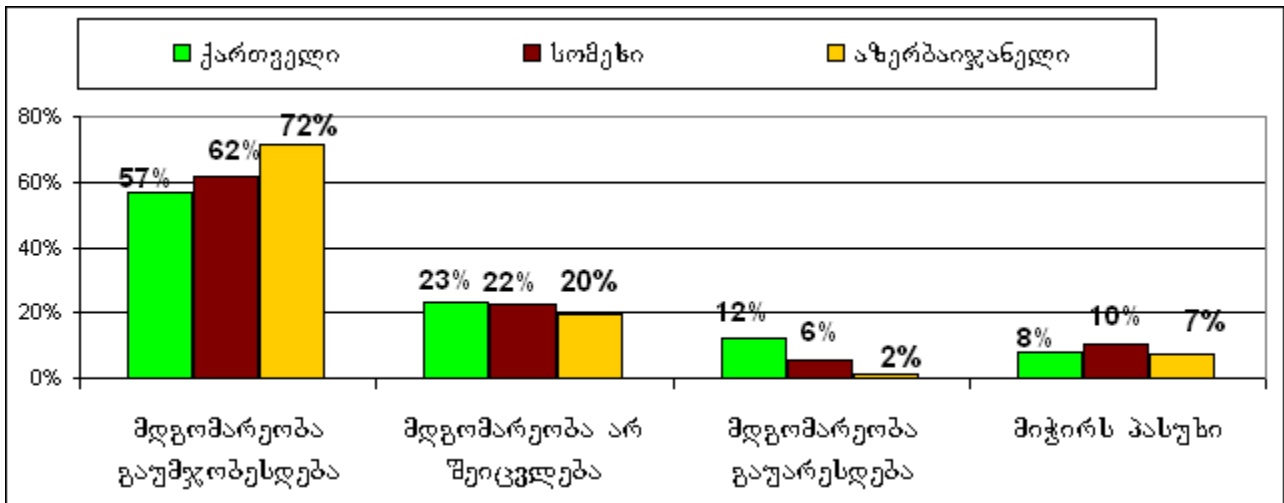
მიღებული შედეგი წარმოდგენილია ნახ. 114-117.

როგორ წარმოგიდგინიათ მომავალში პროვინციათშორის ურთიერთობები საქართველოში?

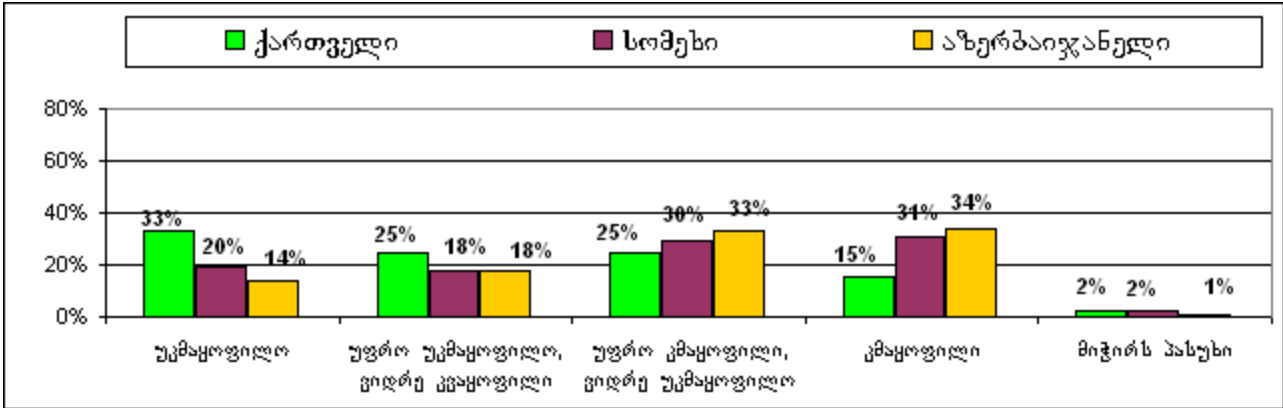
ნახ. 112

როგორ წარმოგიდგინიათ მომავალში რელიგიათშორის და რელიგიათშორის ურთიერთობები საქართველოში?

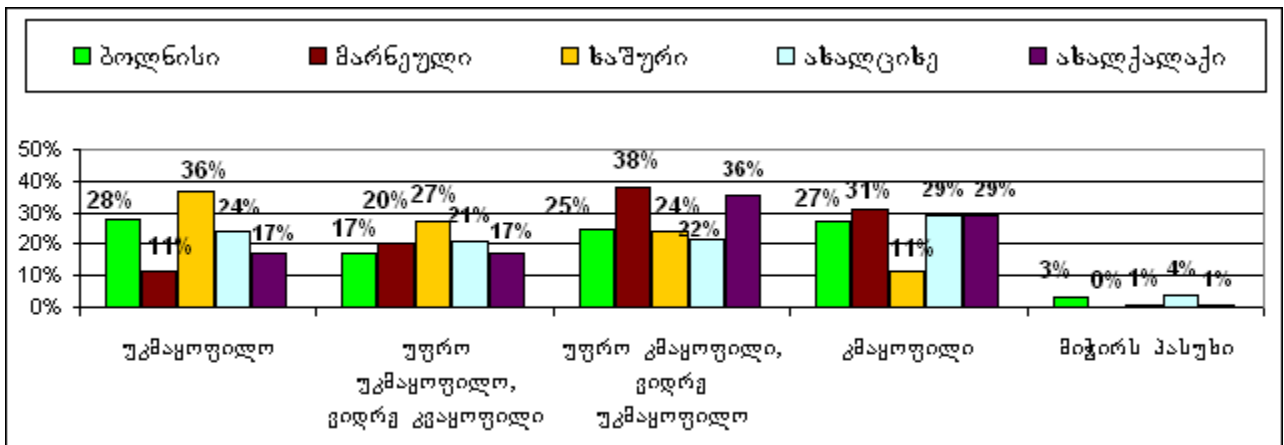

ნახ. 113

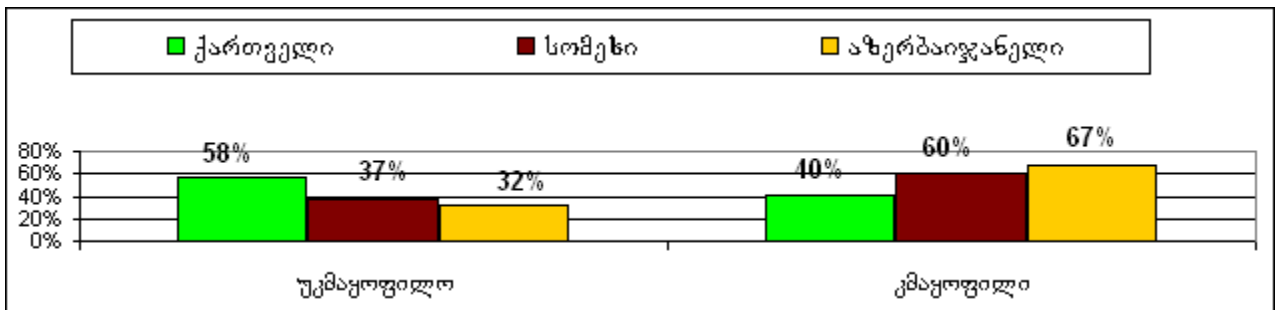
პირადად თქვენ რამდენად კმაყოფილი ხართ ცხოვრებით ბოლო 2-3 წლის განმავლობაში?

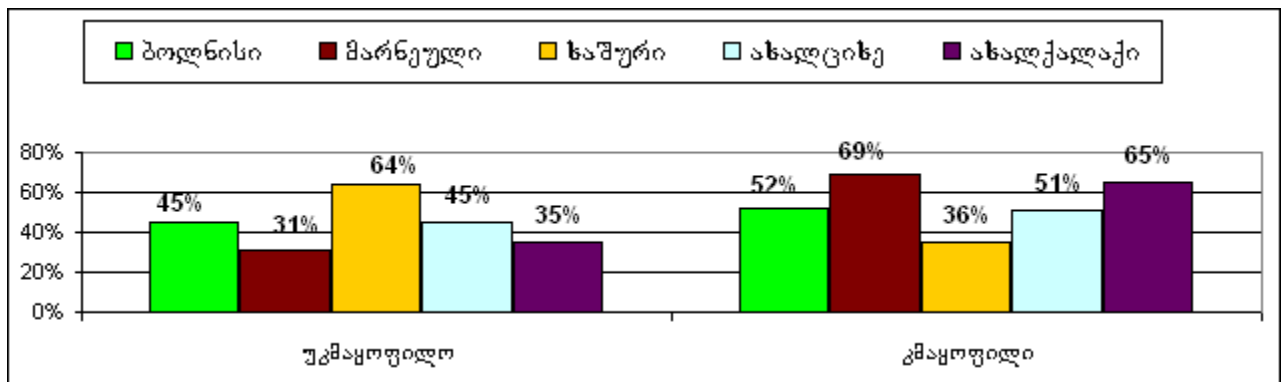
ნახ. 114

ნახ. 115

ნახ. 116

ნახ. 117

შედგეს უფრო თვალსაჩინოთ წარმოდგენის მიზნით შევაჯამეთ პასუხები “უკმაყოფილო – უფრო უკმაყოფილო, ვიდრე კმაყოფილი” და “კმაყოფილი – უფრო კმაყოფილი, ვიდრე უკმაყოფილო” (ნახ. 116-117).

როგორც 114-ე და 115-ე ნახატებიდან ჩანს, უკმაყოფილო ქართველებს შორის აშკარად მეტია. აზერბაიჯანელებისა და სომხების პასუხების განაწილებას შორის განსხვავება არ აღინიშნება. როგორც მოსალოდნელი იყო (თუმცა, მაინც შევამოწმეთ), იგივე სურათს იძლევა ქალაქის მიხედვით დაჯგუფებული მონაცემები (ნახ. 117). ყველაზე მეტი უკმაყოფილო არის ხაშურში, ხოლო ყველაზე ნაკლები – მარნეულსა და ახალქალაქში, სადაც რესპონდენტები მხოლოდ აზერბაიჯანელები და სომხები იყვნენ. “შერეულ” ქალაქებში კი, სადაც ქართველი რესპონდენტებიც იყვნენ – 50-50% თითოეულ ქალაქში (იხ. ნახ. 6), ანუ ბოლნისსა და ახალციხეში მაჩვენებელი უფრო მაღალია, ვიდრე მარნეულსა და ახალქალაქში, მაგრამ უფრო დაბალი, ვიდრე ხაშურში.

რა თქმა უნდა, ეს შედეგი სულაც არ ნიშნავს, რომ აზერბაიჯანელები და სომხები უკეთ ცხოვრობენ, ვიდრე ქართველები. ვგულისხმობთ იმას, რომ ეს მონაცემები **ობიექტურად არსებულ სურათს** არ (და ვერ) ასახავს. ეს შეიძლება იყოს (ისიც საუკუთესო შემთხვევაში!) მხოლოდ გამოკითხულ პირთა **სუბიექტური განცდა, შეფასება**. თუმცა, რა თქმა უნდა, შედეგის თვალსაზრისით შეიძლება სავსებით რეალური აღმოჩნდეს, რამეთუ ფსიქოლოგიურ პრობლემას იწვევს სტრესის არა იმდენად ობიექტური მხარე, არამედ უფრო სუბიექტური (რ. ლაზარუსი; 5); თავად სტრესის სიტუაცია ნაკლებად მნიშვნელოვანია, ვიდრე ის, თუ როგორ აღიქვამს მას ადამიანი (ა. ბეკი; 6). ის, თუ როგორ აღიქვამს ადამიანი საშიშროებას, საშიშროებაზე მნიშვნელოვანია (რ. მეი; 7). შესაბამისად, ეს უნდა ნიშნავდეს, რომ ხაშურში სოციალური ფონი (64% უკმაყოფილო თავისი ცხოვრებით) უფრო მძიმეა, ვიდრე მარნეულში თუ ახალქალაქში.

მაგრამ, ამასთანავე, ბუნებრივად იბადება კიდევ ერთი კითხვა, განპირობებული თუნდაც ეთნიკურ უმცირესობათა პასუხების “საეჭვო” მსგავსებით. კარგადაა ცნობილი, რომ ეთნიკური უმცირესობის ნებისმიერი ჯგუფისათვის უმრავლესობასთან შედარებით გაცილებით უფრო მეტადაა ნიშნული გარკვეული სიფრთხილე მაშინ, როცა საქმე ეხება პოლიტიკურად არანეიტრალურ საკითხებს. შესაბამისად, სულ არ არის გამორიცხული, რომ ეთნიკურ ქართველებსა და არაქართველებს შორის გამოვლენილი ეს განსხვავება განპირობებულია იმით, რომ ამ უკანასკნელთა პასუხებზე უფრო მეტად აისახა ე. წ. “სოციალური სასურველობის” ეფექტი...

კიდევ ერთი სავარაუდო ფაქტორი, რომელმაც, შესაძლოა განსაზღვრა მიღებული შედეგები – ესაა უფრო მაღალი მიღწევის (ასპირაციის) დონე ქართულ მოსახლეობაში ეროვნულ უმცირესობებთან შედარებით. სხვა სიტყვებით, შესაძლოა (და დამატებით კვლევას მოითხოვს), რომ ქართველები ცხოვრების ყველა ან ზოგიერთ სფეროს უფრო მაღალ მოთხოვნებს უყენებენ, შესაბამისად, რაც აკმაყოფილებთ სომხებსა და

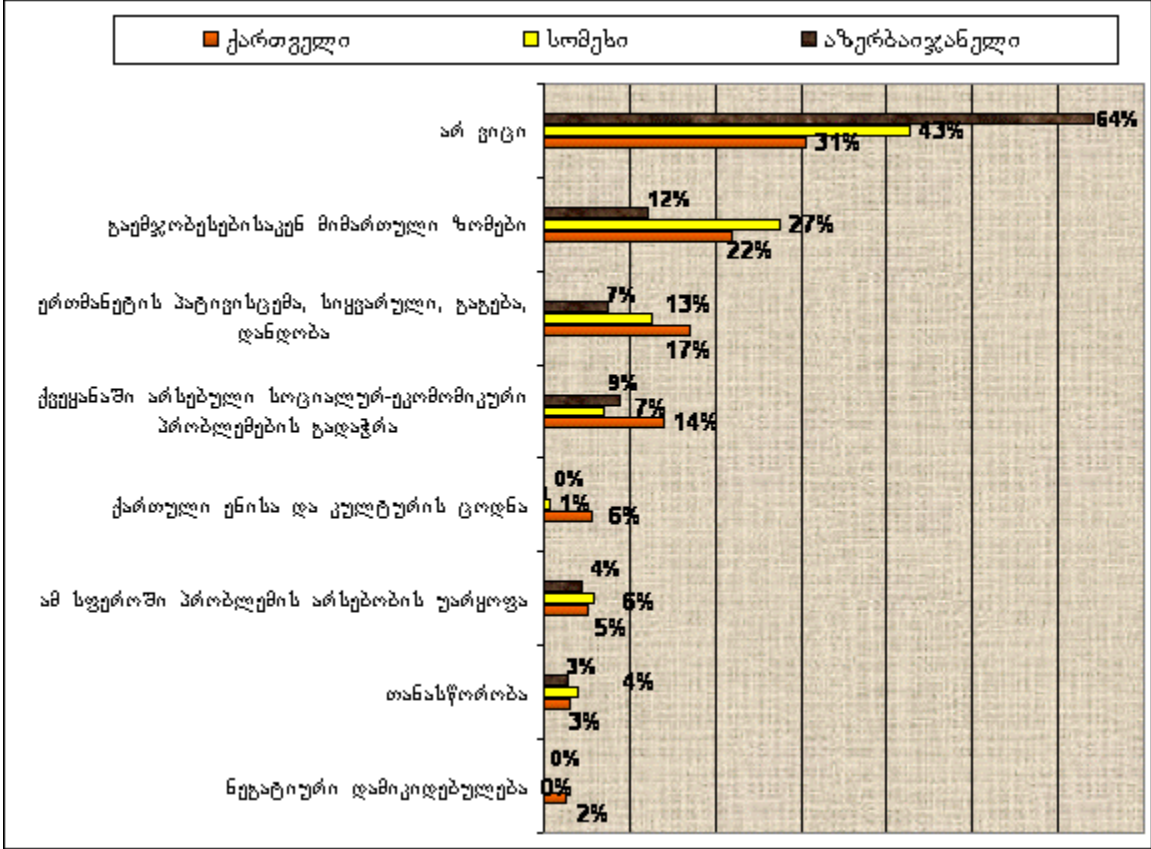
აზერბაიჯანელებს, არ აკმაყოფილებთ ქართველებს.

ბოლოს, მთავარი ფაქტორი ქართველების მიერ ბოლო წლების შედარებით უარყოფითად შეფასებისა უთუოდაა აგვისტოს ომი, რომელიც სუბიექტურად ნაკლებად მტკივნეული იყო ეროვნული უმცირესობების წარმომადგენელთათვის.

9. რა ზომებია მისაღები საქართველოში ეროვნებათშორისი ურთიერთობების ჰარმონიზაციისთვის

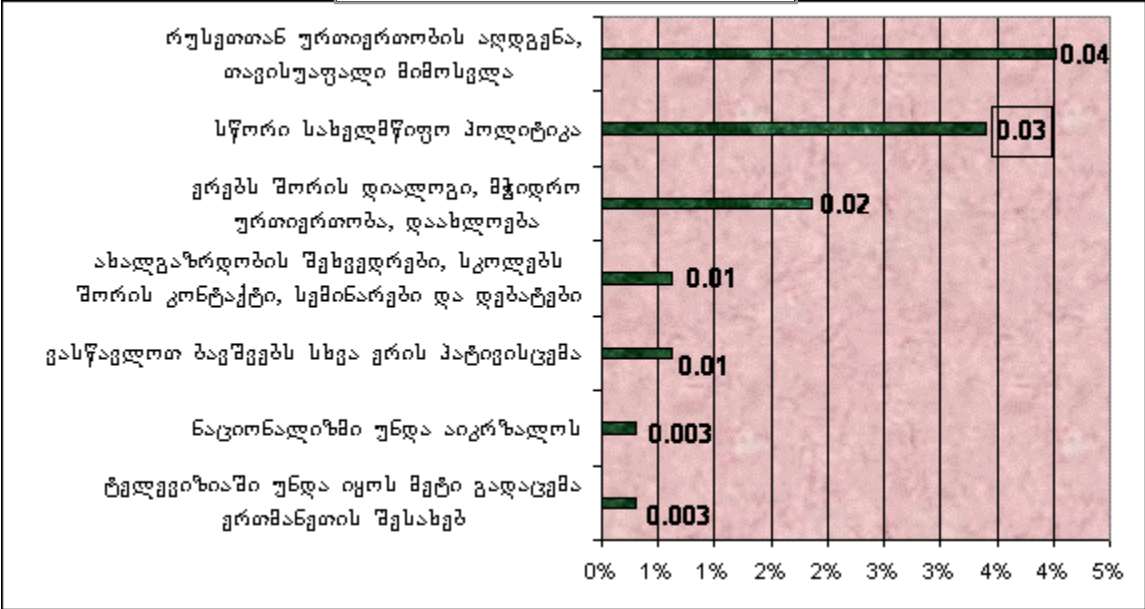
როგორც ჩვენი კვლევის შედეგმა (პირველი ბლოკი) აჩვენა, გამოკითხულ პირთა უმრავლესობა ეროვნებათშორისი ურთიერთობათა თვალსაზრისით საქართველოში არსებულ მდგომარეობას აფასებს, როგორც დადებითს ან დამაკმაყოფილებელს. სომხებსა და აზერბაიჯანელებთან შედარებით ქართველებს შორის უარყოფითი შეფასება უფრო ხშირია. ამ ბლოკის მიზანი იყო იმის გარკვევა, თუ რა არის, რესპონდენტთა აზრით, გასაკეთებელი საქართველოში ეროვნებათშორისი ურთიერთობათა ჰარმონიზაციისათვის. რა თქმა უნდა, პასუხები ამ კითხვაზე თავისთავად ღირებულება, მაგრამ არანაკლებად

რა ზომებია გასატარებელი საქართველოში ეროვნებათშორისი ურთიერთობების ჰარმონიზაციისთვის ?

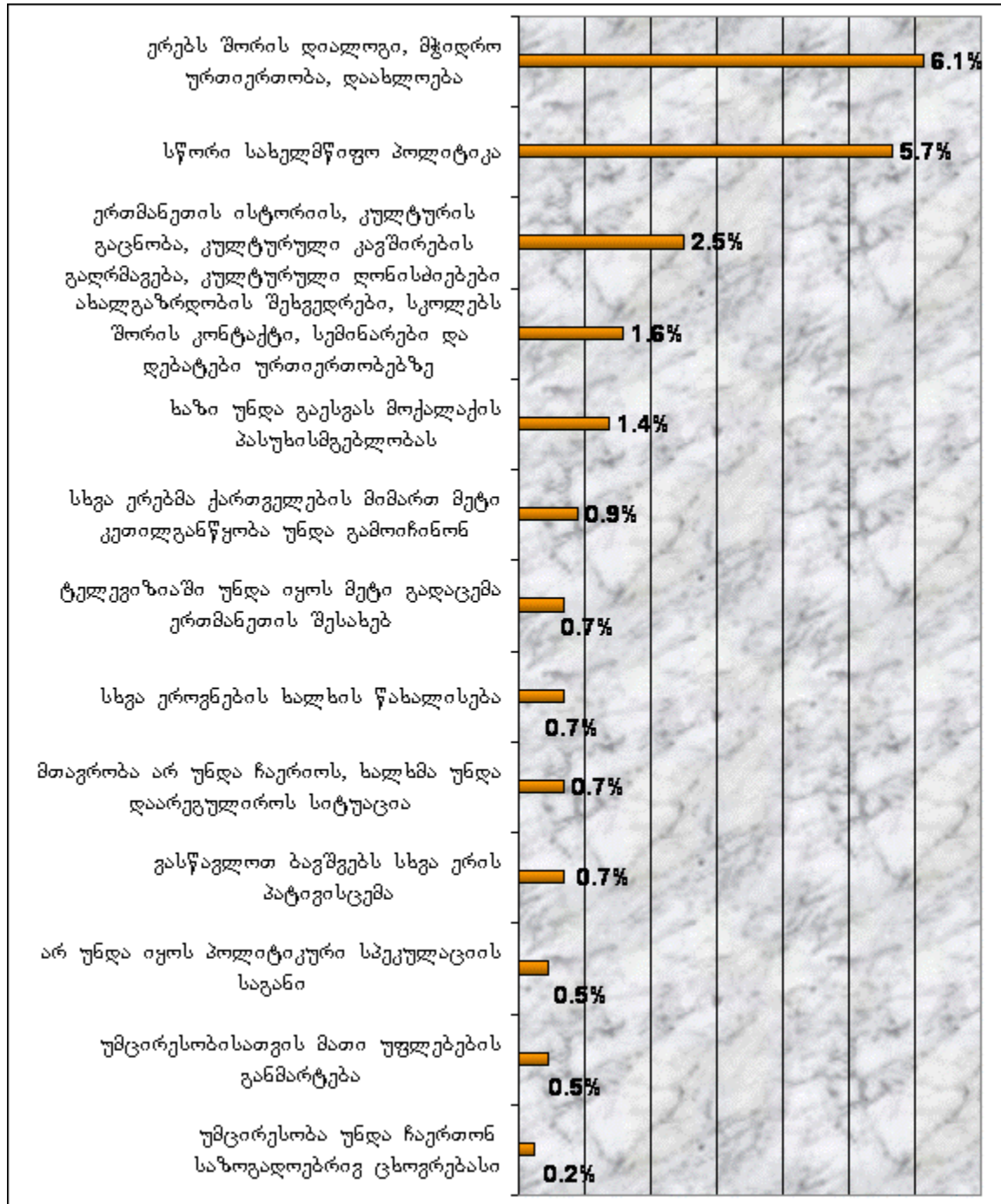
ეროვნებათშორისი ურთიერთობების გაუმჯობესებისაკენ მიმართული ზომები

აზერბაიჯანელები

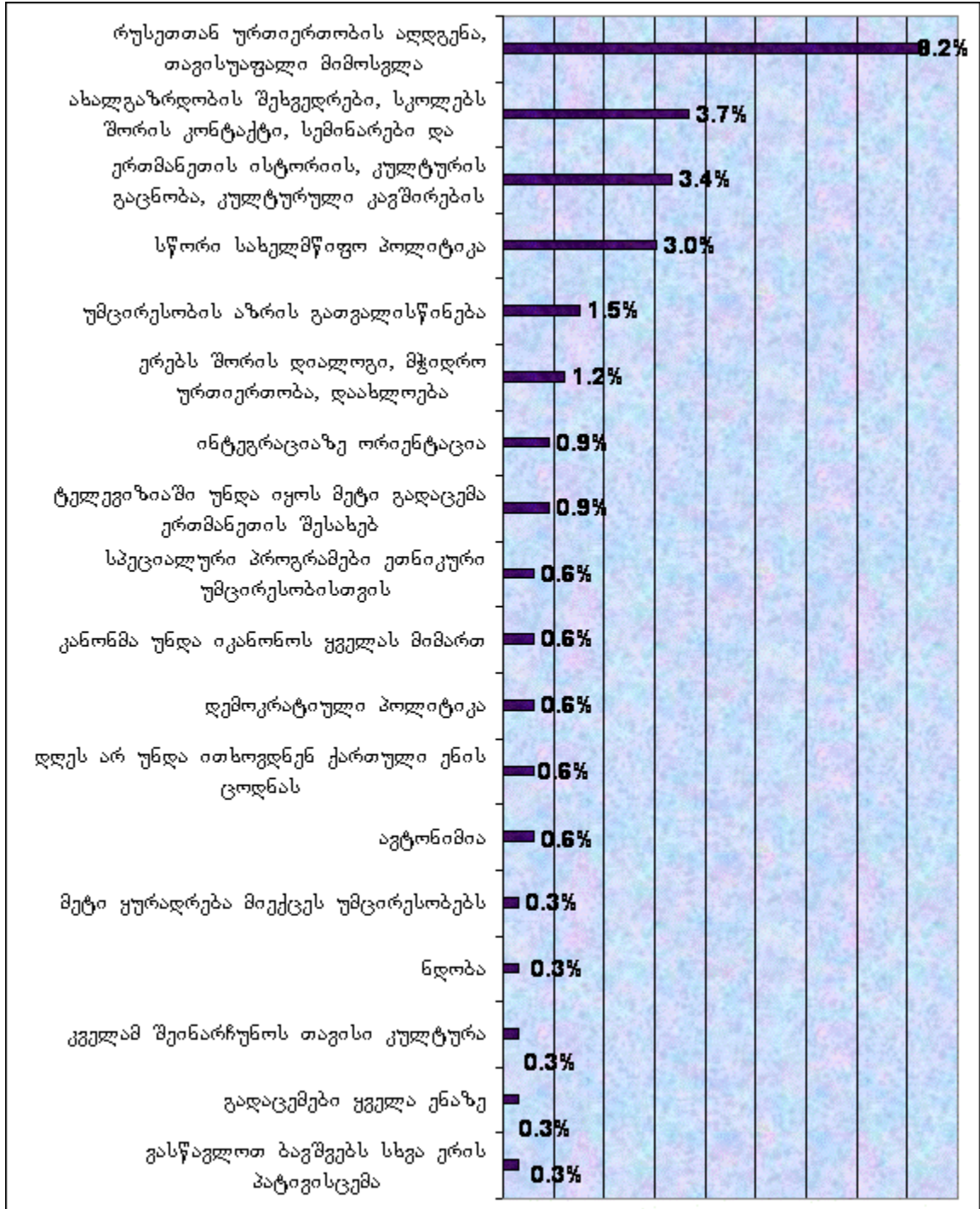
ნახ. 119

ქართველები

ნახ. 120

სომხები

მნიშვნელოვანია ისიც, რომ ამ გზით შესაძლებელია გამოკითხულ პირთა პრობლემების გამოვლენაც. მიღებული შედეგი ასახულია ნახ. 118.

ამ კითხვაზე პასუხის გაცემისაგან თავი შეიკავა ქართველების 31%-მა, სომხების 45%-მა და აზერბაიჯანელების 64%-მა.

მიღებული პასუხები დახარისხდა რვა კატეგორიად (იხ. ნახ. 118). როგორც ვხედავთ, ყველა ქვეჯგუფში ყველაზე მეტი პასუხი შევიდა კატეგორიაში, რომელსაც პირობითად ვუწოდებთ “ეროვნებათშორის ურთიერთობათა გაუმჯობესებისაკენ მიმართული ზომები” (ქართველები – 22% (32%)⁴, სომხები – 27% (49%) და აზერბაიჯანელები – 12% (33%). ამ კატეგორიას ქვემოთ ცალკე შევხებით.

გაცემული პასუხების რაოდენობის მიხედვით სიდიდით მეორე კატეგორიის სახელწოდებიდანაც ჩანს, რომ ეს პასუხები არის, არსობრივად, ერთმანეთის პატივისცემის, სიყვარულის, გაგების, დანდობისაკენ მოწოდება (ქართველები – 17% (25%), სომხები – 13% (24%) და აზერბაიჯანელები – 7% (19%). შესაბამისად, შეიძლება, ითქვას, რომ ქართველებიც და არაქართველებიც ურთიერთპატივისცემისა და ურთიერთსიყვარულის გარკვეულ დეფიციტს განიცდიან.

რესპონდენტთა გარკვეულ ნაწილს მიაჩნია, რომ მთავარია ქვეყანაში არსებული სოციალურ-ეკონომიკური პრობლემების მოგვარება, ყველაფერი დანარჩენი, მათ შორის ეროვნებათშორისი ურთიერთობები, თავისთავად მოგვარდება. ასე ფიქრობს ქართველების 14% (20%), სომხების 7% (13%) და აზერბაიჯანელების 14% (25%).

რესპონდენტთა საკმაოდ უმნიშვნელო ნაწილი – ქართველების 5% (7%), სომხების 6% (11%) და აზერბაიჯანელების 4% (11%) – ამ სფეროში რაიმე პრობლემის არსებობას უარყოფს (“ძალიან კარგი ურთიერთობები გვაქვს”, “ყველაფერი კარგადაა”, “ყველაფერი ნორმალურადაა”, “ყველაფერი წესრიგშია”).

აღინიშნება, რომ საჭიროა ქართული ენისა და კულტურის ცოდნა – ქართველების 6% (7%), სომხების 1% (11%) და აზერბაიჯანელების 0.3% (1%).

გამოიკვეთა კიდევ ერთი მცირერიცხოვანი კატეგორია, რომელსაც პირობითად “თანასწორობა” ვუწოდებთ – ქართველების 3% (4%), სომხების – 4% (7%) და აზერბაიჯანელებისა – 3% (6%). ამ კატეგორიაში შევიდა შემდეგი ტიპის პასუხები: “ყველა ერის თანასწორობა კანონის დონეზე”, “ყველა ერი თანაბარუფლებიანი უნდა იყოს” და ა.შ. ასეთი ტიპის პასუხების სიმცირე, ჩვენი აზრით, უნდა ნიშნავდეს იმას, რომ ამ სფეროში პრობლემები, როგორც ჩანს, შედარებით ნაკლებად აღინიშნება.

ბოლოს, ყველაზე მძიმე და, საბედნიეროდ, ყველაზე მცირერიცხოვანი კატეგორია, რომელსაც პირობითად “ნეგატიური დამოკიდებულება” დავარქვით. ამ კატეგორიაში გაერთიანდა მეტ-ნაკლებად ქსენოფობიური პასუხები (“ისინი ჩვენზე კარგად ცხოვრობენ”, “ქართველს თავის ქვეყანაში პრივილეგიები უნდა ჰქონდეს”, “ყველამ თავის მიწაზე იცხოვროს” და ა.შ.). ასეთი პასუხი გაგვცა ქართველ რესპონდენტთა 2%-მა (გაცემული პასუხების 3%).

რაც შეეხება კატეგორიას “ეროვნებათშორისი ურთიერთობათა გაუმჯობესებისაკენ მიმართული ზომები”, უფრო დეტალური ინფორმაცია წარმოდგენილია ნახ. 119-121.

როგორც 120-ე ნახატიდან ჩანს, ქართველებს შორის ყველაზე ხშირია ორი პასუხი: “ერებს შორის მჭიდრო ურთიერთობა, დაახლოება, დიალოგი” და “სწორი სახელმწიფო პოლიტიკა” (6%). სხვათა შორის, ეს უკანასკნელი პასუხი, ფაქტობრივად, სამივე ჯგუფში მეორე ადგილზეა.

გარდა ამისა, სამივე ჯგუფში აღნიშნულია ეთნიკური ქართველებისა და არაქართველების დაახლოებისაკენ მიმართული ნაბიჯების გადადგმის აუცილებლობა (ახალგაზრდობის შეხვედრები, სკოლებს შორის კონტაქტები, სემინარები და დებატები, ერთობლივ

⁴ ფრჩხილში მოცემული პროცენტული მაჩვენებელი დათვლილია გაცემული პასუხების საერთო რაოდენობიდან, ანუ იმ რესპონდენტთა რიცხვიდან, ვინც ამ კითხვას უპასუხა.

ღონისძიებათა მოწყობა, ერთმანეთის ისტორიის, კულტურის გაცნობა, კულტურული კავშირების გადრმავეება, კულტურული, სპორტული ღონისძიებების ჩატარება და სხვ.). საერთო ჯამში ჭარბობს სწორედ ასეთი ტიპის პასუხები, ანუ სამივე ჯგუფში ლაპარაკია დაახლოების საჭიროებაზე, ანუ ამ მხრივაც გარკვეული პრობლემა აღინიშნება. არსობრივად, იგივეზე მიუთითებდა საკმაოდ მრავალრიცხოვანი მოწოდება ურთიერთპატივისცემისა და ურთიერთსიყვარულისაკენ.

ვფიქრობთ, რომ ასეთი შედეგი მიუთითებს იმაზე, რომ ეთნიკურ ქართველებსა და საქართველოში მცხოვრებ არაქართველებს შორის გარკვეული გაუცხოება აღინიშნება, რასაც ორივე მხარე გრძნობს.

სომხებსაც და აზერბაიჯანელებს, როგორც ჩანს, ძალიან აწუხებთ რუსეთთან ურთიერთობისა და თავისუფალი მიმოსვლის საკითხი. ამით თუ ახსნი იმას, რომ კითხვაზე, “რა უნდა გაკეთდეს საქართველოში ეროვნებათშორისი ურთიერთობების პარმონიზაციისათვის” რესპონდენტთა გარკვეული ნაწილი გპასუხობს: “რუსეთთან ურთიერთობის აღდგენა”. ნაკლებად სავარაუდოა, რომ ისინი ამას იმიტომ აღნიშნავენ, რომ ეს, მათი აზრით, შეიძლება ნეგატიურად აისახოს საქართველოში მცხოვრებ რუსებზე.

ბამოყენებული ლიტერატურა:

1. Эмзар Джгеренаиа, Иаго Качкачишвили, Русудан Мшвидობაძე, Георгий Нижарадзе, Георгий Хуციшвили. Городское население Грузии о вопросах, связанных с религией. Результаты социологического исследования. Тбилиси, 2003 г. (на правах рукописи).
2. ე. ჩომახიძე. პოსტსაბჭოურ საქართველოში სხვადასხვა რელიგიური ჯგუფის ურთიერთდამოკიდებულება, როგორც სოციალური აზროვნების თავისებურების გამოვლინება//ქურნალი “მაცნე” – 2005, №2, გვ. 168-177.
3. Tajfel H., Fraser C. Introducing Social Psychology. Penguin Books, N.Y., 1978.
4. Донцов А.И., Емельянова Т.П. Концепция "социальных представлений" в современной французской психологии. М., 1987.
5. 48. Нельсон-Джоунс. Теория и практика консультирования. М., С.-Петербург, 2000.
6. 95. Beck, A.T. Depression: Clinical, Experimental and Theoretical Aspects. New York: Hoeber, 1967.
40. Мей Р.. Смысл тревоги. М., 2001.

1. გამოკითხულ პირთა უმრავლესობა ეროვნებათშორისი თვალსაზრისით საქართველოში არსებულ მდგომარეობას აფასებს, როგორც დადებითს ან დამაკმაყოფილებელს. სომხებსა და აზერბაიჯანელებთან შედარებით ქართველებს შორის მეტია იმ პირთა რიცხვი, ვისი შეფასებაც უარყოფითია. ანალოგიურად არის შეფასებული რელიგიათშორისი ურთიერთობებიც. ეთნიკური და რელიგიური ნიშნები, ფაქტობრივად, გაიგივებულია, თანაც სამივე ეთნიკურ ჯგუფში: “ქართველობა” – მართლმადიდებლობასთან, “აზერბაიჯანელობა” – მუსლიმობასთან, ხოლო “სომხობა” – გრიგორიანელობასთან⁵.
2. გამოკითხულ პირთა ნახევარი ამბობს, რომ ეროვნული ნიშნით ჩაგვრის ფაქტის შესახებ არც კი სმენია. ნაწილს ამის შესახებ მხოლოდ სმენია. დაახლოებით ერთი მეხუთედის თქმით, ეს იშვიათად ხდება. ისინი, ვინც აღნიშნავენ, რომ ასეთი რამ ხშირად ხდება, აშკარად უმცირესობაში არიან – 10%. როგორც ჩანს, სწორედ ესაა ძირითადი მიზეზი იმისა, რომ უმრავლესობა არსებულ მდგომარეობას აფასებს, როგორც დადებითს ან დამაკმაყოფილებელს.
3. განსხვავება სქესის, ასაკისა და განათლების დონის მიხედვით ცალკეული ეთნიკური ჯგუფების შიგნით არ აღინიშნა. მეტიც, განსხვავება არც სომხებისა და აზერბაიჯანელების ჯგუფებს შორის გამოვლენილა. ფიქრობთ, რომ ეს განპირობებული იყო იმით, რომ კითხვარი ხელს უწყობდა ეროვნული თუ რელიგიური კუთვნილების წინა პლანზე წამოწევას, გარკვეული ეთნიკური, იგივე რელიგიური, ჯგუფის წევრობის განცდის აქტუალიზებას, რამაც მთლიანად დათრგუნა პიროვნული იდენტობის “ეფექტები”, ანუ საკუთარი თავის, როგორც უნიკალური პიროვნების, აღქმა. შესაბამისად, გენდერული, ასაკობრივი თუ სხვა სახის განსხვავება ეთნიკური ჯგუფის შიგნით წაიშალა. სომხებისა და აზერბაიჯანელების შემთხვევაში ადგილი ჰქონდა თვითკატეგორიზაციის მოქმედებას აბსტრაქციის კიდევ უფრო მაღალ დონეზე: ორივე ეთნიკური ჯგუფი ეთნიკური უმცირესობის კატეგორიას განეკუთვნება, ამიტომ ეთნიკურ უმრავლესობასთან შეპირისპირების ხელშემწყობ სიტუაციაში მოხდა ეთნიკური უმცირესობის კატეგორიისადმი კუთვნილების განცდის აქტუალიზაცია, რამაც დათრგუნა ეროვნული იდენტობის “ეფექტები”, ანუ საკუთარი თავის, როგორც გარკვეული ეთნიკური ჯგუფის წევრის, აღქმა.
4. სამივე შესწავლილ ეთნიკურ ჯგუფში ძალიან მცირეა იმ პირთა რიცხვი, ვინც სხვა ეროვნების თუ სარწმუნოების ადამიანს მოწინააღმდეგედ მიიჩნევს. ქართველებისა და სომხების, აზერბაიჯანელების ურთიერთდამოკიდებულებაში აშკარად არ აღინიშნება ე. წ. “სარკისებრი აღქმა” – ერთმანეთის შესახებ ნეგატიური წარმოდგენები, როცა ორივე მხარეს საკუთარი თავი ზნეობრივად და მშვიდობისმოყვარედ მიაჩნია, მეორე მხარე კი – ბოროტად და აგრესიულად, რაც ძალიან ხშირად კონფლიქტის ერთ-ერთი ძირითადი მიზეზი ხდება: “მტრულ” გარემოცვაში მცხოვრები ადამიანი უცილობლად იცავს თავს. ეს თავდაცვა შეიძლება გამოიხატოს როგორც ქცევის ისეთი სტრატეგიით, როგორიცაა თავის არიდება, “გაქცევა”, ისე საპასუხო, ზოგჯერ წინმსწრები, დესტრუქციული ქცევით (აგრესიითაც კი).
5. ქართველების დამოკიდებულება საქართველოში ტრადიციულად მცხოვრები ეთნიკური ჯგუფების – სომხების, აზერბაიჯანელების, რუსებისა და ებრაელების – მიმართ

⁵ კითხვარში ტერმინი “გრიგორიანელი” გამოყენებული იყო არასომხური ეროვნების რესპონდენტების გამოკითხვისას, რადგან ეკლესიის ოფიციალურ სახელწოდებას “სომხური სამოციქულო ეკლესია” შეიძლება გამოეწვია გაუგებრობა, ვინაიდან იგი ამ სახელწოდებით არ არის საკმარისად ცნობილი. სომეხი ეროვნების რესპონდენტებთან ინტერვიუებში იყენებდნენ იმ სახელწოდებას, რომელთანაც უფრო მტკიცედ და ახლანდელ რესპონდენტი იდენტიფიცირებას.

ტოლერანტულია – ბევრისათვის ისინი მისაღები არიან არაფორმალურ ურთიერთობათა დონეზე (მეგობარი, მეზობელი). ამასთანავე, ქართველის საკმაოდ მნიშვნელოვანი ნაწილის მხრიდან აღინიშნება გაუცხოება იეზიდების მიმართ. აღსანიშნავია, რომ თითქმის ასეთივეა მათდამი დამოკიდებულება სომხებისა და აზერბაიჯანელების მხრიდანაც. ქართველების უმრავლესობა აღიარებს, რომ საქართველო აქ მცხოვრები ყველა ეთნიკური ჯგუფის სამშობლოა. 63% იზიარებს აზრს, რომ ეთნიკური მრავალფეროვნება ქვეყანას კულტურულად უფრო მდიდარსა და საინტერესოს ხდის. მაგრამ, ამის მიუხედავად, 63% ასიმილაციის მომხრეა, მხოლოდ 25% არ თვლის, რომ “საქართველოში ქართველები განსაკუთრებული პრივილეგიებით უნდა სარგებლობდნენ”, მხოლოდ 39% არ ეთანხმება აზრს, რომ “ეთნიკური უმცირესობები დამატებით პრობლემებს ქმნიან და სახელმწიფოსათვის პოტენციური, ზოგჯერ კი რეალური საფრთხის წყაროს წარმოადგენენ”.

6. არაქართველთა დამოკიდებულება ეთნიკური ქართველების მიმართ უფრო დადებითია, ვიდრე ამ უკანასკნელთა დამოკიდებულება ეთნიკური უმცირესობების მიმართ.
7. ქართველების ტოლერანტობა (არაფორმალურ ურთიერთობათა დონეზე) ნაკლებად ვრცელდება საქართველოში ახლადშემოსულ ეთნიკურ ჯგუფებზე – ჩინელებსა და თურქებზე; ჩინელებთან თანაცხოვრების მიმართ რესპონდენტთა 60%-ის დამოკიდებულება უარყოფითია; თურქების შემთხვევაში ეს მაჩვენებელი ნაკლებია – 43% (ისეთივე როგორც ქურთების მიმართ).
8. გამოკითხულ ქართველთა დიდი უმრავლესობის (93%) დამოკიდებულება ზოგადად “ქრისტიანის” მიმართ დადებითია. მაგრამ ეკლესიის (კონფესიის) დაკონკრეტებისას სურათი განხვავებულია. სახელდობრ, კათოლიკეს 61% “მეზობლად და მეგობრად” აღიქვამს, მაგრამ გაცილებით ნაკლებია (26%) იმ პირთა რიცხვი, ვინც ასეთად პროტესტანტსაც მიიჩნევს. ამის მიზეზი, ჩვენი ვარაუდით, შეიძლება იყოს ის, რომ პროტესტანტები ასოცირდება “არატრადიციულ რელიგიებთან”, პირველ რიგში იეჰოვას მოწმებთან, რომელთა მიმართ დამოკიდებულება უარყოფითია. ასეთი განხვავება, სავარაუდოდ, განპირობებულია იმით, რომ ბევრისათვის “ქრისტიანი” მაინც მართლმადიდებელს ნიშნავს. ზოგადად “მუსლიმი”, როგორც ჩანს, აზერბაიჯანელისაგან გამოიწვევს, ვინაიდან პირველის მიმართ დამოკიდებულება გაცილებით უფრო უარყოფითია (45% და 19% შესაბამისად). ისლამის სხვადასხვა კონფესიის მიმდევრთა (სუნიტების, შიიტებისა და ვაჰაბიტების) მიმართ დამოკიდებულება ერთნაირია. რაც მთავარია, შეუწყნარებელი დამოკიდებულება ძალიან იშვიათია – იმ პირთა რიცხვი, ვინც სხვა სარწმუნოების ადამიანს მოწინააღმდეგედ მიიჩნევს, ძალიან მცირეა.
9. სომხებისა და აზერბაიჯანელების დიდი უმრავლესობისათვის ქართველი მისაღებია არაფორმალურ ურთიერთობათა დონეზე. უმრავლესობისათვის ასევე მისაღებია რუსები – შესაბამისი მაჩვენებელი უფრო მაღალია, ვიდრე ქართველებისა. შედარებით ნაკლებია ასეთი დამოკიდებულების მზაობა ებრაელებთან, იეზიდებთან. ებრაელების მიმართ უარყოფითი დამოკიდებულების მაჩვენებელი უფრო მაღალია, ვიდრე ქართველებისა. ქურთების მიმართ ქართველებს, სომხებსა და აზერბაიჯანელებს ერთნაირი დამოკიდებულება აქვთ. სომხებისა და აზერბაიჯანელების ურთიერთდამოკიდებულება ერთნაირია. აღსანიშნავია, რომ არატოლერანტული დამოკიდებულება გაცილებით უფრო იშვიათია, ვიდრე ეს მოსალოდნელი იყო: შეუწყნარებელი დამოკიდებულების (“მოწინააღმდეგე და კონკურენტი”) სიხშირე დაბალია. სომხების დამოკიდებულება თურქების მიმართ უარყოფითია, ნაკლებად უარყოფითი – ჩინელების მიმართ. აზერბაიჯანელების დამოკიდებულება თურქების მიმართ დადებითია, გაცილებით ნაკლებად დადებითი – ჩინელების მიმართ.
10. სომხებისა და აზერბაიჯანელების დიდი უმრავლესობისათვის მართლმადიდებელი მისაღებია არაფორმალურ ურთიერთობათა დონეზე. აზერბაიჯანელთა დიდი უმრავლესობისათვის ასევე მისაღებია ზოგადად “ქრისტიანი”. სავარაუდოდ, დიდი ნაწილი “ქრისტიანს” მხოლოდ ქართველთან აიგივებს (მაგრამ არა სომეხთან). სომხების დამოკიდებულება “მუსლიმის” მიმართ ისეთივეა, როგორც თურქების მიმართ და უფრო უარყოფითი, ვიდრე აზერბაიჯანელი-სადმი. სომხებისათვის, სავარაუდოდ,

მუსლიმი უფრო თურქთან არის ასოცირებული. აზერბაიჯანელების დამოკიდებულება სუნიტებისა და შიიტების მიმართ უფრო დადებითია, ვიდრე ვაჰაბიტებისადმი. სომხები, ქართველების მსგავსად, ისლამის კონფესიებს ვერ არჩევენ. სომხებისა და აზერბაიჯანელების დამოკიდებულება “არატრადიციული ქრისტიანების” მიმართ ისეთივეა, როგორც ქართველებისა. ამრიგად, სომხებსა და აზერბაიჯანელებს შორის განსხვავება იჩენს თავს მხოლოდ მაშინ, როცა წინა პლანზე წამოწეულია ეთნიკური ან რელიგიური კუთვნილება.

11. სამივე შესწავლილი ეთნიკური ჯგუფის უმრავლესობისათვის სხვა ეთნიკური თუ რელიგიური ჯგუფის წარმომადგენელი “პირველადი ჯგუფის” (ოჯახის წევრი, ნათესავი) დონეზე მიუღებელია. ის პირები, ვისაც შერეული ქორწინების მიმართ დადებითი დამოკიდებულება აქვს, უმცირესობაში არიან. ამ საკითხში ქართველები უფრო კატეგორიულნი არიან, ვიდრე სომხები და აზერბაიჯანელები, თანაც ეს ეხება როგორც ვაჟიშვილს, ისე ქალიშვილს, თუმცა, გასაგები მიზეზის გამო (ოჯახი და შვილები იგივე ეროვნებისა იქნება), სხვა ეროვნების თუ სარწმუნოების რძალი მაინც უფრო მისაღებია (თუმცა უმნიშვნელოდ!), ვიდრე სიძე. განსხვავებულია სომხების დამოკიდებულება: ქართველი სიძე ბევრისათვის მისაღებია, თუმცა რძალზე ეს ნაკლებად ვრცელდება. ამასთანავე, სამივე ეთნიკურ ჯგუფში უმრავლესობას მიაჩნია, რომ აუცილებელია ან სასურველია ოჯახში შემოსული სხვა ეროვნების თუ სარწმუნოების რძლის ასიმილაცია. სიძის მისამართით ეს მოთხოვნა უფრო იშვიათია.
12. საკომუნიკაციო ენა არის ორი – ქართული და რუსული. ამასთანავე, აზერბაიჯანელებთან შედარებით სომხებს შორის ქართულს მეტი ფლობს. სომხების 47% საკომუნიკაციო ენად ქართულს ასახელებს, აზერბაიჯანელებს შორის კი – 32%; რუსული დაასახელა სომხების 74%-მა და აზერბაიჯანელების 85%-მა.
13. საქართველოს ეთნიკური უმრავლესობა და უმცირესობა ერთმანეთის კულტურულ თუ რელიგიურ ტრადიციებსა და ადათ-წესებს კარგად არ იცნობს. განსაკუთრებით ეს ეხება იეზიდებს, რომელთა მიმართ, როგორც უკვე ითქვა, გაუცხოებული დამოკიდებულება აღინიშნა. თხოვნა, დაესახელებინათ რამდენიმე საქართველოში მცხოვრები არაქართული ეროვნების მოღვაწე, უმრავლესობამ უპასუხოდ დატოვა (ქართველების 62%-მა, სომხების 56%-მა და აზერბაიჯანელების 93%-მა). სომხებმა, ძირითადად, დაასახელეს სომხური ეროვნების პირები, აზერბაიჯანელებმა კი – აზერბაიჯანელები. ქართველებსა და სომხებთან პირველ ათეულში (დასახელების სიხშირის მიხედვით) იყო მხოლოდ სამი დამთხვევა: საითნოვა, შუშანიკი და ფარაჯანოვი, ხოლო ქართველებსა და აზერბაიჯანელებთან – ორი: საითნოვა და გუცაევი. შესაბამისად, სამივე ჯგუფში დამთხვევა იყო მხოლოდ ერთი – საითნოვა.
14. უმრავლესობა (ეროვნების მიუხედავად) სახელმწიფო პოლიტიკას ეროვნებათშორისი და რელიგიათშორისი ურთიერთობების სფეროში აფასებს, როგორც დადებითს ან დამაკმაყოფილებელს.
15. ქართველების აზრით, ეთნიკური და რელიგიური ჯგუფების მიმართ მათი დამოკიდებულების ჩამოყალიბებაზე ყველაზე მნიშვნელოვანი გავლენა მოახდინა “ეზომ, ქუჩამ”. მეორე ადგილზეა “სკოლა, ინსტიტუტი”, მესამეზე – “ოჯახი”, “წიგნები, ფილმები, სპექტაკლები” და “მასობრივი ინფორმაციის საშუალებები”. სომხებისა და აზერბაიჯანელების შეფასება მსგავსია. ქართველებისაგან განსხვავებით, მათ მიაჩნიათ, რომ ყველაზე მნიშვნელოვანია “ოჯახის”, შემდეგ კი “სკოლისა თუ ინსტიტუტის” გავლენა. “ეზო, ქუჩა” მესამე ადგილზეა.
16. საქართველოში არსებულ სიტუაციაზე ეროვნებათშორის და რელიგიათშორის სფეროში ევროკავშირის, აშშ-ს, რუსეთისა და თურქეთის გავლენა დადებითად არც ერთ რესპონდენტს, ეროვნების მიუხედავად, არ შეუფასებია. მხოლოდ ქართველებს მიაჩნიათ, რომ ევროკავშირი და აშშ გავლენას არ ახდენს; თურქეთის გავლენის შეფასება უარყოფითს უახლოვდება, რუსეთის როლი კი ძალიან უარყოფითია. სომხებს მიაჩნიათ, რომ ევროკავშირისა და აშშ-სა როლი ერთნაირად უარყოფითია,

მაგრამ ნაკლებად, ვიდრე რუსეთისა; თურქეთის გავლენა ძალიან უარყოფითია. სომხების საპირისპიროდ, აზერბაიჯანელები თვლიან, რომ თურქეთის როლი ყველაზე ნაკლებად უარყოფითია; შემდეგ მოდის ევროკავშირი, აშშ და რუსეთი.

17. უმრავლესობას, ეროვნების მიუხედავად, არ მიაჩნია, რომ საქართველოს მოქალაქეობა ნიშნავს მხოლოდ საქართველოს მოქალაქის პასპორტს. კიდევ ერთხელ დასტურდება სამივე ეთნიკური ჯგუფის მაღალი ეროვნული იდენტობა, განსაკუთრებით ქართველებისა და სომხების: უმრავლესობას მიაჩნია, რომ “მოქალაქეობას გარკვეული მნიშვნელობა აქვს, მაგრამ მთავარი ეროვნული კუთვნილებაა” (92%, 85% და 68% შესაბამისად). დიდ უმრავლესობას, ეროვნების მიუხედავად, მიაჩნია, რომ საქართველოს მოქალაქეობა უცილობლად გულისხმობს ქართული ენის, საქართველოს ისტორიისა და კულტურის ცოდნას. თითქმის ყველა, ისევე ეროვნების მიუხედავად, აღნიშნავს, რომ ესაა “განცდა იმისა, რომ სარგებლობს საქართველოს მოქალაქის ყველა უფლებით”. უმრავლესობის აზრით, საქართველოს მოქალაქემ “თვალი უნდა ადევნოს ქვეყნის პოლიტიკურ და საზოგადოებრივ ცხოვრებას”, “იამაყოს ქვეყნის წარმატებებით და წუხდეს წარუმატებლობების გამო”, “იცოდეს და იზიარებდეს ქართული კულტურის ძირითად ღირებულებებსა და ტრადიციებს”, “დაიცვას საქართველოს ინტერესები საზღვარგარეთ”.
18. უმრავლესობა საქართველოში ეროვნებათშორისი და რელიგიათშორისი ურთიერთობების სფეროში მდგომარეობის გაუარესებას შესაძლებლობას მომავალში გამორიცხავს. მეტიც, ქართველების 65%-ს, სომხების 67%-ს, აზერბაიჯანელების 75%-ს მიაჩნია, რომ მდგომარეობა გაუმჯობესდება. დაახლოებით ერთი მეხუთედი ფიქრობს, რომ მდგომარეობა არ შეიცვლება.
19. ქართველთა შორის თავისი ცხოვრებით უკმაყოფილო მეტია, ვიდრე აზერბაიჯანელები და სომხები. ამ უკანასკნელთა შორის განსხვავება არ აღინიშნება. თუმცა, გამორიცხული არ არის, რომ ეთნიკურ ქართველებსა და არაქართველებს შორის გამოვლენილი ეს განსხვავება განპირობებულია იმით, რომ ამ უკანასკნელთა პასუხებზე მეტად აისახა ე. წ. “სოციალური სასურველობის” ეფექტი. კიდევ უფრო მნიშვნელოვნად უნდა ჩაითვალოს აგვისტოს ომის გავლენა, რომელიც ქართველებმა უფრო მტკივნეულად განიცადეს.
20. როგორც ითქვა, გამოკითხულ ეთნიკურ ქართველებსა და საქართველოში მცხოვრებ არაქართველებს შორის შეუწყნარებელი ურთიერთდამოკიდებულება თითქმის არ აღინიშნება. ქართველთა შორის ქსენოფობიური განწყობა ძალიან იშვიათია. უმრავლესობა, ეროვნების მიუხედავად, მზადაა არაფორმალური ურთიერთობებისათვის. თუმცა, ამის მიუხედავად, ქართველებსა და საქართველოში მცხოვრებ არაქართველებს შორის გარკვეული გაუცხოება აღინიშნება, რასაც ორივე მხარე გრძნობს. შესაბამისად, უმრავლესობას, ეროვნების მიუხედავად, მიაჩნია, რომ საჭიროა ქართველებისა და არაქართველების დაახლოებისაკენ მიმართული ზომების განხორციელება (ახალგაზრდობის შეხვედრები, სკოლებს შორის კონტაქტები, სემინარები და დებატები, ერთობლივ ღონისძიებათა მოწყობა, ერთმანეთის ისტორიის, კულტურის გაცნობა, კულტურული კავშირების გადრმავევა, კულტურული, სპორტული ღონისძიებების ჩატარება, ეთნიკური უმცირესობების შესახებ სატელევიზიო გადაცემების მომზადება და სხვ.).
21. ბოლოს, წინამდებარე კვლევის შედეგების შეფასებისას მაინც გასათვალისწინებელია, ჩვენი აზრით, “სოციალური სასურველობის” შესაძლო გავლენა, რომლისგანაც ამ ტიპის ემპირიული კვლევა დაზღვეული არ არის. ამასთანავე, როცა საქმე პოლიტიკურად არანეიტრალურ საკითხებს ეხება, ეს ეფექტი, როგორც წესი, ეთნიკური უმცირესობის პასუხებზე მეტად აისახება.

კითხვარი

წინამდებარე გამოკითხვა არის კონფლიქტებისა და მოლაპარაკებების საერთაშორისო კვლევითი ცენტრის (თბილისი, მაჩაბლის ქ. 5; ტელ. 999987) კვლევითი პროექტის ნაწილი.

გვანტიერესებს მხოლოდ თქვენი პირადი აზრი. ინფორმაციის სრული კონფიდენციალობა გარანტირებულია.

1. სქესი:

1. მამრობითი
2. მდედრობითი

2. ასაკი:

1. 18-29
2. 30-44
3. 45-59
4. 60-დან და მეტი

3. განათლება:

1. დაწყებითი
2. საშუალო
3. საშუალო სპეციალური
4. უმაღლესი და არასრული უმაღლესი

4. ეროვნება:

1. ქართველი
2. სომეხი
3. აზერბაიჯანელი
4. რუსი
5. ქურთი
6. ებრაელი
7. სხვა (მიუთითეთ)_____

5. რელიგია

1. ქრისტიანი (მართლმადიდებელი)
2. ქრისტიანი (კათოლიკე)
3. ქრისტიანი (პროტესტანტი, ევანგელისტი)
4. ქრისტიანი (სომხური სამოციქულო ეკლესია)
5. ქრისტიანი (სხვა, დაასახელეთ) _____
6. მუსლიმი
7. იუდეველი
8. სხვა (მიუთითეთ)_____

6. რა ენებს ფლობთ?

1. ქართულს
2. სომხურს

3. აზერბაიჯანულს
4. რუსულს
5. თურქულს
6. ქურთულს
7. ინგლისურს
8. სხვა (მიუთითეთ) _____

7. როგორ აფასებთ საქართველოში შექმნილ ეროვნებათშორის ურთიერთობებს?

1. დადებითად
2. დამაკმაყოფილებლად
3. უარყოფითად
4. მიჭირს პასუხი

8. როგორ აფასებთ საქართველოში სხვადასხვა რწმენის მქონე ჯგუფებს შორის შექმნილ ურთიერთობებს?

1. დადებითად
2. დამაკმაყოფილებლად
3. უარყოფითად
4. მიჭირს პასუხი

9. ყოფილა თუ არა შემთხვევა, რომ გსმენიათ უპატივცემულო გამონათქვამები თქვენი ეროვნების ხალხის, ტრადიციების, ან ენის მისამართით საქართველოში მცხოვრები სხვა ეროვნების მოქალაქეებისგან?

1. ხშირად
2. იშვიათად, მაგრამ მომხდარა
3. არ გამიგია, მაგრამ ამბობენ, რომ ასეთ გამონათქვამებს ჰქონია ადგილი
4. არ გამიგია

10. ვინ არიან თქვენთვის ქვემოთ ჩამოთვლილი ეთნიკური ჯგუფების წარმომადგენლები?

	მეზობლები და მეგობრები	მოწინააღმდეგე და კონკურენტი	ჩვენ ჩვენთვის, ისინი თავისთვის	მიჭირს პასუხი
1. აზერბაიჯანელები				
2. სომხები				
3. ქართველები				
4. რუსები				
5. ქურთები				
6. ებრაელები				
7. ქრისტიანი - მართლმადიდებლები				
8. ქრისტიანი - კათოლიკეები				
9. ქრისტიანი - პროტესტანტები (ევანგელისტები)				
10. „არატრადიციული“ ქრის- ტიანული მიმდინარეობების წარმომადგენლები				
11. მუსლიმი - სუნიტები				

12. მუსლიმი - შიიტები				
13. მუსლიმი - ვაჰაბიტები				

11. ეთანხმებით თუ არა შემდეგ დებულებებს:

დებულება	დიახ	ნაწილობრივ	არა	მიჭირს პასუხი
1. საქართველო არის სამშობლო აქ მცხოვრები ყველა ეთნიკური ჯგუფისთვის				
2. ეთნიკური მრავალფეროვნება ქვეყანას კულტურულად უფრო მდიდარს და საინტერესოს ხდის				
3. ეთნიკური უმცირესობები ქმნიან დამატებით პრობლემებს და სახელმწიფოსთვის წარმოადგენენ პოტენციური, ზოგჯერ კი რეალური საფრთხის წყაროს				
4. როდესაც ვარჩევთ, თუ ვისთან ვიმეგობროთ ან ვისთან შევექმნათ ოჯახი, მთავარია ადამიანური თვისებები, ხოლო ეთნიკურ და რელიგიურ მომენტებს მეორეხარისხოვანი მნიშვნელობა აქვს.				
5. სასურველია სხვა ეთნიკური ჯგუფების წარმომადგენლების ასიმილირება (გაქართველება)				
6. საქართველოში ტიტულარული ერი (ქართველები) განსაკუთრებული პრივილეგიებით უნდა სარგებლობდეს				

12. როგორი დამოკიდებულება გექნებათ, თუ თქვენს ქალაქში, რაიონში, სოფელში იცხოვრებენ შემდეგი ეთნიკური და რელიგიური სათემოების წარმომადგენლები?

	დადებითი	ნეიტრალური	უარყოფითი	მიჭირს პასუხი
1. ქართველები				
2. სომხები				
3. აზერბაიჯანელები				
4. რუსები				
5. თურქები				
6. ჩინელები				
8. ქურთები				
9. ებრაელები				
10. ქრისტიანები				
11. მუსლიმები				
12. სხვები —————				

13. როგორი დამოკიდებულება გექნებათ, თუ თქვენი ვაჟი ან ქალიშვილი იქორწინებს რომელიმე ქვემოთ ჩამოთვლილი ეროვნების ან კონფესიის წარმომადგენელზე?

	ვაჟი				ქალიშვილი			
	დადებითი	ნეიტრალური	უარყოფითი	მიჭირს პასუხი	დადებითი	ნეიტრალური	უარყოფითი	მიჭირს პასუხი
1. ქართველი								
2. სომეხი								
3. აზერბაიჯანელი								

4. რუსი								
5. თურქი								
6. ქურთი								
7. ებრაელი								
8. განსხვავებული რელიგიის წარმომადგენელი								
9. სხვა								

14. დაასახელეთ რამდენიმე თქვენთვის ცნობილი საქართველოში მცხოვრები არაქართული ეროვნების წარმომადგენელი, რომლებმაც შესამჩნევი კვალი დატოვეს ჩვენი ქვეყნის პოლიტიკის, კულტურის, ეკონომიკის, მეცნიერების თუ სპორტის ისტორიაში

1. _____
2. _____
3. _____

99. მიჭირს პასუხი

15. იცნობთ თუ არა საქართველოში მცხოვრებ თქვენგან განსხვავებული ეროვნების/რელიგიის წარმომადგენელთა კულტურულ და რელიგიურ ტრადიციებსა და ადათ-წესებს?

	ვიცნობ კარგად	მაქვს გარკვეული წარმოდგენა	არ ვიცნობ
1. ქართველები			
2. სომხები			
3. აზერბაიჯანელები			
4. რუსები			
5. ქურთები			
6. ებრაელები			
7. თქვენგან განსხვავებული რელიგიის წარმომადგენლები			
8. სხვა			

16. როგორ აფასებთ საქართველოს სახელმწიფო პოლიტიკას აქ მცხოვრები ეროვნებების მიმართ?

1. დადებითად
2. დამაკმაყოფილებლად
3. არადამაკმაყოფილებლად
4. მიჭირს პასუხი

17. როგორ აფასებთ საქართველოს სახელმწიფო პოლიტიკას საქართველოში მცხოვრები სხვადასხვა რელიგიური ჯგუფების მიმართ?

1. დადებითად
2. დამაკმაყოფილებლად
3. არადამაკმაყოფილებლად
4. მიჭირს პასუხი

18. რომელ ენას ამჯობინებთ სხვა ხალხების წარმომადგენლებთან ურთიერთობისას საქართველოში?

1. ქართულს
2. რუსულს
3. სხვა (მიუთითეთ) _____

19. როგორ მიგაჩნიათ, რამდენად მოახდინა გავლენა ყოველმა ქვემოთჩამოთვლილმა თქვენი ურთიერთობების ჩამოყალიბებაზე სხვა ეროვნებების და კონფესიების მიმართ:

	თითქმის არანაირი	სუსტი	საშუალო	საკმაოდ ძლიერი	ძალზე ძლიერი	მიჭირს პასუხი
1. ოჯახი						
2. სკოლა, ინსტიტუტი						
3. ეზო, ქუჩა						
4. გაზეთები, რადიო, ტელევიზია						
5. წიგნები, ფილმები, სპექტაკლები						
6. სახელმწიფო დაწესებულებები						
7. რელიგიური ორგანიზაციები						
8. საზოგადოებრივი ორგანიზაციები						

20. შეაფასეთ ჩამოთვლილი საზღვარგარეთის ქვეყნების და საერთაშორისო ორგანიზაციების გავლენა საქართველოში არსებულ სიტუაციაზე ეროვნებათშორის და რელიგიათშორის სფეროში:

	უარყოფითი დადებითი					მიჭირს პასუხი
	1	2	3	4	5	
1. რუსეთი						
2. აშშ						
3. ევროკავშირი						
4. თურქეთი						
5. ევროსაბჭო						

21. თქვენი აზრით, რა ზომებია გასატარებელი ეროვნებათშორისი ურთიერთობების ჰარმონიზაციისთვის საქართველოში?

_____

22. თქვენი აზრით, რა ზომებია გასატარებელი რელიგიათშორისი ურთიერთობების ჰარმონიზაციისთვის თქვენს ქვეყანაში და რეგიონში?

_____

23. როგორ წარმოგიდგენიათ მომავალში ეროვნებათშორისი ურთიერთობები საქართველოში?

1. მდგომარეობა გაუმჯობესდება
  2. მდგომარეობა არ შეიცვლება
  3. მდგომარეობა გაუარესდება
99. მიჭირს პასუხი

24. როგორ წარმოგიდგენიათ მომავალში ეროვნებათშორისი და რელიგიათშორისი ურთიერთობები საქართველოში?

1. მდგომარეობა გაუმჯობესდება
2. მდგომარეობა არ შეიცვლება
3. მდგომარეობა გაუარესდება

99. მიჭირს პასუხი

25. რას ნიშნავს თქვენთვის საქართველოს მოქალაქედ ყოფნა?

	დიახ	არა	მიჭირს პასუხი
1. მქონდეს საქართველოს პასპორტი, მეტი არაფერი			
2. მოქალაქეობას გარკვეული მნიშვნელობა აქვს ჩემთვის, მაგრამ მთავარი – ჩემი ეროვნული მიკუთვნებულობაა			
3. ვიცოდე ქართული ენა			
4. შეგრძნება, რომ ვსარგებლობ საქართველოს მოქალაქის ყველა უფლებით			
5. ვიცოდე საქართველოს ისტორია და კულტურა			
6. თვალს ვადევნებდე ქვეყნის პოლიტიკურ და საზოგადოებრივ ცხოვრებას			
7. ვამაყობდე ქვეყნის წარმატებებით და ვწუხებდე წარუმატებლობების გამო			
8. ვიცოდე და ვიზიარებდე ქართული კულტურის ძირითად ღირებულებებს და ტრადიციებს			
9. დავიცვა საქართველოს ინტერესები საზღვარგარეთ			

26. პირადად თქვენ რამდენად კმაყოფილი ხართ ცხოვრებით ბოლო 2-3 წლის განმავლობაში?

1. უკმაყოფილო ვარ
  2. უფრო უკმაყოფილო, ვიდრე კმაყოფილი
  3. უფრო კმაყოფილი, ვიდრე უკმაყოფილო
  4. კმაყოფილი ვარ
99. მიჭირს პასუხი

დიდი მადლობა!